

Město Mimoň

**ve spolupráci s Katedrou marketingu HF-TU Liberec,
Agenturou regionálního rozvoje Liberec
a Vlastivědným muzeem a galerií v České Lípě**

BÝVALÝ VOJENSKÝ PROSTOR RALSKO A JEHO POTENCIÁL PRO ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU

Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí

Mimoň 26. dubna 2006

**Společný regionální
operační program**

Tento produkt je spolufinancován Evropskou unií

obálka

Město Mimoň

**ve spolupráci s Katedrou marketingu HF-TU Liberec,
Agenturou regionálního rozvoje Liberec
a Vlastivědným muzeem a galerií v České Lípě**

Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu

Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí

Mimoň 26. dubna 2006

ISBN 80-239-7313-4

Obsah

Ing. Jiří Janota

„Vývoj lesního hospodaření v bývalém vojenském prostoru Ralsko“ 7

Ing. Jiří Janota

„Záměry VLS ČR, s.p. divize Mimoň v oblasti cestovního ruchu, zkušenosti z turistického využívání bývalého vojenského prostoru Ralsko“ 10

Jindřich Šolc

„Rozvoj obce Ralsko a záměry v oblasti rozvoje cestovního ruchu“ 14

Mjr., Ing. Robert Mlejnek

„Stav pyrotechnické zátěže v bývalém VVP Ralsko a jeho hodnocení z hlediska turistického využití“ 17

RNDr. Václav Petříček, Mgr. Barbora Engstová

„Změny využití území v jižní části bývalého VVP Ralsko a co s ním dál, očima ekologa“ 22

Ing. Jiří Holý

„Ochrana přírody a cestovní ruch na pozemcích určených pro účely obrany státu“ 35

Emil Mendyk

„Organizace cestovního ruchu v Polsku, příklady zajímavých projektů“ 38

Ing. Oldřich Lubojacký, Ing., arch. Jiří Plašil

„Rozvoj cestovního ruchu z pohledu územních plánů obcí mikroregionu Podralsko“ 45

Ing. Ladislav Pořízek

„Ptačí oblast, přírodní rezervace a památky národní kategorie v regionu - klady a zápory pro rozvoj cestovního ruchu“ 53

Ing. Jaroslav Koreň

„Program hospodářsky slabé oblasti Podralsko“ 57

Zdeněk Němec

„Agroturistika v praxi a udržitelný rozvoj“ 64

Mgr. Ladislav Smejkal

„Udržení nebo utvoření historické paměti oblasti zvané Ralsko?“ 66

RNDr. Sýkorová, Ing., PhD. Martin Modrý

„Ochrana přírody v mikroregionu Podralsko (zvláště chráněná území, Natura 2000 - stav a předpokládaný vývoj“ 69

Ing. Jaroslava Syrovátková	
„Ralsko jako potencionální objekt cestovního ruchu“	84
Ing. Markéta Knauerová,	
RNDr. Miroslav Honců, Ing. Zdeněk Vitáček	
„Výskyt zvláště chráněných a významných druhů živočichů a rostlin v oblasti bývalého VVP Ralsko, jejich ochrana a budoucnost“	91
Ing. Jaroslav Martínek, René Bartoš	
„Národní cyklostrategie jako zdroj inspirace pro každého (praktické příklady podpory cyklistické dopravy z různých koutů České republiky“	96
Ing. Jaroslava Dědková	
„Typologie turistů a její aplikace pro oblast bývalého prostoru Ralsko“	106
Drahomíra Traplová	
„Průběh a stav sanace horninového prostředí v bývalém VVP Ralsko“	110
Ing. Helena Valapková	
„Obnovení rekreačního charakteru krajiny v oblasti Stráž pod Ralskem - Hamr na Jezeře“	119

Vážené dámy a pánové,

26. a 27. dubna 2006 se v Mimoni uskutečnily dvě konference „**Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu**“ a „**Ploučnice a její přínos pro region z hlediska cestovního ruchu**“, které uspořádalo Město Mimoně společně s Hospodářskou fakultou TU Liberec, s Agenturou regionálního rozvoje Liberec a s Vlastivědným museem a galerií v České Lípě.

Konference byly realizovány v rámci řešení projektu **Zřízení stabilního pracoviště cestovního ruchu pro Mikroregion Podralsko**, který byl financován ze 75% z grantového schéma Podpora služeb cestovního ruchu pro veřejný sektor Společného regionálního programu České republiky. Projekt obsahoval tyto aktivity

Vypracování koncepce cestovního ruchu v regionu Podralsko a plánu jeho propagace

Cyklus sedmi seminářů pro IC a pracovníky, kteří se zajímají problematikou cestovního ruchu

Uspořádání uvedených dvou konferencí

Vytvoření internetové prezentace Mikroregionu Podralsko

Vytvoření nových a aktualizace stávajících propagačních materiálů

Konference „**Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu**“ a „**Ploučnice a její přínos pro region z hlediska cestovního ruchu**“ měly za cíl shrnout představy, názory, problémy, záměry a omezení, které v těchto lokalitách jsou a doplnit podklady pro zpracování návrhu koncepce cestovního ruchu. Zazněly i referáty, které prezentovaly zkušenosti s rozvojem turistiky z jiných oblastí.

Zatím nemohl zaznít referát týkající bývalého letiště v Hradčanech, pro které zadal Liberecký kraj zpracování studie možných variant využití tohoto prostoru. Nikdo z podnikatelů si zatím netroufl na referát o problematice podnikání v oblasti služeb cestovního ruchu. Jsem ale velmi rád, že se podařilo získat od většiny z nich podklady a prezentovat podnikání v oblasti cestovního ruchu v Podralsku účastníkům konference na nástěnkách a prostřednictvím videa.

Na závěr konferencí byla přijata doporučení, která shrnula základní názory účastníků. Děkuji všem, kteří aktivně přispěli svými referáty a diskusními příspěvky k pracovnímu průběhu konferencí a věřím, že referáty, které jsou uvedeny ve sbornících a na CD, budou využity v rámci rozvoje Mikroregionu Podralsko.

Ing. Stanislav Baloun
starosta města Mimoně

VÝVOJ LESNÍHO HOSPODAŘENÍ V BÝVALÉM VOJENSKÉM PROSTORU RALSKO

Ing. Janota Jiří

Jako možný vznik organizace VLS Mimoň lze považovat rok 1947, kdy se od května datují jednání a protokoly o převodu lesů pod vojenskou správu. Jedná se o lesy konfiskované, spravované podnikem „Státní lesy a statky“, lesy obecní a soukromé a o 830 ha lesů náležících Konventu řádu Dominikánů a sv. Jiljí v Praze. Dále byly znárodněny a přiřčeny lesy velkých vlastníků Hartiga, Rohana, Waldsteina, které byly konfiskovány na základě Benešových dekretů.

Odbornou správou lesních porostů a zemědělských pozemků, ležících v prostoru vojenského výcvikového tábora, bylo pověřeno nově zřízené „Ředitelství vojenských lesů v Mimoni“. Významnými mezníky, které ovlivnily a ještě ovlivňují hospodaření VLS, bylo převzetí neprosperujících jednotných zemědělských družstev na počátku šedesátých let, rozvoj uranových dolů v oblasti Hamru a Stráže p. R., obsazení VVP Sovětskou armádou v roce 1968, ukončení jejího odsunu v roce 1991, usnesení vlády ČSFR č. 541/1991 o zrušení VVP Mimoň, restituce majetku a privatizace zemědělského a zčásti i ostatního majetku.

Vlastní organizační struktura se neustále vyvíjela. K 1.1.1956 se ze samostatných národních podniků „Vojenské statky Stráž pod Ralskem“ a „Vojenské lesy Mimoň“, vzniklých k 1.1.1953, vytvořil jeden národní podnik „Vojenské lesy a statky Stráž p. R.“. Ke stejnému datu byly přiřčeny i VLS Lipník, pošta Vlkava. Po přesunu podnikového ředitelství do Mimoně v roce 1961 byly VLS Lipník zařazeny do organizační jednotky pod VLS Hořovice. V roce 2002 byla LS Lipník opět přiřčena pod Mimoň. Základními organizačními jednotkami byly od počátku správy, jejichž počet se postupným slučováním zmenšoval. V roce 1951 jsou uváděny LS Plouznice, Ralsko, Hamr, Kuřivody, Mukařov a Osečná, v roce 1957 správy Boreček, Plouznice, Hamr, Dolní Krupá, Břehyně, Staré Splavy, Telnice a Jiřice.

Výměra VLS se v průběhu let neustále měnila přiřčováním a vyčleňováním LS Lipník, v posledních letech restitucemi majetku a privatizací zemědělské půdy.

K 1.1. 2006 obhospodařujeme 29 205 ha, z čehož je 27 119 ha lesa, 234 ha vodních ploch, ZPF 216 ha, ostatní plochy 1608 ha a stavebních 25 ha.

Celková těžba se ročně pohybuje okolo 100 tis.m³. Zalesnění do 200 ha ročně.

VLS ČR, s.p. divize Mimoň hospodaří převážně v oblasti 18 – severočeská pískovcová plošina. Převažují přirozená borová stanoviště a kyselá stanoviště

středních poloh. Borovice je zastoupena 65 %, smrk 19 %, dub 4 %, buk 3 %, modřín 3 %. Jehličnaté dřeviny tvoří 87 % dřevinné skladby porostů.

Převážná většina zásoby dubu je u LS Lipník. Bukové porosty se ve většině případů nacházejí na čedičových vyvěřelinách (Ralsko, Kumerské pohoří, Velká a Malá Buková, Bezděž) a jde většinou o přestarlé porosty, kde mělo být započato s obnovou již v dřívějších letech. V dnešní době je vlastní hodnota těžného dřeva minimální, neboť většina přestarlých porostů obsahuje hnilobné jádro. Oku lahodící mohutné velikány jsou z hlediska zhodnocení dřevní hmoty skoro bezcenné. Vzhledem k tomu, že většina těchto porostů roste na těžko přístupných lokalitách, těžba v těchto porostech je mnohdy pro organizaci ztrátová. Některé porosty jsou zařazeny do maloplošných chráněných území a podstatná část těchto porostů se vyskytuje v NPR Břehyně-Pecopala v oblasti Kumerského pohoří.

Vzhledem ke stáří těchto porostů lze předpokládat postupné rozpadání těchto porostů, proto je v brzké době nutno začít s obnovou těchto porostů.

Jako organizace hospodařící v okolních lesích se neustále vyrovnáváme a ještě dlouho budeme vyrovnávat s důsledky činností armád na tomto území. Po zrušení VVP bylo odhadnuto, že cca 17 % plochy porostů je poškozeno střelbou a dříví znehodnoceno. Většina zdejšího prostoru byla zamořena municí. I když je část ploch pyrotechnicky asanována, většina ploch před vlastními pracemi v lesích musí být pyrotechnicky prohlédnuta. V současnosti organizace zaměstnává ve vlastní režii 4 pyrotechniky, kteří tuto činnost zajišťují. Po zrušení pyrotechnických odřadů v Bělé p. B. a v Mimoní, vydala vláda ČR usnesení, v němž pověřuje organizaci VLS ČR, s.p. prováděním pyrotechnické asanace území v bývalém VVP Ralsko.

Organizačně je divize členěna na čtyři LS: LS Hamr, LS Dolní Krupá, LS Břehyně a LS Lipník. Dopravu a manipulaci zajišťuje správa služeb v Mimoní.

K 1.1.2006 byla zrušena přidružená pilařská výroba a zrušena manipulační linka. K tomuto rozhodnutí jsme dospěli na základě zjištěné nerentabilnosti, vzhledem ke značnému stáří těchto technologií, přechodu na výrobu hotových sortimentů na lokalitě OM.

Jestliže bylo dříve podmínkou a nutností u VLS ČR s.p. zaměstnávat většinu pracovníků jako vlastní zaměstnance, v dnešní době zastáváme trend trochu odlišný. Postupně přecházíme na nákup prací od dodavatelských subjektů a to jak v těžbě a sbližování dříví, tak i v dopravě dřeva. Do budoucna počítáme s nákupem části prací i v pěstební činnosti. Část prací budeme nadále provádět ve vlastní režii.

Delší dobu se u LS Lipník potýkáme s kalamičným výskytem chroustů. V rámci ČR se nacházejí dvě lokality, které jsou takto postiženy. Jde o oblast Strážnice

a naší LS Lipník.. V oblasti jsou již několik let pozastaveny těžební práce a probíhají pouze práce spojené s obnovou a výchovou porostů, což je pro organizaci činnost, kterou musíme dotovat z výnosů jiných správ.

Organizace obhospodařuje i několik odloučených celků, kde se nacházejí jak zrušené nebo i činné muniční sklady armády. Na celku Tisá je trvalé cvičiště protichemického praporu z Liberce. V oblasti Jizerských hor hospodaříme u Nového Města pod Smrkem, kde je prováděna v bývalém muničním skladě delaborace munice. V současnosti jsme část porostů poskytli pro výuku žáků SOU Hejnice, kteří zde na základě zpracovaných a námi schválených projektů provádějí činnosti, které jim poskytují v rámci praxí praktické poznatky s hospodařením v lesních porostech.

Jednou z aktivit, která by i do budoucna měla být podporována, je částečné financování projektů a programů pro veřejnost. Tyto aktivity budou podrobněji popsány v následujícím příspěvku.

Ing. Janota Jiří
VLS ČR, s.p. divize Mimoň

ZÁMĚRY VLS ČR, S.P. DIVIZE MIMOŇ V OBLASTI CESTOVNÍHO RUCHU, ZKUŠENOSTI Z TURISTICKÉHO VYUŽÍVÁNÍ BÝVALÉHO VOJENSKÉHO PROSTORU RALSKO

Ing. Janota Jiří

Bývalý VVP Ralsko byl pro dlouhá desetiletí uzavřen veřejnosti, což sebou nese do dnešní doby pro danou oblast určitá negativa, ale na straně druhé i určitá pozitiva. Uzavřením prostoru a vysídlením původních obyvatel došlo k úplnému omezení turistického a rekreačního využívání oblasti. Zaniklo bývalé vyhledávané letovisko v Hradčanech a omezen byl rekreační ruch v oblasti Hamerského jezera, kde navíc vzrůstala těžba uranových rud, což byl další z negativních vlivů v této oblasti. Zrušením vesnic spojeným s vysídlením převážně německého obyvatelstva zanikla celá společenská infrastruktura mezi kopci Ralsko a Bezděž. Krajina po dlouhou dobu sloužila pouze výcviku vojsk naší a později Sovětské armády. Během této dlouhé doby vymizelo z podvědomí obyvatelstva Ralsko jako překrásná rekreační oblast a pokud někomu utkvěl název území v paměti, tak pouze ve spojení s cvičícími vojsky a krajinou posetou uranovými šachtami a vrty. Tato negativní hodnocení a znalost dané oblasti přetrvává mezi většinou občanů naší vlasti dodnes.

K nesporným pozitivům patřilo na druhou stranu omezení civilizačního tlaku na danou oblast a s tím související zachování zvláště cenných území z pohledu ochrany přírody a krajiny v průběhu dlouhých let. Cvičením armády docházelo pouze k negativnímu tlaku na určitá omezená území, přičemž zbytek celé oblasti tvořil ochranná pásma střelnic a cvičišť, mnohdy nerušená po dlouhé týdny.

Jediným negativním tlakem byly práce prováděné pracovníky VLS, které byly vždy vedeny s ohledem na dopady ve vztahu k ochraně lesa a životnímu prostředí.

Zrušením VVP Ralsko došlo k otevření a zpřístupnění oblasti pro veřejnost, které ovšem nese opět svá pozitiva, ale na straně druhé i negativa. Nesporným pozitivem je příliv turistů do oblasti, rozvoj pracovních příležitostí pro občany, obnovení některých zaniklých sídelních útvarů a postupné navrácení života do celého rozsáhlého území. S tím ovšem nastupuje negativum ve vztahu k ochraně přírody a devastaci území spojeným s rozvojem turistiky a opětovným osidlováním území. Nekontrolovatelný spontánní rozvoj turistického ruchu sebou mnohdy přináší střety ve vztahu k dodržování zákona o lesích č.289/1995 Sb., zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, a s tím souvisejících předpisů. Sna-

hou VLS ČR, s.p. divize Mimoň je předcházet těmto problémům a snažit se je maximálně eliminovat. Proto jsme se rozhodli převzít část odpovědnosti za rozvoj turistického ruchu v oblasti Ralska na naši organizaci. V současné době jsme největšími vlastníky lesů v Ralské pahorkatině. Naším zájmem není a nikdy nebude omezovat veřejnost ve vstupu do lesů, pouze se budeme snažit tyto aktivity usměrňovat a cíleně směřovat návštěvníky tam, kde budou moci spatřit většinu zajímavostí místního kraje, ale bez větších dopadů na střet s ochranou přírodního prostředí. Naším zájmem je také předcházet konfliktům, které občas nastávají ve vztahu turistického ruchu a prací v lesním hospodářství. Jsme si vědomi, že tato oblast není chráněná statutem CHKO, ale na druhou stranu se zde nachází rozlehlá NPR Břehyně–Pecopala, NPP Swamp, a další přírodní rezervace a přírodní památky (PP Stohánek, PR Ralsko, PP Děvín ...). Velká část území byla zařazena do soustavy Natura 2000.

Nespornou výhodou dané oblasti je dokonalá silniční síť, kterou nám zde zanechala cvičící vojska. Množství drobných lesních silniček, většinou s asfaltovým povrchem, nabízí ideální příležitost pro provozování cykloturistiky. Ve spojení s nepříliš náročným terénem se staly v poslední době vyhledávanou lokalitou pro provozování tohoto sportovního odvětví. Na jedné straně nám množství drobných účelových komunikací přináší výhodu dostupnosti odvozních lokalit, na straně druhé se jejich údržba stává a do budoucna jistě stane z pohledu správce lesa dosti nákladnou činností. Z naší strany jsme vytypovali určité lokality, kde bude prioritou udržení stávajících cyklotras a popřípadě zřízení cyklotras nových.

Do popředí zájmu a vyžití občanů se dostává hypoturistika. Zdejší kraj historicky byl a zajisté bude spojen s chovem koní. Neklademe překážky v provozování těchto aktivit, ale do budoucna bude nutno s provozovateli těchto aktivit vstoupit v jednání a najít společné řešení, neboť projíždění písčivých cest a svážnic nám přináší nemalé náklady na jejich opětovné uvedení do původního stavu.

Zajisté se do popředí dostane i pěší turistika v dané oblasti. Mnoho kouzelných zákoutí zdejšího kraje nabízí ideální podmínky k uspokojení potřeb pěších návštěvníků zdejšího kraje. Do budoucna bude nutno připravit síť turistických tras, abychom opět předešli konfliktům bloudících turistů prostorem se zájmy ochrany přírody. V letošním roce bychom chtěli připravit naučnou stezku územím Hradčanských stěn.

Hodně diskutovanou otázkou jistě bude zimní turistické využití této oblasti. Vzhledem k dlouhodobým zkušenostem s výší sněhové pokrývky se nedá předpokládat zřizování trvalejších běžeckých tras. Lesní komunikace mohou posloužit pro příležitostnou pěší turistiku nebo občasné projížďky na běžkách v zimním období.

K podpoře turistického a rekreačního vyžití občanů jsme se rozhodli vybudovat informační středisko v obci Hradčany, které by mělo sloužit k co nejlepší informovanosti návštěvníků zdejšího regionu. Středisko podá informace o možnostech nabídek turistických tras, cyklostezek, možnostech rekreačních pobytů v oblasti, podstatná část informací bude k ochraně přírody, lesnímu hospodářství a práci s mládeží. Návštěvníci zdejšího střediska budou moci využít úschovny kol a cykloturistiku tak spojit s výstupem po naučné stezce, popř. s koupáním v přilehlém rybníce.

Na většině lesních komunikací jsou umístěny závory přispívající k větší bezpečnosti cykloturistů, kteří projíždějí prostorem. Pouze ve dvou oborech, které se ve zdejší lokalitě nacházejí, je režim cykloturistiky i turistiky regulován a částečně omezen dle potřeb organizace VLS ČR, s.p.

Každoročně se na našich pozemcích konají sportovní akce typu orientačních běhů, cyklomaratónů. I do budoucna budeme na našich pozemcích podporovat tyto sportovní aktivity, pokud nebudou v rozporu s ochranou přírody. V posledních letech jsme umožnili i zájemcům z řad motorizovaných sportovců pořádání i těchto akcí na našich komunikacích. Zde je nutno podotknout, že v průběhu konání akcí jsme nezaznamenali větších problémů. S daleko většími problémy jsme se setkali v několika následujících měsících po ukončení těchto sportovních klání. Část neukázněných účastníků se do našich lesů opětovně navrácí s motorovými vozidly a motocykly, kdy projíždějí jak po lesních cestách, tak i přímo lesními porosty a není jim cizí vjíždět ani do zvláště chráněných území a tímto je postupně ničit. Proto akce tohoto typu v lesích VLS nebudeme povolovat.

Jsem přesvědčen, že vzhledem ke zvyšujícímu se využívání lesů k turistické a rekreační činnosti, bude do budoucna nutno iniciovat setkání všech dotčených státních organizací, sportovních organizací a klubů, které mají s touto činností co dočinění. Jednoznačně bude nutno stanovit jednotlivé priority v daném území a navrhnout jednotnou síť turistických tras, cyklotras a hypostezek, aby nedocházelo ke zbytečným konfliktům mezi samotnými uživateli těchto stezek. Prvořadým úkolem pro nás je a bude zajistit všechny požadavky lesního hospodářství, ochrany přírody a následně uspokojit i potřeby našich spoluobčanů.

K podpoře rozvoje turistiky a rekreace patří i lovecké vyžití, a to jak myslivecké, tak i rybářské. Myslivecké revíry VLS ČR, s.p. divize Mimoň dlouhodobě přitahují svou atraktivitou. I do budoucna je naším zájmem tuto loveckou turistiku podporovat a rozšiřovat. Pro zájemce z řad rybářů máme dva sportovní rybářské revíry, které hodláme ještě rozšířit a zatraktivnit. I zde předpokládáme bohaté vyžití našich spoluobčanů.

Pro zájemce o sportovní střelbu rozšiřujeme v letošním roce střelnici v areálu Skelné Huti. Pravidelně zde budou probíhat sportovní střelby od dubna do listopadu.

Pro veřejnost připravujeme ukázkovou trasu lesním úsekem Boreček, kde bude prezentováno lesnické hospodaření. Počátkem by měl být letošní program, který nese název Vojenské lesy školám.

Tradici si již získal Myslivecký den, který jsme přejmenovali na Lesnický den v Ralsku. Letos proběhne 17.6. již třicátý ročník a opět by měl být o něco bohatší než ten loňský.

Tímto jsme v krátkosti chtěli nastínit aktivitu státního podniku VLS ČR, s.p. divize Mimoň v lesích, které v současnosti obhospodařujeme a věříme, že větší naše spoluobčanů bude za přispění naší organizace umožněno v oblasti Ralska plně rekreační využití.

Ing. Janota Jiří
VLS ČR ,s.p.divize Mimoň

OBEC RALSKO

Jindřich Šolc

Obec Ralsko vznikla rozhodnutím vlády Československé federativní republiky k 1.1.1992 na části území stejnojmenného zrušeného Vojenského výcvikového prostoru Ralsko. Do vínku nově vzniklá obec dostala obrovské území o rozloze 170 km² s rozsáhlými komplexy lesních porostů a překrásnými přírodními scenériemi. K těmto pozitivním stránkám však bylo nutno přidat i negativa – pouhá torza dochovaných někdejších měst a vesnic, množství speciálních vojenských staveb bez možnosti jejich dalšího civilního využití navíc ve velmi špatném technickém stavu, pyrotechnickou zátěž na značné ploše střelnice a jejich dopadových ploch, lokální znečištění půdy a podzemních vod ropnými a jinými látkami v lokalitách intenzivně využívaných armádou a v neposlední řadě i velice řídké osídlení obyvateli – cca 1/10 předválečného počtu.

První zmínky o obydlí území dnešní obce Ralsko se datují druhou polovinou 13. století. Na území bylo na třicet obydlených lokalit a kolem roku 1910 zde žilo kolem 7000 obyvatel.

Z historicky významných staveb přežilo do dnešních let jen několik málo objektů, je to například:

- zřícenina gotického hradu Ralsko o němž jsou první písemné záznamy z roku 983,
- kostel sv. Havla v Kuřívodech, jehož původ je datován druhou polovinou 13. století,
- zámek v Kuřívodech, o jeho vybudování jsou záznamy z roku 1563 a který byl původně postaven jako vodní tvrz,
- škola v Kuřívodech z roku 1813 s patrovou nástavbou z roku 1904, která po celkové rekonstrukci z roku 1994 slouží opět svému původnímu účelu – vzdělávání dětí
- dnešní kuřívodská radnice postavená v roce 1889 jako první poštovní stanice na českolipsku, později přeměněná na kuřívodskou radnici a po neblahém působení armád vrácená k obecnímu použití

Navždy ztraceny jsou bývalé farní kostely v Jablonečku a ve Svěbořicích, dnes velice ceněné roubené domy a množství drobných památek nenávratně armádami odstraněných.

Na území dnešního Ralska u Kuřívod se odehrála 26. června 1866 první bitva Rakousko – Pruské války. Poražená rakouská vojska zde přišla o 277 vojáků a vítězná pruská měla 60 padlých. – letos 10. června, u příležitosti 140. výročí této bitvy, se uskuteční vzpomínková akce s animací bitvy.

Po II. světové válce bylo převážně německy hovořící obyvatelstvo odsunuto mimo území tehdejší republiky. Vzniklé vakuum bylo pomalu dosídlováno z vnitrozemí. Po rozhodnutí vlády z dubna 1949 byli i tito noví obyvatelé nuceni území nově zřízeného vojenského prostoru opustit. Na jejich místo přišli příslušníci nové Československé armády a zaměstnanci vojenských lesů a statků, kteří vytvořili základ dnešních „starousedlíků“. Po roce 1968 vystřídala naše vojska armáda Sovětská, která tím získala největší výcvikový vojenský prostor na území tehdejší republiky. 60 km² bylo přímo a intenzivně využíváno vojsky jako ubytovací prostory, jako střelnice a jako speciální vojenská cvičiště, ostatní plocha z celkových 250 km² sloužila k oddělení vojenské činnosti od sousedních rekreačních oblastí (Máchovo jezero) a k maskování některých činností vojsk.

V roce 1991 vlivem politických změn ve východní Evropě opouštějí sovětská vojska území republiky a končí vojenské využití území. V březnu 1992 probíhají v nové obci Ralsko 1. volby do obecního zastupitelstva.

Nově vzniklá obec o katastrální výměře 170 km² má pouhých 600 obyvatel, k nim záhy přibývají necelé dvě stovky přesídlenců z oblasti postižené černobylskou katastrofou. Jedná se o potomky Čechů kteří odešli počátkem 19. století do carského Ruska, do ukrajinských vesnic Malinovka a Malá Zubovština. Po armádě zbyly obydlené osady Kuřívody, Hradčany, Plouznice, Boreček, Náhlov a Dolní Krupá. Dále pak opuštěné osady Jabloneček, Hvězdov a Svěbořice. Ostatních 17 vesnic bylo nenávratně srovnáno se zemí a zbyly po nich pouze místní názvy a někde zarostlé obrysy základů staveb a ojedinělé ovocné stromy.

Přijatou filozofií při realizování revitalizace území obce Ralsko a jeho sportovním, turistickým a rekreačním využití je následující postup:

- rekonstrukcí stávajícího bytového fondu a vytvářením příležitostí pro individuální stavbu rodinných domků zvýšit počet obyvatel v obci
- se stoupajícím počtem práce schopného obyvatelstva stoupne i zájem podnikatelů ve výrobní sféře o umístění své provozovny nebo výrobního závodu v Ralsku
- zaměstnanci budou mít zájem o poskytování širokého spektra služeb v místě svého zaměstnání a bydlení a tím nastartují budování těchto služeb drobnými podnikateli
- vybudované služby budou sloužit souběžně i cílové skupině turistů a rekreantů a podnítí zvýšený zájem o opakovanou návštěvu Ralska a jeho rozsáhlého přitažlivého okolí (Doksy, Máchovo jezero, Kokořínsko, Český ráj, Ještěd, Jizerské hory a přírodní park Žitavské hory).

Pro rozvoj podnikání v průmyslové výrobě byly vyčleněny dvě přísně ohraničené lokality u Kuřívod a v prostoru zrušeného vojenského letiště Hradčany.

Největší turistickou zajímavostí je bezesporu krajina s hlubokými borovými lesy. Krajina svým více méně rovinným profilem je předurčena pro nenáročné cyklistické výlety pro rodiny s dětmi, při kterých je možno si prohlédnout přírodní zajímavosti – Hradčanské stěny, Stohánek, Ralsko, Dlouhý kámen, Rozsáhlé lesní komplexy jsou využívány k chovu zvěře, na území jsou dvě obory pro daňky a pro jeleny a jedna bažantnice. Rybníky se postupně rekultivují a připravují pro sportovní rybolov.

Obec v loňském roce zahájila tradice letních akcí pro turisty – Hradčanské slavnosti s ohňostrojem a již vzpomínanou akcí konanou u příležitosti výročí bitvy u Kuřívod.

Konkrétní projekty pro rozvoj cestovního ruchu: Ve spolupráci s VLS se dokončuje Informační centrum v Hradčanech. Ve fázi projektové přípravy je pak cyklostezka z Kuřívod do Ploužnice a Mimoně s odbočkou do Hradčan a Hvězdova a v Kuřívodech vybudování objektu pro info centrum a služby pro cyklisty.

Jindřich Šolc,
starosta obce Ralska

STAV PYROTECHNICKÉ ZÁTĚŽE V BÝVALÉM VVP RALSKO Z POHLEDU POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

mjr. Ing. Robert Mlejnek

**Na úvod několik informací z historie pyrotechnické očisty
bývalého VVP Ralsko.**

V roce 1991 byla z rozkazu velitele západního vojenského okruhu vytvořena rota vojáků základní vojenské služby v síle 60 osob. Tato jednotka měla za úkol projít v měsících duben až červen 1991 celý VVP a provést tzv.povrchový sběr. Uvedená jednotka byla převelena do podřízenosti velitelství vojenského újezdu Ralsko jímž byla řízena. V souběhu s plněním úkolů pyrotechnického sběru odcházely útvary Sovětské armády do své vlasti. V této souvislosti stojí za zmínku, že uvedená rota byla složena z vojáků základní služby, kteří byli všech možných vojenských odborností a pouze dva důstojníci byli profesionálními pyrotechniky. Tato jednotka za tři měsíce své činnosti, která spočívala v „rojnicovém“ procházení vojenským prostorem po tzv. „horké stopě“ sovětského vojáka posbírala okolo 200 000. kusů munice, výbušných a imitačních prostředků. V průběhu plnění tohoto úkolu nedošlo k žádnému zranění v souvislosti s výkonem služby.

Na základě tohoto poznatku a za aktivní podpory policie, tehdejší správy Severočeského kraje, vláda ČR přijala řadu usnesení, která vyspecifikovala pyrotechnickou zátěž bývalých VVP Ralsko a Mladá-Milovice. Gestorem za tuto oblast se stala A ČR, která měla mimo jiné za úkol zmapovat majetek po útvarch tehdejší Sovětské armády.

Pyrotechnickou očistu v bývalém VVP Ralsko zahájila A ČR prostřednictvím svého speciálního pyrotechnického útvaru dislokovaného v Mimoni, později v Bělé pod Bezdězem v roce 1993 a ukončila v březnu 2004.

Domnívám se, že při této příležitosti je vhodné vyzdvihnout obětavou a svým způsobem neopakovatelnou práci všech armádních pyrotechniků, kteří za každého počasí v nelehkých podmínkách a v prostředí jež jim každým okamžikem mohlo být osudným vytvořili pro občany této země základ obecné bezpečnosti v tomto Vašem krásném regionu.

Výsledky průběhu plnění pyrotechnických asanací byly pravidelně zveřejňovány ve zprávách pro vládu ČR.

Nyní Vás stručně seznámím se základními principy provádění částečné pyrotechnické asanace.

Území bývalého VVP Ralsko bylo rozděleno do kategorií nebezpečnosti podle předpokládané hustoty nacházené munice. Podkladem měla být analýza vojenské činnosti tehdejší Sovětské armády. Tím se rozumí umístění a charakter střelnic, cvičišť a dislokovaných posádek. Prostor byl rozdělen do 4 kategorií. 1 nepravděpodobný výskyt munice, 2 pravděpodobný výskyt munice, 3 cílové plochy střelnic (předpoklad velké hustoty nálezů munice), 4 dopadová plocha letecké střelnice – Prosičská horka – území jež pro vysokou rizikovost nelze asanovat a na toto území byla vyhlášena 100.letá stavební uzávěra.

Na základě těchto kritérií byla GŠ MO stanovena metodika pyrotechnických asanací.

Tím se rozumí stanovení metod jinak hloubka pyrotechnických průzkumů a charakter objektů.

Terénní pyrotechnické průzkumy byly prováděny metodou – povrchový sběr, hloubka do 10cm, do 30cm, do 50cm. Objekty se rozumí veškeré stavebně ubytovací zařízení, včetně jímek, lapolů, šachet, studní, podzemních objektů a staveb, opevňovacích objektů, kolektorů, ploch autoparků a letišť.

Pyrotechnické asanace byly prováděny s maximální možnou přesností v terénu podle jednotného trigonometrického katastrálního systému pozemkových map ve čtvercové síti 50x50m.

Pochopitelně postupným vývojem změn v A ČR, ekonomickou situací a dalšími atributy vstupujícími do rozhodování v řízení částečné pyrotechnické asanace se metody postupně měnily. A ČR se s blížícím koncem svého mandátu v této oblasti snažila co nejrychleji dokončit částečnou pyrotechnickou asanaci alespoň na přirozené hranice v reálném terénu.

V souběhu s ukončením pyrotechnických asanací A ČR, vznikl zákon č.228/2003Sb., který rozšiřuje působnost zákona č.119/2002Sb. a stanovuje zákonná pravidla vykonávání pyrotechnických průzkumů a dohledů držitelů zbrojních průkazů skupiny „F“ a zbrojní licence „K“.

P ČR má na teritoriu bývalých VVP Ralsko a Mladá prostřednictvím pyrotechnického odboru policejního prezidia ČR dvě pyrotechnické skupiny dislokované v Ralsku-Kuřívodch a v Milovicích.Úkolem těchto policejních pyrotechnických pracovišť je mimo interních úkolů zejména zajistit veškeré úkony spojené s nálezy a likvidací munice jak veřejností, tak držiteli zbrojního průkazu skupiny „F“.

Bohužel polici nebyla z blíže nespecifikovaných důvodů, předána A ČR podrobná pracovní dokumentace o provedené částečné pyrotechnické asanaci v odpovídající výpovědní kvalitě, aby se na tuto činnost dalo plynule navázat.

K otázce současné situace v pyrotechnické zátěži Ralska a otevření k turistickému – rekreačnímu ruchu.

Jak bylo výše řečeno cílené pyrotechnické průzkumy v různých podobách se prováděli intenzivně po dobu 10let. Vojsková činnost byla v uvedeném prostoru datována od 50.let minulého století s největší intenzitou v letech 70.–90. minulého století. V této souvislosti je nutné zdůraznit a zejména vzít kategoricky na vědomí lichou představu, že munice se jednoho dne vysbírá. Munice s ohledem na charakter tohoto území zde zůstane zachována navždy. S největší intenzitou výskytu zejména v oblastech dopadových ploch střelnic a ohrožených oblastí těchto střelnic (odrazy, chyby střelby – přestřely) v místech skrytých skládek (celá řada jich byla odhalena a vyčištěna), vodních staveb a vodních toků.

Je nutné respektovat přírodu a to v podobě geofyzikálních pohybů předmětů v zemi .Jinak řečeno, co je dnes na povrchu za několik let je ukryto v zemi a naopak.

Částečná pyrotechnická asanace provedená armádou byla prováděna s cílem zajištění obecné bezpečnosti. Tím se rozumí eliminovat možnost kontaktu s nevybuchlou municí při běžném pohybu v terénu bez zásahu do půdního pokryvu. Domnívám se, že v této podobě a s ohledem na řadu subjektivních i objektivních okolností ovlivňujících pyrotechnickou asanaci byl cíl v převážné míře splněn.

Orgány místní samosprávy a vlastníci pozemků (právnícké osoby) by měly před masovým zpřístupněním jednotlivých lokalit vejít ve styk s policií (pyrotechnickým odborem policejního prezidia) a po konzultaci zvolit formu osvěty a opatření k zajištění informovanosti veřejnosti o možných aktuálních rizicích spojených s výskytem munice v daném místě. Tím mám na mysli vyhlášky obecních úřadů, školení o bezpečnosti práce v daných lokalitách s ohledem na charakter pyrotechnických rizik, výstražné tabule, informační tabule na přístupových místech (křižovatky turistických cest), osvětové publikace v informačních centrech, na webových stránkách obcí apd.

Považuji za nutné, ale vyjmenovat následující doporučená pravidla pro bezpečnost veřejnosti:

- zákaz rozdělování otevřeného ohně
- zakládání tábořišť mimo obcemi povolená místa
- zákaz hloubení a podobných aktivit pod povrch půdního pokryvu bez odpovídajícího povolení či schválení kompetentního orgánu
- zákaz jízdy vozidla a podobnými těžkými mechanismy mimo pevné a povolené cesty
- zákaz dotyku na nalezenou municí, nebo předměty jež není občan schopen identifikovat

- nález munice hlásit na linku nouzového volání 112, nebo nejbližší policejní útvar

K naplňování výše uvedených opatření je pochopitelně nutné vytvoření účinných kontrolních mechanismů.

Z pohledu největších nálezů munice zjištěných pyrotechnickým odřadem A ČR a orgány policie lze vyspecifikovat následující lokality v bývalém VVP Ralsko. Tomu bude odpovídat i následný zvýšený výskyt munice v budoucnosti. Zároveň je nutné akceptovat rychlou regeneraci přírody, čímž mám na mysli již dnes bujnou vegetaci v podobě náletových dřevin, lesních bylin, křovin atd., které svou hustotou vytvoří souvislý příkrov nad odhalující se municí.

Výčet vytipovaných nejkontaminovanějších lokalit budu jmenovat od jihu hranic bývalého VVP Ralsko po severní hranici.

Vrchbělá

- a) sídlo tehdejšího sovětského ženijního útvaru, byl zde zaznamenán velký výskyt ženijních prostředků a hromadné skryté uložení zejména protitankových min
- b) jižně za řídícími věžemi v lesním podrostu byl značný výskyt tankové munice patrně úmyslně odhozené

Vrchbělská rokle – Suchý les – Tokaniště

- jedná se o cílovou plochu tankové střelnice a prostory ohrožené odrazy nebo nepřesností střelby, valy za terčí byly v roce 1991 rozhrnuty po okolí sovětskou ženijní technikou

Jezová – Dolní Krupá

- cvičiště a shromaždiště cvičících jednotek

U hájovny

- bývalý muniční sklad

Černá věž

- bývalý muniční sklad

Letiště Hradčany

- značný výskyt zejména munice do letecké výzbroje, byl zde i objekt muničního skladu se značným výskytem ukryté munice v okolí

Kuřívody

- dopadová plocha střelnice

Židlov – Kracmanov – Okna – Olšina – Břežen – Radoška – Polohlavy – Proseč – Křída – Čertův žleb

- jedná se o největší souvislé tehdejší taktické cvičiště a dopadovou plochu dělostřelectva, ke škodě této lokality byla prováděna pyrotechnická asanace v této oblasti až v letech 2001–2003 v době, kdy původně holé pláne byly již pokryty souvislou luční vegetací janovci a náletovými dřevinami

Svébořice

- střelnice BVP, jedná se lokalitu, která je již silně porostlá náletovými dřevinami a místy těžko přístupná zásluhou močálů a tůní

Prosičská horka

- jedná se o již zmíněnou dopadovou plochu letecké střelnice s tzv. 100 letou uzavěrou jež nebyla pro vysokou rizikovost asanována

Uvedené téma nelze ukončit bez zmínky na oblasti jež nejsou uvnitř hranic bývalého VVP Ralsko, ale i za jeho hranicemi a byly poměrně často zasaženy odraženými střelami, nebo vinou nepřesnosti střelby. Jedná se zejména o oblasti v okolí osad Mukařov, Vicmanov, Vápno, Hlavičky, Cetenov, Dolánky, Náhlov.

Sovětské posádky sídlily i v městech Zákupy a Stráž pod Ralskem, kde byly prováděny pyrotechnické průzkumy v objektech a přilehlém okolí se značnými nálezy munice.

Závěrem

Závěrem se ještě zmíním o trvalém pyrotechnickém zařízení pyrotechnické služby policie a tím je stálá trhací jáma, která byla vybudována v oboře Židlov a je zařízením ojedinělým svého druhu v ČR a dovoluji si vzhledem k vybavení a modernímu pojetí tvrdit, že i v Evropě.

Činnost tohoto speciálního zařízení má svá nezpochybnitelná pravidla a ta musí všichni občané bez výjimky respektovat – zejména v zájmu ochrany svého zdraví a života. Nad objektem stálé trhací jámy bylo vytvořeno ve spolupráci s ministerstvem dopravy omezení leteckého provozu do výšky 2000m nad povrchem země a v okruhu 4000m v průměru.

Tímto vyzývám všechny občany, zejména pracovníky VLS k respektování pokynů policistů a výstražných tabulí.

Děkuji za pozornost

POLICEJNÍ PREZIDIUM ČR – pyrotechnický odbor

mjr. Ing. Robert Mlejnek

vedoucí oddělení munice

ZMĚNY VYUŽITÍ ÚZEMÍ V JIŽNÍ ČÁSTI BÝVALÉHO VVP RALSKO... A CO S NÍM DÁL (OČIMA EKOLOGA)

Barbora Engstová, Václav Petříček

Sledování změn v krajině – jak a proč?

Krajina prochází stálým vývojem; někdy pomalým, plynulým, někdy rychlým a plným zvrátů, jako v uvedeném vojenském prostoru. Když tento vývoj sledujeme, pozorujeme vždy určité charakteristiky. Často užívaným pojmem při studiu krajinných změn bývá „land use“, tedy využití půdy. Sleduje se, jak se měnilo využívání území člověkem, jak se měnila mozaika lesů, zemědělské půdy i urbanizovaných území. Zároveň s tím se hodnotí i stav přírody, především vegetace. Nadstavbově také pozorujeme vývoj obyvatelstva, rychlost a způsob osídlení, sociální a politické poměry, kulturní pozadí.

Pouze spojením poznatků jak z oborů přírodovědných tak humanitních dokážeme získat autentický pohled na krajinné změny. Neboť člověk a krajina jsou neoddelitelné, vzájemně se ovlivňují, patří k sobě.

Proč tento vývoj sledujeme? Zjistěte pro poznání historie, bezpochyby pro pochopení současnosti, ale rozhodně také pro budoucnost, hledáme-li nové možnosti pro vývoj a využití území.

V bývalém výcvikovém prostoru, přesněji újezdu Ralsko bylo pro výzkum vybráno reprezentativní modelové území Vrchbělska v jeho jihovýchodním cípu (cf. Engstová 2004) a v roce 2005 rozšířeno o navazující území – velkou bezlelou enklávu bývalé tankové střelnice Židlov s okolím.

Úkol je částečně řešen v rámci záměru Agentury ochrany přírody a krajiny ČR: „Výzkum kvantitativních změn využití území“.

Od 17. stol. byla téměř celá tato oblast součástí svobodného panství Bělé p.B. – Kuřivody (Allodial Herschaft Weiss- und Hühnerwasser), v 19. stol. hraběte Kristiana hraběte z Valdštejna a Vartenberka. (J.G. Sommer, Königreich Böhmen, statisch-topographisch hergestellt, Praga, 1834). Z historicky demografického hlediska je i zajímavý fakt, že se v území střídaly obce s převážně česky nebo německy mluvícím obyvateli.

MODELOVÁ STUDIE – VRCHBĚLSKO

Pohled do historie obce Vrchbělá

Jako modelový případ pro studium krajinných změn poslouží historicko-přírodovědná studie zpracovaná pro území katastru bývalé obce Vrchbělá. Obec se nacházela v nejjižnější části bývalého VVP Ralsko, v těsném sousedství Bělé

pod Bezdězem. Obec ležela v sevřeném údolí víceméně severojižní orientace, kde pramení říčka Bělá. Polnosti vystupovali nad západní stranou údolí, ze severu a východu ves obklopovaly lesy. Na jihu katastr Vrchbělský sousedil s pozemky bělskými.

Nejstarší písemné známky o osídlení území, pocházející z let 1337–1346, hovoří o obci zvané Dlouhá Doubrava. Jméno Vrchbělá se prvně objevuje v roce 1418 jako součást panství Berků z Dubé. Během Třicetileté války obec zaniká a obnovena je pod německým jménem Neudorf, pod správou Albrechta z Valdštejna. Dle dobových zpráv byly obyvatelé německé národnosti.

Až do počátku 20. století zůstávaly národnostní poměry v obci pod převahou německých občanů. Vrchbělá byla již svou polohou předurčena k omezenému hospodářskému rozvoji. Sevřené bělské údolí neumožňovalo velký rozmach zástavby a pozemky vrchbělské byly po okolí nechvalně vyhlášené svojí špatnou kvalitou a nejnižší bonitou půdy v celém okrese. Bezprostřední sousedství lesů vedlo naproti tomu k založení dřevozpracujícího podniku. Přesto však většina obyvatel docházela za prací do Bělé pod Bezdězem nebo do Kuřivod. Ve vzdálenějších Kuřivodech také lidé z Vrchbělé, „vrchběláci“ se jim přezdívalo, navštěvovali kostel.

Po První světové válce došlo k upravení národnostních poměrů v obci, přistěhovala se řada Čechů, kteří ve dvacátých letech tvořili již bezmála třetinu obce. Oproti starousedlíkům byli tito nově příchozí ještě chudší, o čemž mimo jiné vypráví dochovaná školní kronika české školy vrchbělské. Dozvídáme se z ní o založení vlasteneckého spolku, o pořádání školních besídek, o sbírkách pro chudé děti, o krutých mrazech i o neshodách mezi dvěma národnostmi v obci.

V roce 1938, když byla vytyčena hranice mezi Německou říší a Protektorátem Čechy-Morava, připadla Vrchbělá pod německou správu. Bělá pod Bezdězem již zůstala v Protektorátu. Je zřejmé, že po skončení Druhé světové války byli němečtí starousedlíci nuceně vystěhováni a obec byla částečně doosídlena Čechoslováky z různých krajů Republiky.

Brzy po skončení Války, roku 1949, byl zřízen vojenský újezd, později známý pod jménem VVP Ralsko, a Vrchbělá k němu byla v roce 1952 přičleněna. Tento krok znamenal faktický zánik obce. Vrchbělá sloužila jako ubytovací středisko a zázemí pro potřeby československé lidové armády. Na místě obhospodávaných pozemků byl zřízen tankodrom a střelnice.

tabulka 1 Změny ve správní příslušnosti Vrchbělé

Správní příslušnost obce Vrchbělá	
do 1848	panství Bělá-Kuřivody *, Boleslavský kraj
1848-1855	politický okres Česká Lípa
1855-1867	Bělá pod Bezdězem
1868-1918	okresní hejtmanství Mnichovo Hradiště
1918-1938	okres Mnichovo Hradiště, soudní okres Bělá pod Bezdězem
1938-1945	říšská župa Sudety, vládní kraj Ústí nad Labem a Liberec, venkovský okres Dubá (do 1.8.1939 okres Česká Lípa)
1945-1948	okres Mnichovo Hradiště
1949-1960	okres Doksy
1960-1990	okres Česká Lípa
1991-souč.	okres Mladá Boleslav

* obec byla v majetku řádu augustiniánů z Bělé

Ještě větší změny provázely příchod Sovětské armády. Na západním svahu údolí se mohutně a neuspořádaně budovaly ubikace se zázemím pro vojáky a jejich rodiny. Většina původních domů byla stržena. Vojenský prostor se využíval se zvýšenou intenzitou.

Po odchodu Sovětských vojsk byl roku 1991 vrchbělský katastr správně přičleněn k Bělé pod Bezdězem. Stejně jako v celém VVP se i zde prováděl pyrotechnický průzkum a revidoval se stav přírody, stupeň kontaminace půdy a stav opuštěných budov. Během 90. let bylo zpracováno několik revitalizačních studií pro vrchbělské údolí i návrh územního plánu pro Vrchbělsko, který mimo jiné počítal i s využitím některých stávajících budov ze sovětské zástavby a vytvořením rozsáhlého sportovně-rekreačního komplexu. Ačkoli projekt nabízel zajímavé řešení, značně nadhodnotil možnosti města i dispozice samotného území. Žádný z návrhů nebyl realizován.

Krajinně-ekologické typy Vrchbělska

Pokud složíme dohromady vizuální poznatky o krajině se znalostí přírodních podmínek oblasti, zjistíme, že na Vrchbělsku lze z biogeografického hlediska rozlišit tři krajinně-ekologické typy. Jedná se o (1) silně lesnaté písčité plošiny, o (2) zemědělsky využívané sprašové plošiny a o (3) síť zaříznutých údolí říčky Bělé.

1.2.1 Písčité plošiny

Dominantní typ představují mírně teplé písčivcové plošiny v Bělské tabuli. V dnešní době je většina tohoto území zalesněna. Ačkoli borovice i smrk zde patří k domácím dřevinám, současné převážně borové monokultury pokrývající převážnou část lesní půdy vznikly dlouhodobým lidským působením. Zcela to

platí pro oblast severně od říčky Bělá. Převládají zde borové monokultury využívané pro dřevozpracující průmysl.

Tento typ území zůstává prakticky neosídlen. Výjimku tvořila právě obec Vrchbělá. Dřív byly místní pozemky využívány pro zemědělství, ale jak je zřejmé z historických pramenů i ústní tradice, půda byla nekvalitní, neúrodná. Pro potřeby VVP Ralsko se zřídilo ubytovací zázemí mj. západně nad Vrchbélou, na dříve zemědělské půdě, dnes v borovém lese. Během pobytu Sovětské armády se kromě staveb a betonových ploch pozemky jinak, např. pro zemědělství, nevyužívaly. Pro připomenutí své vlasti však vojáci v okolí domů vysázeli velké množství břízů do alejí, které dodnes stojí vedle rozpadajících se budov.

Výraznými fenomény Vrchbělska jsou odlesněné plochy, na kterých probíhal intenzivní vojenský výcvik. Největší z nich je plocha tankové střelnice, která se rozprostírá na ploše přibližně 3 km² (přib. 1 km do šířky a téměř 3 km do délky, resp. směrem severo-jihním). Asi třetina tankodromu je v jižní části morfologicky upravena na systém dlouhých paralelních prohlubní a vyvýšenin se zarovnaným povrchem. Prohlubně vznikly zřejmě vyježděním od tanků při vojenských cvičeních. Jsou alespoň 5 metrů hluboké a asi 30 metrů široké.

Dál na ploše se nachází několik bunkrů a zákopů. Celý tankodrom má neopakovatelnou atmosféru krajiny, která jakoby sem nepatřila a zároveň jako by tu byla už od pradávna. Tato „step“ pod Bezdězem působí trochu cize, ale velmi zajímavě. Pokud bude prostor ponechán bez jakýchkoliv zásahů, zanedlouho celý zaroste lesem. Otázkou zůstává, zda to bude pro krajinu přínosem či nikoli.

Druhou odlesněnou plochou je menší cvičiště mezi tankodromem a Vrchbělským údolím. Plocha byla v devadesátých letech po odchodu sovětské armády zcela bez vegetace. Dnes zde můžeme se zájmem sledovat pozvolné zarůstání a vytváření nových rostlinných společenstev. Mezi převažujícími pionýrskými a rumištními společenstvy tu lze najít také zajímavá společenstva svazu Koelerio-Phleion phleoidis. Platí tu stejné pravidlo jako u tankodromu: přirozenou sukcesí se i tato plocha postupně zalesní. Možná, že to bude škoda, neboť ještě před II. světovou válkou tu byly obdělávané pozemky. Bezlesí tu tedy má svou „tradiční“ a snad by nebylo špatné pokusit se ho v rámci krajinné mozaiky zachovat.

Nejrozšířenějším typem přirozené potenciální vegetace jsou smíšené acidofilní doubravy s borovicí, které náleží svazu Genisto germanicae-Quercion (asociace Vaccinio vitis-idaeae-Quercetum). Vyskytují se na lesnatých písčitých plošinách i svazích v bukovo-dubovém až dubovém vegetačním stupni. Ze stromů je zde dominantní borovice lesní (*Pinus silvestris*) a bříza bělokora (*Betula pendula*). V bylinném patře převládá metlička křivolaká (*Deschampsia flexuosa*), vřes obecný (*Calluna vulgaris*) a borůvka (*Vaccinium myrtillus*), popř. brusinka (*V. vitis-idaea*).

V současné době převažují na celém území kulturní bory, zřídka i smrčiny. Borové porosty místy působí přirozeným dojmem, připomínají skandinávské boreální bory, tzv. světlou tajgu. Nenáročné rostliny, vřes a borůvka, nelze považovat za určující druhy vegetačního typu, neboť se jim dobře daří i na degradované půdě hospodářských lesů. Naopak výskyt náročnějších druhů (např. *Convallaria* nebo *Maianthemum*), skupin vitálních starých dubů i semenáčků dubu nebo habru potvrzují, že se nejedná o přirozené bory.

Uměle udržované bezlesí výcvikových ploch se za posledních 12 let dost změnilo. Travnaté plochy začínají postupně od krajů zarůstat břízami a borovicemi, ve vnitřních částech se uplatňují i další dřeviny. V bylinném patře pod břízami a borovicemi dominuje vřes, který spolu s janovcem metlatým (*Sarothamnus scoparius*) pokrývá také místa bez stromových náletů nebo zapojeného trávníku. Janovec je expanzivní druh, jež se lehce uchycuje na otevřených písčitých plochách, snadno a rychle se množí a má vysoký přírůstek biomasy, stejně jako rychle se šířící vlčí bob malolistý (*Lupinus polyphyllus*).

Odlesněné plochy, kde dříve probíhala intenzivní vojenská činnost, již nyní pokrývá zajímavá vegetace. Kromě pionýrských a rumištních společenstev s běžnými druhy (řebříček obecný (*Achillea millefolium*), mochna stříbrná (*Potentilla argentea*) nebo sléz mošusový (*Malva moschata*) se zde dají diagnostikovat společenstva suchých mírně acidofilních trávníků asociace *Koelerio-Phleion phleoidis* s indikačními druhy např. bika ladní (*Luzula campestris*), kostřava žlábkatá (*Festuca rupicola*), svízel syřišťový (*Galium verum*), mateřídouška vejčitá (*Thymus pulegioides*), pryšec chvojka (*Euphorbia cyparissias*), štirovník růžkatý (*Lotus corniculatus*), vítod chocholatý (*Polygala comosa*) a další.

Z pískovcových plošin vyčnívá několik kopců neovulkanického původu, např. Lysá hora, Malý a Velký Radechov (již mimo katastrální území), Šibeniční vrch, Kozí hřbet a několik drobných výstupů v Podolském lese. Vyznačují se bohatší půdou a tím i odlišnými lesními společenstvy s převahou listnatých stromů.

1.2.2 Sprašové plošiny

Druhým krajinně-ekologickým typem jsou sprašové plošiny až pahorkatiny, na nichž se téměř všude vyskytuje obdělávaná půda. Na Vrchbělsko zasahují pouze od jihu v oblasti Vazačky a jsou zemědělsky využívány.

1.2.3 Údolí říčky Bělé

Třetí typ nacházíme pouze v údolí říčky Bělé a v síti postranních údolí, ať již bezvodých nebo s občasnými toky. Na strmých jižních svazích, které se vyznačují mírnou teplotní inverzí, se vyskytuje několik xerotermních enkláv, významné jsou také biocenózy údolních niv. Prakticky celý tok Bělé počínaje Vrchbélou je, nebo byl, lemován zástavbou. Vlivem příkrých svahů se osídlení v údolí nemohlo rozšiřovat do stran a zůstalo soustředěno v nivě.

Dříve na říčce Bělé existovalo čtrnáct vodních nádrží, z toho sedm ve Vrchbělé. Vrchbělské rybníčky jsou v současné době zabahněné a zarůstají, mají vesměs zničené hráze. Problémem je také nedostatek informací o úpravách, devastacích a pracích na zatrubňování některých vodotečí v době pobytu cizích vojsk v této oblasti. Také se přesně neví, co vše je ukryto v bahně na dně. Pneumatiky, napůl potopené pontony nebo masná skvrna na hladině vzbuzují pouze neurčité představy. Průzkum dna a vůbec celková obnova rybníčků by byla vítaným přínosem pro rozvoj a zvelebení krajiny. Existuje dokonce studie, jež řeší revitalizaci všech sedmi nádrží, k jejímu naplňování však ještě nedošlo.

Pokud budeme postupovat po směru toku Bělé, tak asi 600 metrů nad první zachovalou nádrží lze rozeznat dvě zcela zarostlé mělké prohlubně, které dříve bývaly naplněné vodou. Jednalo se pouze o vyhloubené rybníčky bez jakéhokoli funkčního zařízení, tedy bez možnosti manipulace. Množství vody v nich bylo plně závislé na úrovni hladiny podzemní vody a na množství srážek.

Jeich existenci lze potvrdit na základě výskytu vlhkomilných rostlin. Roste tu např. ostřice latnatá (*Carex paniculata*), skřípina lesní (*Scirpus silvaticus*), sítina rozkladitá (*Juncus efusus*), karbinec evropský (*Lycopus europaeus*) a mnohé další. Na okolních zalesněných svazích místy smldník olešníkový (*Peucedanum oreoselinum*) indikuje reliktní bor nebo světlou borovou doubravu, tedy místa, kde les nebyl v minulosti přeměněn na umělé bezlesí (zajímavé i z hlediska studia změn ve využívání půdy). V keřovém patru je významný výskyt jalovce (*Juniperus communis*). Na odlesněném svahu se vyskytují např. mochna písečná (*Potentilla arenaria*), jetel horský (*Trifolium montana*), koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis bohemica*), černohlávek velkokvětý (*Prunella grandiflora*) nebo devaterník tmavý (*Heliantheum obscurum*) (vlastní pozorování).

První dvě nádrže jsou oddělené hrází, na které lze tušit pozůstatky funkčního objektu. První rybníček je z větší části zarostlý mokřadní vegetací se zbytky odumřelých stromů. V současném stavu je bezodtoký, v minulosti pravděpodobně odtékal do níže položené nádrže. Druhá nádrž je zarůstající, v létě byla zcela pokrytá vodními makrofyty a nad její hladinu vystupují zbytky odumřelých stromů. Hráz nádrže není patrná. Pravděpodobně byla zničena terénními úpravami provedenými Sovětskou armádou. Nádrž nelze vypustit. Oba rybníčky jsou do značné míry závislé na hladině podzemní vody.

Do oblasti pod druhou nádrží do hustého porostu orobinců, rákosu a ostřic bývá někdy situováno prameniště Bělé. Odtok spojující druhý rybníček se vznikajícím tokem říčky je občasný, z části zatrubněný, přičemž potrubí se nachází v desolátním stavu.

Dál po směru toku leží dvě průtočné nádrže které jsou v současnosti propojené prokopáním střední části hráze. Horní malá nádrž je z velké části zarostlá bylinnou mokřadní vegetací. Na hrázi se nenachází žádný zachovalý objekt. Druhý

rybník, na mapách označovaný jako Vrchbělský, je největší a nejzachovalejší. Hladina zůstává bez vegetace. Hráze na obou stranách jsou průjezdné. Na přilehlé loučce pod lesem se nachází botanicky významná lokalita. Vrchbělský rybník nemá spodní výpust, opět tedy nelze manipulovat s hladinou, ani nádrž vypustit.

Poslední nádrž ve Vrchbělé byla v minulosti obtoková, dnes je však obtok nefunkční a voda se rozlévá na několika místech z levé strany. Značná část je zarostlá rákosinou. Vypouštěcí zařízení je nefunkční. Vlevo od výpusti je nehrazený bezpečnostní přeliv a navazující betonový skluz s bočními stěnami. Nad nádrží se nachází výpust splaškové kanalizace z utečeneckého tábora Jezová z horní části povodí. Blízká čistírna odpadních vod je mimo provoz.

Horní tok Bělé je z velké části doprovázen rákosinami zasahujícími do zde-vastovaných rybníčků u Vrchbělé. Nejzajímavější stanoviště se nachází u Vrchbělského rybníka. Za pobytu Sovětské armády byl drnový pokryv stržen, ale po odchodu vojsk začala loučka znovu samovolně zarůstat slatinnou vegetací. V současné době jsou výrazné bohaté populace kruštíku bahenního (*Epipactis palustris*) a vzácné skřípiny smáčkuté (*Blysmus compresus*) (viz obr.19). Na loučku navazuje fragment květnatého boru. Tato lokalita by si zasloužila větší pozornost z hlediska ochrany přírody, pro udržení vzniklého společenstva by však bylo nutné zachovat možnost občasné disturbance povrchu.

Analýza změn ve vývoji krajiny

Analýza změn ve využití krajiny byla provedena na základě srovnání leteckých snímků z let 1938, 1975 a 2000 v programu ArcGIS 8.3, doplněné terénním průzkumem, mapovými a obrazovými dokumenty a získanou literaturou.

Vývoj využití půdy je charakteristický především výrazným úbytkem orné půdy a změnami v zastoupení lesa a bezlesí (viz tab.2 a obr.1). Tyto výrazné změny, odlišné svým rozsahem od běžného vývoje v ČR, byly způsobeny vojenskou činností. Podobný osud jako Vrchbélou potkal i mnoho dalších vesnic a městeček ve vojenských územích a v pohraničních oblastech. Z přírodního hlediska dnes představuje určitě velmi zajímavou oblast, kde je možné sledovat sukcesní procesy. Zároveň se však jedná o místo s dlouhou historií osídlení, s neznámými osudy a zapomenutými příběhy. Na propojení přírodních a antropogenních složek by se při posuzování přírody a jejího vývoje nemělo zapomínat.

Ze získaných poznatků o vývoji Vrchbělska vyplývá naléhavá potřeba vhodného managementu pro zatím ještě bezlesé plochy. Území má potenciál pro turistické využití, neboť slouží jako vstupní jižní brána do bývalého VVP Ralsko. Cílem by mělo být něco zajímavého, aby se vzbudil zájem jak místních, tak i návštěvníků a zároveň aby se nenarušoval přírodní charakter místa a pomohla se udržovat jeho tvář. Zajímavým počinem by mohlo být zřízení menšího jezdeckého střediska kom-

binovaného s možností občerstvení, popř. s malou ubytovací kapacitou pro rodinnou rekreaci. Středisko by fungovalo jako turistická jízďárna s možností vyjížděk do bývalého VVP. Výběhy by byly situovány na bývalá vojenská cvičiště, kde by pastva přirozeným způsobem pomáhala udržovat bezlesí. Předem by však bylo nutné z území odstranit veškeré nebezpečné předměty: kabely, ostatné dráty, střepiny atp. a provést důkladný pyrotechnický průzkum.

Kromě koní by středisko mohlo mít malé stádo ovcí a koz, které by zajišťovaly vypásání příkrých údolních svahů. Počet zvířat by však nesměl překročit úroveň, při které by došlo k degradaci porostů. Pravděpodobně by se vypásané plochy i při dodržení optimálního počtu zvířat nevyhnuly změnám druhového složení kvůli obohacování půdy dusičnany. Z toho důvodu by bylo potřeba vypracovat důkladnou studii o vegetaci bezlesých ploch a jejím možném ovlivnění přítomností zvířat a pastvou a poté rozhodnout o vhodnosti návrhu.

Musela by se také vybudovat potřebná infrastruktura, přívod vody, elektřiny, aj., což by nebylo jednoduché, vzhledem k existenci armádní rozvodné sítě, o jejímž umístění chybí záznamy a která bude pravděpodobně v desolátním stavu. V údolí však byla instalována nová trafostanice, proto by konkrétně přívod elektřiny neměl být velký problém.

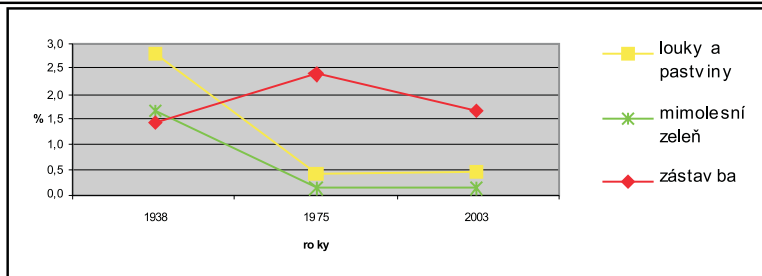
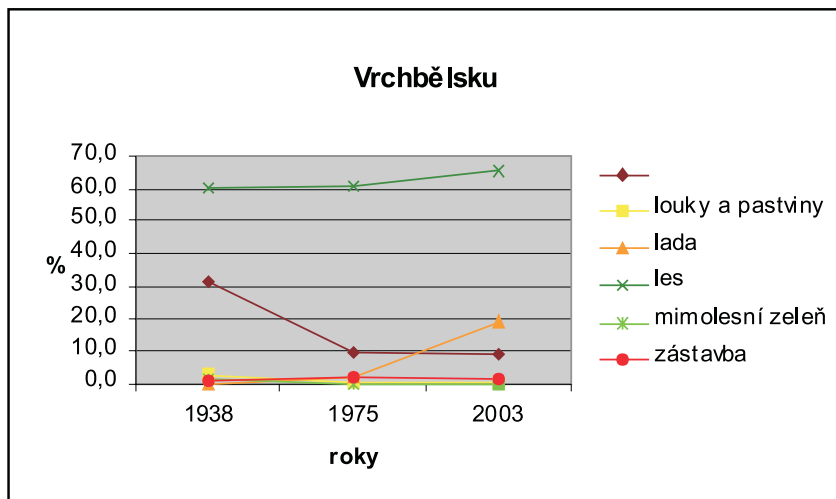
Zároven by bylo zajímavé zřídit naučnou stezku, která by návštěvníky seznamovala s historií místa i s přírodními podmínkami území, připomínala osudy zde žijících lidí. Procházela by údolím Bělé, kolem rybníčků, bývalou Vrchbélou, přes místo se zástavbou po sovětské armádě (resp. kolem jezdeckého střediska), kolem tankodromu, po Mělnické cestě kolem zaniklé osady Nová Hospoda, na Mariánskou cestu, k místu, kde stávala samota Vejčín, kolem Lysé hory a zpět přes hájovnu Suchý les. Stezka by to byla dlouhá, vhodná i pro malý výlet na horském kole nebo na koni. Rozšíření cyklostezek by také bylo vítaným přínosem pro mnohé návštěvníky. Využít by se pro to dala i zachovaná síť historických stezek, např. Stará Mělnická cesta, Mariánská cesta nebo Mnichovohradišská cesta.

Na okraji bývalého tankodromu by bylo vhodné nechat stát jednu z pozorovacích věží a upravit ji tak, aby vstup do ní byl bezpečný. Je odtud totiž krásný výhled!

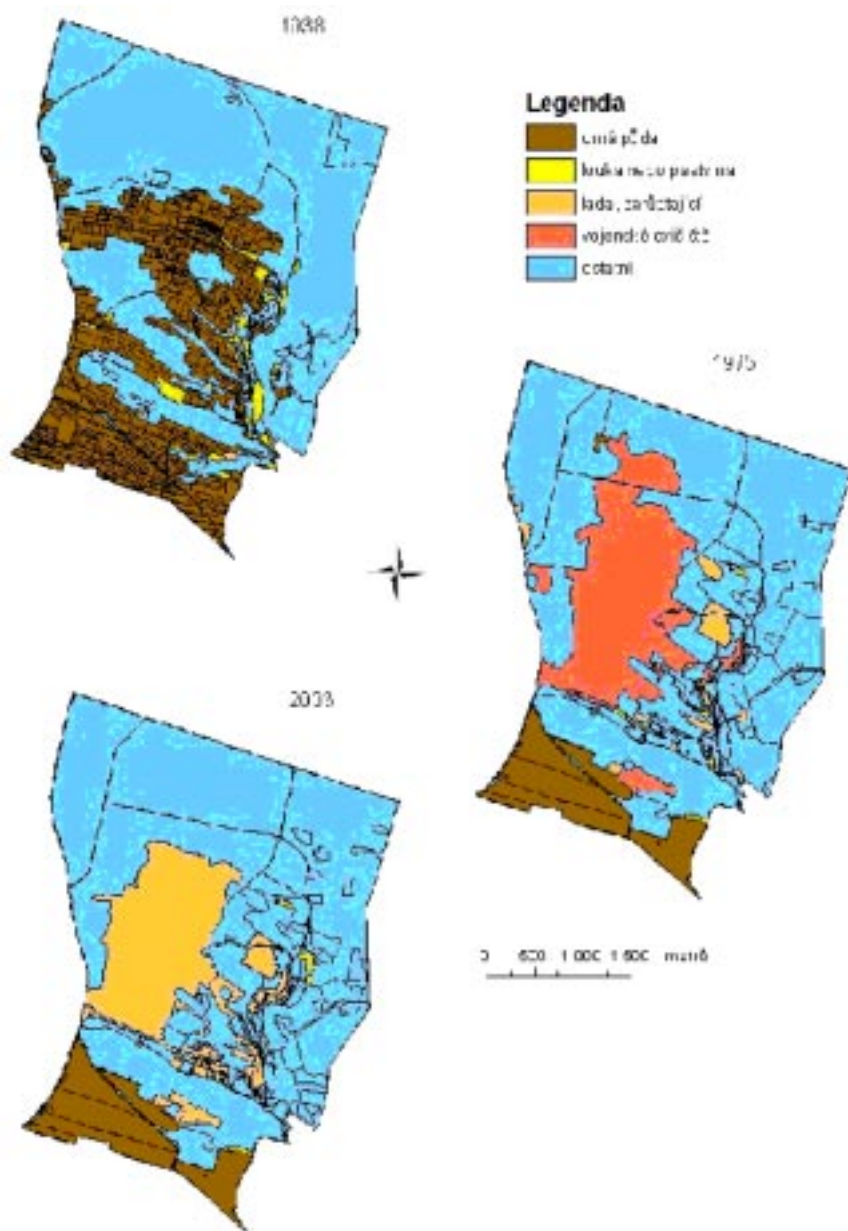
tabulka 2 Vývoj vybraných kategorií využití půdy na Vrchbělsku

Vrchbělsko	1938 [%]	1975 [%]	2003 [%]
orná půda	31,8	9,3	9,2
louky a pastviny	2,8	0,4	0,4
lada	0,1	2,3	19,4
les	60,2	61,2	65,3
mimolesní zeleň	1,7	0,1	0,1
zástavba	1,4	2,4	1,7

Chyba! Zálůžka není definována.tabulka 3 Vývoj vybraných kategorií využití půdy na Vrchbělsku

Obrázek 1 Vývoj bezlesí na Vrchbělsku

Modelová oblast Židlov (předběžná zpráva)

Stejně jako Vrchbělsko je oblast Židlova charakteristická pahorkatinným reliéfem a střídáním kontrastních geologických složek – na jedné straně písčitých, kyselých a vysychavých substrátů křídového původu, na druhé straně úrodných kvartérních sprašových pokryvů. I proto je potenciální vegetace poměrně pestrá, od převahy acidofilních doubrav k vzácnějším habrovým doubravám azonálního charakteru jsou malé plochy odpovídající oligotrofním bučinám a acidofilním borům. Mokřadní a rašelinné lesy i reliktní bezleší, typické pro kotliny a nivy, jsou již mimo sledované území.

Historické a aktuální hospodářské využití

Historicky bylo právě toto území, díky velkým plochám sprašového substrátu s relativně úrodnými půdami zemědělsky intenzivněji využíváno, než v ostatních částech VÚ Ralsko, i když problémy s vodou byly místy limitující. Proto bylo území vesměs bezlešé. Zemědělské využívání bylo od roku 1950 změněno specifickým vojenským managementem – trvalými a místy plošnými disturbancemi na obrovskou plochu travinobylinných lad, které sukcesí po ukončení přecházejí v lada křovinná. Zvláště na plochách zbořeníšť několika obcí se díky řadě faktorů vyvíjejí stromové porosty. Celé území získalo nový, zvláštní, ale úchvatný krajinný ráz, který je nutno zachovat z řady důvodů: od udržení místní biodiverzity po hodnoty k rekreačně-sportovnímu využití.

Limity využití je ještě stále hrozící pyrotechnická zátěž, ale lesní hospodářství má velmi dobrou perspektivu. Za dobře promyšlený projekt lze považovat oboru, která byla podrobně konzultovaná s ochranou přírody

Obora Židlov

Oplocené území o rozloze 38 km čtverečních. Žije zde mnoho druhů lesní zvěře: asi 700 kusů jelenů, 300 muflonů, divoká prasata, lišky, jezevci a jiná lesní zvěř. Pro turisty je volný pohyb po lesních cestách. Zákaz vstupu je pouze do klidové zóny.

Teoreticky by správným nastavením počtu a složení populace zvěře (pastvou a disturbancí) mohlo vzniknout zablokování sukcese a rovnováha mezi úživností prostředí a populací. Jistým problémem jsou invazní druhy, na Židlově nepřehlédnutelné: *Sarothamnus scoparius*, *Lupinus polyphyllus* a hlavně *Solidago gigantea*. První vymrzá...

Státní ochranou přírody je podporována ekologicky únosná turistika, sport a rekreace.

Ochrana přírody a krajiny

Reprezentativní ochrana přírody v širším území byla navržena již v devadesátých letech, kdy s ohledem na historický základ – SPR Oblast Dokeská a poho-

ří Kummer a další chráněná území v okolí – byla po dlouhé odborné diskusi navržena disjunktivní NPR Dokeské pískovce a mokřady, která však nebyla realizována. Logiku návrhu ale potvrdila Ptačí oblast Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady a evropsky významná lokalita Jestřebsko-Dokesko.

Místo paměti

Na Židlově se mnoho staletí odvíjely osudy statisíců lidí, krajina byla kultivovaná, vznikl nádherný člověkem podmíněný krajinný ráz. To vše bylo z kulturního pohledu „devastováno“, z ostatních pohledů radikálně změněno. Je ale možné mluvit o vzniku nových hodnot, i když zatížených smutnými až tragickými osudy původních obyvatel.

Po prozkoumání daného území a prostudování dějin jsme došli k závěru, že není možné se smířit s úplným zapomením života lidí před existencí vojenského prostoru a nechat zcela zakrýt stopy tohoto života „milosrdnou“ vegetací. Plochu bývalé obce Olšina/Wolschen navrhuje citlivě upravit na Místo paměti. Využít genia loci, tvořeného na volném prostranství mohutnou starou lípou, hlubokou studní, návesním rybníkem, povaleným pomníkem obětí války, zbytky zahrádek s přežívajícími okrasnými květinami a samozřejmě ruinami domů, hospodářských objektů a vytvořit kultivované místo setkání lidí – turistů, na zamyšlení se nad dějinnými zvraty i osudy krajiny.

Obrázek 2 OLŠINA (WOLSCHEN)

Stáří obce, která měla v roce 1921 celkem 46 domů a 214 obyvatel, je mj. datováno nálezem asi 1500 mincí z 15. století. Vesnice neměla žádnou tekoucí vodu a jen jednu hlubokou studni. V roce 1893 zřízený pramený vodovod, který napájel i dva místní rybníky. Před tímto datem se voda hlavně dovážela a donášela z obce Křída. Rolnictví a chov dobytka bylo hlavním zdrojem příjmů prostředků na obživu obyvatel. V místě byly tři hostince, dva obchody a několik obchodníků a řemeslníků. Roku 1908 postavena parní mlékárna, když rolníci z okolních vsí vytvořili Mlékárenské družstvo Mi-

moto byla v Olšině cihelna a parní pila. Pila zajišťovala až do přivedení vysokého napětí v roce 1922 elektrickým proudem obec. V roce 1902 zajištěno telefonické spojení do Kuřívod. Byl zde i poštovní úřad a četnická stanice, které byl přidělen široký obvod. Farní úřad byl pro Olšinu příslušný v Jablonci. Nejbližší železniční stanice byla v Mimoni (13, 75 km).

*Mgr. Barbora Engstová, Laboratoř ekologie krajiny, FLE ČZU Praha,
engstova@knc.czu.cz*

*RNDr. Václav Petříček, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha,
vaclav_petricek@nature.cz*

OCHRANA PŘÍRODY A CESTOVNÍ RUCH

(na pozemcích určených pro účely obrany státu)

Ing. Jiří Holý

Na části území bývalého vojenského prostoru Ralsko je Ministerstvo životního prostředí významným orgánem ochrany přírody. Působnost ministerstva vychází z § 79 odst.3 písmena l) zákona č. 114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny v platném znění (dále jen zákon), kde je stanoveno, že Ministerstvo životního prostředí vykonává působnost orgánu ochrany přírody na pozemcích určených pro účely obrany státu. Podle výkladu Ministerstva obrany a Ministerstva životního prostředí jsou těmito pozemky i pozemky spravované organizacemi zřízenými Ministerstvem obrany. Jednou z takových organizací jsou i Vojenské lesy a statky ČR, a proto na pozemcích, které Vojenské lesy a statky ČR v území bývalého vojenského prostoru Ralsko spravují, je jediným orgánem ochrany přírody a krajiny Ministerstvo životního prostředí. Působnost v ochraně přírody na těchto pozemcích tedy nemá ani obec, ani pověřená obec, ani krajský úřad. Podle organizačního řádu ministerstva zajišťuje související správní agendu ochrany přírody odbor výkonu státní správy V se sídlem v Liberci.

Vedle výkonu státní správy ochrany přírody vykonávané Ministerstvem životního prostředí je důležitý v ochraně přírody další fakt, který souvisí se zvláštním režimem na pozemcích určených pro účely obrany státu a to je omezení zákonných nástrojů ochrany přírody. Toto omezení vyplývá z ustanovení § 90 odst. 2 zákona, podle kterého se na toto území nevztahuje ochrana podle § 4 odst. 2, tj. souhlas k zásahům do významných krajinných prvků, § 4 odst. 3, tj. závazné stanovisko ke schválení lesních hospodářských plánů a osnov, dále § 6, tj. registrace významných krajinných prvků, § 8, tj. ochrana dřevin rostoucích mimo les, § 12, tj. ochrana krajinného rázu, § 49 odst. 1, tj. ochrana zvláště chráněných rostlin, § 63, tj. volný průchod přes pozemky ve vlastnictví státu a § 70, tj. účast občanů prostřednictvím občanských sdružení na správním řízení.

Ministerstvo životního prostředí je toho názoru, že v bývalém vojenském prostoru Ralsko již nejsou důvody pro výše zmíněný odlišný režim ochrany přírody s omezením zákonných nástrojů, a proto k těmto ustanovením připravuje novelu zákona.

V předchozí části referátu vymezené území je z hlediska přírodních hodnot hodnoceno jako velmi cenné. O hodnotě území vypovídá již počet vyhlášených chráněných území (12), počet a rozsah evropsky významných lokalit zařazených do národního seznamu (4 EVL na ploše přes 7000 ha) a vyhlášení ptačí oblasti Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady. Mezi nejvýznamnější území patří vedle NPR Břehyně-Pecopala nepochybně evropsky významná lokalita

Jestřebsko – Dokesko a ptačí oblast Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady. Podrobnější informace o těchto územích jsou předmětem jiného referátu.

Vzhledem k vysoké přírodní hodnotě území je zřejmý úkol orgánů ochrany přírody a to zachovat nebo ještě zlepšit stav tohoto území a zajistit podmínky pro zachování předmětu ochrany zvláště chráněných území a území naturových. Proto orgány ochrany přírody pozorně sledují, jakým směrem se ubírá rozvoj tohoto území. Vzhledem k bývalé existenci vojenského výcvikového prostoru Ralsko je rozvojový potenciál území velmi významný. Mohu s uspokojením konstatovat, že rozvoj území zaměřený na rozvoj cestovního ruchu je slučitelný se zájmy ochrany přírody. Je však třeba si uvědomit hned na začátku, že základním předpokladem pro úspěšný rozvoj cestovního ruchu je zachování přírodních hodnot území, proto bude nutné usměrňovat rozvoj území a to nejen v oblasti cestovního ruchu tak, aby díky rozvojovým aktivitám nedocházelo k poškozování významných biotopů, ničení chráněných rostlin či rušení chráněných druhů ptáků či jiných chráněných živočichů, tzn. aby byl rozvoj území k přírodě šetrný. Při rozvoji cestovního ruchu je třeba respektovat stanovené ochranné podmínky vyhlášených zvláště chráněných území, u naturových území je možné realizovat pouze záměry, kde je vyloučen významný vliv záměru na ptačí oblast nebo na evropsky významnou lokalitu. Zda záměr může nebo nemůže mít významný vliv na ptačí oblast nebo evropsky významnou lokalitu, posuzuje příslušný orgán ochrany přírody na žádost předkladatele. Také bych rád připomenul, že na území Ptačí oblasti Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady jsou stanoveny některé omezující podmínky pro činnosti související s cestovním ruchem, které je možné provádět jen se souhlasem orgánu ochrany přírody. Jedná se zejména o vytyčování nových turistických a cyklistických tras a organizování sportovních soutěží a jiných akcí s hromadnou účastí, realizované mimo stále sportovní areály a vyznačené turistické trasy.

Orgány ochrany přírody si uvědomují, že rozvoj území je pro ekonomiku místních obyvatel nezbytný a že tedy není možné celé území chránit před vstupem nových rozvojových aktivit. Je třeba, aby orgány ochrany přírody aktivně spolupracovaly např. v procesu územního plánování nebo při projednávání připravovaných rozvojových aktivit. Hlavní pozornost orgánů ochrany přírody pak bude zaměřena zejména na ochranu území s vyšším stupněm ochrany, tj. území zvláště chráněná, naturová území, území územních systémů ekologické stability a pod. Domnívám se, že přínosem dobře organizovaného cestovního ruchu by mohlo být i omezení současných nelegálních aktivit některých návštěvníků, které působí škody na přírodě a v současné době je jen málo možností, jak tyto aktivity úspěšně omezit. Mám na mysli zejména černé jízdy motorkářů a off roadů po lese a to i na území zvláště chráněných jako je např. NPR Břehyně Pecopala, PR Hradčanské rybníky, PR Bezděz a pod. Touto nelegální činností, která je snad i v některých

případech využívána komerčně, dochází k poškozování území a k významnému rušení živočichů, zejména zvláště chráněných druhů ptáků. Dalším negativním jevem je např. neukázněné chování návštěvníků – turistů. Při svých návštěvách se pohybují ve zvláště chráněných územích mimo cesty, odhazují na zem odpadky, pálí ohně v lese, úmyslně poškozují skalní útvary a pod.

Jako příklad rozvíjející se dobré spolupráce některých subjektů bych rád uvedl spolupráci Vojenských lesů a statků ČR s orgány ochrany přírody. Vojenské lesy a statky ČR zvou orgány ochrany přírody k diskuzím při zpracování lesních hospodářských plánů a zohledňují v těchto plánech požadavky orgánů ochrany přírody, přijímají opatření k zamezení nelegálních jízd aut a motocyklů po lese a pod. V tomto roce samy připravují otevření ekologického střediska, které budou ve své režii provozovat. Jediným vážnějším střetem mezi Vojenskými lesy a statky ČR a orgány ochrany přírody zůstává stav spárkaté zvěře v honitbě vojenských lesů, protože díky vysokému stavu zvěře je potlačováno přirozené zmlazení zejména listnatých dřevin, což přináší problémy při snaze podporovat přirozené procesy lesních ekosystémů ve zvláště chráněných územích a sníženou diverzitu lesních společenstev v celém území. Podle našeho názoru k neutěšenému stavu přispívá překryv nepůvodní zvěře dančí a mufloní s domácími druhy jako je zvěř jelení a srnčí. Uznáváme tradiční zájem na chovu vyjmenovaných druhů spárkaté zvěře ve vojenských lesích, ale domníváme se, že zejména výstavbou obory Židlov o výměře téměř 4000 ha nastala situace, kdy je třeba vyslyšet oprávněné požadavky orgánů ochrany přírody na zrušení chovu nepůvodních druhů zvěře mimo oboru a upravit stavy zvěře tak, aby byly únosné pro rozvoj přírodních procesů v lesních ekosystémech.

Péči o zvláště chráněná území v bývalém vojenském prostoru Ralsko byla pověřena Správa CHKO Kokořínsko, která každoročně zajišťuje realizaci opatření podle plánů péče jednotlivých zvláště chráněných území. Financování těchto opatření je kryto z rozpočtu správy CHKO. Dalším finančním zdrojem pro některá opatření v krajině jsou dva programy Ministerstva životního prostředí a to Program revitalizace říčních systémů, který je zaměřen na podporu opatření k udržení vody v krajině a Program péče o krajinu, který je zaměřen, jak už název napovídá, na podporu opatření k údržbě krajiny. Vlastníci lesních a zemědělských pozemků mají od roku 2005 nárok na uplatnění náhrady újmy při lesnickém či zemědělském hospodaření, vzniklé v důsledku zákonem vymezeného omezení z důvodu ochrany přírody.

Na závěr mého příspěvku bych chtěl vyjádřit přesvědčení, že k rozvoji cestovního ruchu při zachování přírodních hodnot území bývalého vojenského prostoru Ralsko přispěje velkým dílem i tato konference.

Autor příspěvku je pracovníkem Ministerstva životního prostředí, odboru výkonu státní správy V, se sídlem v Liberci.

TURISTIKA A TURISTICKÝ PRŮMYSL V POLSKU

Emil Mendyk

V tomto článku je představena turistika a turistický průmysl v Polsku v jejich všeobecné situaci, především jejich dnešní stav, současné tendence a perspektivy.

1. Struktura

Turistický průmysl nemá v Polsku vlastní ministerstvo, představuje jednu z oblastí, jimiž se zabývá ministerstvo hospodářství (Ministerstwo Gospodarki, www.mg.gov.pl). Vrcholná instituce v turistice v zemi je „Polská organizace pro turistiku“ (Polska Organizacja Turystyczna (POT), www.pot.org.pl), která se především zabývá prací s veřejností a marketingem země v cizině. POT má k dispozici více než 14 zastoupení v celém světě a objevuje se také na internetu; nejdůležitější turistické webové adresy pro ty, kteří chtějí navštívit Polsko, jsou:

- www.visitpoland.com
- www.poland-tourism.pl
- www.odkryjpolске.pl (také v jiných jazykových verzích, např.:
- www.entdeckepolen.de,
- www.discover-poland.pl, www.decouvrirelapologne.com)

POT používá v turistickém marketingu Polska dvě loga:

Mimoto existují ještě další zařízení, starající se o kvalitu a atraktivitu turistické nabídky, o zájmy turistických firem nebo o popularizaci turistiky. Nepředstavují však žádná „vládní zařízení“, ale jde o spolky nebo sdružení. Patří sem mj.:

- „Polská turistická komora“ (*Polska Izba Turystyki* – PIT: od r. 1990, přes 500 členů – hotely, cestovní kanceláře, pořadatelé turistických zájezdů, svazy)
- „Polská agentura pro rozvoj turistiky“ (*Polska Agencja Rozwoju Turystyki* – PART: podpora při plánování a uskutečňování projektů)

- „Polský svaz Turistiky“ (*Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze* – PTTK: 70.000 členů – „soukromí turisté“, přes 200 ubytoven, kempingy s 20.000 místy)

Marketingem jednotlivých krajů/Woiwodství v Polsku i v cizině se zabývají regionální turistické organizace. Největší z nich – s více než 80 členy – je „Dolnoslezská turistická organizace“ (*Dolnośląska Organizacja Turystyczna* – DOT: www.dot.org.pl). DOT uskutečnila mj. následující projekty:

- umístění informačních tabulí u turistických atrakcí v Dolním Slezsku (2500 hnědobílých tabulí u silnic)
- „Silnice cisterciáků“ (Szlak Cysterski) – informační tabule a marketing cisterciáckých klášterů v oblasti
- marketingová ofenziva dolnoslezských lázeňských míst (2004)
- webové portály oblasti: www.dolnyslask.pl, www.visitsilesia.pl, www.riket.pl
- „Tourism Partners Europe“ – celoevropský projekt ke zlepšenému využití oblastních turistických potenciálů, mj. tradičních řemesel.
- vypracování nového loga pro Krkonoše:

DOT je svaz napojený na dolnoslezský krajský úřad (Urząd Marszałkowski), jehož členy jsou jak okresy a obce, tak také soukromé osoby, firmy a malé spolky. Krajský úřad provádí také klasifikaci hotelů (každý polský ubytovací podnik musí mít oficiální „hvězdičky“) a je příslušný pro vydávání licencí městským, horským a návštěvnickým průvodcům (bez licence nesmí v Polsku nikdo provádět skupiny).

Regionální turistické organizace jsou v poslední době podporovány „lokálními“ organizacemi (Lokalna Organizacja Turystyczna – LOT), zakládanými menšími oblastními společenstvími, a zajišťujícími marketing menších oblastí (měst, okresů). V současnosti je v Dolním Slezsku osm LOTů: Szklarska Poręba, Karpacz, Kudowa, Łądek, Żąbkowice, Dzierżoniów, Klodzko a v údolí Barycz.

2. Turistický ruch

a) do Polska

V roce 2004 přijelo do Polska 61.918.000 hostů ze zahraničí – z toho 14.300.000 osob v Polsku strávilo svoji dovolenou (v roce 2005 – již 15.200.000); před atentátem z 11. září 2001, který přinesl s sebou globální pokles turistického ruchu – to bylo skoro 90 miliónů hostů za rok. Nej-

větší skupinu turistů tvoří Němci, kteří nacházejí své hlavní cíle především v Pomoranech, Mazurech a Dolním Slezsku. Od přístupu Polska k EU pozorujeme zvýšený zájem turistů ze „staré EU“ o návštěvu Polska: z Holandska, Dánska, Francie a Itálie. Novou oblast turistického ruchu v Polsku představuje „lékařská turistika“: lázně a zubolékařské praxe jsou stále častěji navštěvovány pacienty z GB, F, D, A, kteří spojují dovolenou s potřebnými (a podstatně cenově výhodnějšími) ošetřeními. 10 % návštěvníků Polska přichází z mimoevropských zemí, mezi nimiž převažují občané USA, Izraele a Japonska.

Země	Počet návštěvníků (v tisících) (2004)	% turistů, kteří v Polsku zůstávají déle než 3 dny
Německo	34 122	36,6 %
Česká republika	9 286	2 %
Ukrajina	4 523	16,4 %
Slovensko	4 048	0,5 %
Bělorusko	3 523	10,2 %
Rusko	1 420	4,9 %
Litva	392	7 %
Rakousko	288	2 %
Holandsko	263	1,8 %
USA	250	1,9 %
Itálie	215	2,5 %
Velká Británie	211	1,7 %
Francie	195	2,2 %

Zahraničními turisty nejvíce navštěvované oblasti Polska jsou:

Oblast/Wojewodstvo	% hostů	cílová skupina návštěvníků
Mazowieckie (Warszawa, Płock, Żelazowa Wola...)	47,4%	D,USA,GB,JAP,RUS,F,IL
Malopolsko (Kraków, Tatry, Oswiecim, Wieliczka)	44,6%	D, I, IL, USA, F, CZ, RUS, UA
Pomorany (Gdańsk, Malbork, Bałt...)	33,8%	S, D, NL, RUS
Velkopolsko (Poznań, Gniezno, románské stavby)	24,4%	GB, NL, USA. I
Dolní Slezsko (Wrocław, Karkonosze, Kłodzko)	22,5%	D, NL, DK, CZ, UA

Pozoruhodné je, že většina návštěvníků Polska cestuje individuálně příp. jako manželská dvojice. Rodiny tvoří jen 15 % hostů! 61 % návštěvníků přichází do Polska na dovolenou; 12 % navštěvuje rodinné příslušníky a známé, 9 % tvoří obchodní cestující; 2 % přijíždějí na nákupy (především v pohraničních oblastech). Většina zahraničních hostů přijíždí autem (40,9 %), jen 8 % vlakem, po 24 % autobusem a letadlem. Nejdůležitější cestovní cíle ve východním a severním Polsku (Warszawa, Gdańsk, Kraków) jsou pro špatné dálniční spojení navštěvovány především letecky.

Cesty jsou převážně organizovány „na vlastní pěst“ (61 % návštěvníků); 25 % hostů (především z Německa) přijíždí s cestovní společností – cílem skupinových cest je především jižní Polsko (36%), do středního Polska přijíždí jen 11 % „organizovaných turistů“.

V celém Polsku je pro turisty k dispozici 585.000 míst k přenocování, z toho 123.000 v hotelích a 144.000 v rekreačních domovech. Pěší turisté mohou využít 61.000 km značených turistických cest (11.119 km v horách); k tomu také 11.429 km cyklistických stezek a 495 km lyžařských tras).

Přesto že si 16 % zahraničních hostů stěžuje na špatnou silniční síť v Polsku, 12 % na špatné znalosti cizích jazyků, 9 % na špatné sanitární podmínky, 5 % na počasí, 3 % na nejistotu, se 90,5 % odjíždějících se chce ještě jednou přijet do Polska podívat.

b) z Polska

V roce 2004 překročili občané Polska 37.226.000 krát hranice. V průměru byl tedy každý Polák přibližně jednou v zahraničí. Přitom byly převážně použity silniční hraniční přechody, z toho 37% do České republiky, 33% do Německa (počet zde klesá), 12% na Slovensko. To znamená, že se cíle cest polských občanů převážně nacházejí na jihu a ve středu Evropy: jezdí se do České republiky (prodloužený víkend a silvestr v Praze!), do Rakouska, Itálie, Chorvatska, Slovenska, Maďarska. Na západ (Francie, Benelux, Velká Británie) a ke Středomořímu moři (Tunisko, Egypt, Turecko). Stále častěji se cestuje letadlem. Laciné letecké společnosti (CentralWings, RyanAir, Wizzair, AirBerlin...) způsobily v posledních dvou letech rychlý růst letecké dopravy.

c) v Polsku

Přesná čísla o vnitrozemských cestách se dají jen obtížně zjistit, protože většina Poláků spíše cestuje individuálně; jen vzácně se přitom obrací na cestovní kanceláře a agentury. Organizované vnitrostátní cesty nabízejí především školy a farnosti. Hlavními cíli jsou přitom (u škol) velkoměsta (Warszawa, Kraków, Gdaňsk, Poznaň, Toruň) a hory; farnosti navštěvují poutní místa jako Czenstochowa, Licheń, Kalwaria Zebrzydowska, Kraków, Trebnitz, Gietrzwałd.

Mimo „Přírodu a dobrodružství“ a tedy mimo pobřeží Baltu, Mazursko, Tatry, Beskydy, Krkonoše, Kladskou vrchovinu a Juru jsou nejdůležitějšími cíli cest místa, nacházející se na seznamu kulturního dědictví UNESCO

1. Kraków – historické staré město, hlavní město evropské kultury roku 2000
2. Wieliczka – 600 let staré solné doly
3. Warszawa – kompletně obnovené staré město
4. Zamość – historická pevnost ve Starém městě

5. Toruń – město Kopernikovo pod motem „Gotika na dotyk“
6. Oświęcim – museum/památník – KZ „Auschwitz-Birkenau“
7. Jawor / Swidnica – mírové kostely
8. dřevěné kostely v Beskydech
9. národní park Białowieża – poslední přirozený prales v Evropě
10. Kalwaria Zebrzydowska – poutní komplex, oblíbené místo mladého Karola Wojtyly

V analýzách vnitrostátních turistických cílů Polska se dá zjistit, že obyvatelé jižnějších oblastí nejraději cestují na sever (pobřeží Baltu, Mazursko). Výjimkou jsou větší proudy z hornoslezské průmyslové oblasti do Beskyd a z Dolního Slezska do Bieszczad. Tento poslední proud se dá snadno vysvětlit vystěhováním obyvatelstva z východní Haliče do Dolního Slezska po roce 1945. Nejdůležitějšími rekreačními oblastmi Polska jsou: pobřeží Baltu (všechny oblasti jsou stejně zastoupeny), Tatry (hosté ze všech oblastí, hlavní cíl Varšavanů) a Mazurska (hosté ze Středního Polska a Malopolska). Dolní Slezsko navštěvují hosté z Velkopolska (hlavním cílem pro Poznaň jsou Krkonoše), Západního Pomořanska, oblasti Łódže a z Varšavy. O turistických cílech obyvatel Mazurska, Lublinu, Rzeszowa, Radomi (tedy také severovýchodního Polska) a Dolního Slezska je známo jen velmi málo.

3. Turistika jako hospodářský faktor

Turistika má jistý podíl na polském BIP. V roce 2005 přijíždějící zahraniční návštěvníci – jak turisté, tak také „nákupní turisté“ – vydali v Polsku 6.230 milionů \$; v průměru je to denně 34 \$. Během celého pobytu to je 150 \$. Stále více se platí za služby – především za lékařské výkony. Stále také roste počet paušálních cest do Polska – např. jedna japonská cestovní kancelář nabízí pro letní sezónu osmidenní cesty jen do Polska.

2005	D	S, N, DK, FIN	RUS	H	BY, UA	NL, B, L	mimo- evropské země
výdaje v \$			85				327
srovnání s 2004	+5%	+20,4 %	-19,8%	+12,3%	-36,1%	-17,3%	+10 %

Turistika – zejména v málo průmyslových a v oblastech poměrně vzdálenějších od větších měst – může představovat příležitost pro nová pracovní místa. V posledních letech se to zvláště dobře ukázalo v Bieszczadech, Nízkých Beskydech, na Spiši, v Mazursku a Kladské vrchovině. Nabídka se v mnohotvárnosti a kvalitě často zlepšila podstatně více než v dlouhou dobu známých turistických cílech (Tatry, Krkonoše, Mazowiecko).

Turistikou vytvořená pracovní místa jsou však – v průměru – spíše hůře placená, což také vyplývá z krátké sezóny: květen až září:

	Celkem	zemědělství a lesnictví	průmysl	staveb- nictví	turistika	školství	zdravot- nictví
Prac. místa (v tisících)	7 678	103	2 499	361	703	1 008	601
měsíční mzda (průměr v zlotých)	2 360	2 354	2 484	2 294	1 853	2 495	1 952

Co vykonaly „historicky zatížené“ (průmyslem, vojenskými objekty atd.) oblasti, aby vytvořily turisticky přitažlivou nabídku? Zde několik příkladů:

- **podzemní komplexy v bývalých vojenských továrnách v Sovích horách** (Osówka, Walim): „Komplex Riese“ – dva ze šesti objevených obrovských objektů byly zajištěny, popsány, zpřístupněny a staly se jednou z nejdůležitějších atrakcí Dolního Slezska.
- **podzemní sanatorium „Jelenia Struga“** (Kowary): štoly po bývalé těžbě uranu byly přezkoušeny a v jedné z bezpečných štol bylo zařízení inhalatorium, vedle toho vzniklo nejmodernější a nejlépe vybavené sanatorium v Krkonoších.
- **park miniatur** (Kowary) – v bývalé výrobní hale vznikla sbírka miniatur nejdůležitějších architektonických památek Dolního Slezska; připravují se další objekty: 14 metrů dlouhý model zámku Książ a ... podstávkový dům. V doprovodu podrobných výkladů spolupracovníků chutná káva mnohem zajímavěji.
- **ráj koňské turistiky v Bieszczadech**: po vystěhování ukrajinského a polského obyvatelstva po 2. světové válce se Bieszczady, ležící v jihovýchodním koutu Polska, na 20 let prakticky vyprázdnily. Ve volné přírodě se opět rozšířili vlci a medvědi, z dřívějších vesnic zůstal tu kříž, tam několik náhrobních kamenů... Do této pusté oblasti přišli koncem šedesátých let „Bieszczadnicy“ (dřevorubci, uhlíři, chovatelé koní a ovcí). Zájem o dobrodružství, divokou přírodu, dech Karpat pak natolik zesílil, že dnes patří Bieszczady k nejnavštěvovanějším horským masivům Polska. A prakticky v každém (nově vzniklém) domě si můžete najmout koně.
- **vodácká „silnice“ Krutynia a Czarna Hancza**: na těchto před několika lety ještě divokých řekách v Mazursku se nyní v srpnu můžete dostat do „kolony kanoí“. Na březích vznikly po asi 500 metrech kempingy (3–4 zlotých na osobu ve stanech), kde sedláci (kempinky jsou na jejich lukách) ráno nabízejí čerstvé ovoce, zeleninu, med a pečivo. Čápy – vzdá-

lené pět metrů – můžete zde vidět stejně často jako krávy na pastvině.
Natura pura...

4. Perspektivy

Z tendencí posledních let a per analogiam k jiným evropským zemím můžeme vykreslit následující směry rozvoje turistiky v Polsku:

- rostoucí popularita aktivní turistiky: cykloturistika, lyže, vodáctví, „dovolená v sedle“, adrenalinové druhy sportu ... – stále častěji doma (s výjimkami: lyžařské sjezdovky, alpské lyžování), aniž by bylo nutné podniknout delší zahraniční cesty
- rostoucí popularita kulturních cest (velkoměsta, města UNESCO) – také do zahraničí (hlavní cíle: CZ, H, A, SK, F, NL, B, S, GB, ES, N – v Polsku je Německo bohužel jen vzácně považováno za zemi turistiky! Spíše je tranzitní zemí. Výjimkou tu jsou města: Dresden, Berlin, München, Köln)
- Polsko (stejně jako ostatní nové členské státy EU) jsou stále častěji považovány občany patnáctky EU za cíl „objevitelských cest“; CZ, SK, H nebo SLO jsou již dnes považovány za obvyklé turistické země.
- rozvoj leteckých cest (v cílové zemi půjčená auta), přičemž arabské země (také kolem Středozemního moře) mohou v důsledku politické situace na Blízkém Východě mnohé potenciální návštěvníky ztratit.
- rostoucí nabídka vnitrostátní autoturistiky pro rodiny – velkou překážkou zde může být stav silnic a nedostatek cenově výhodného ubytování (pod 20 € osoba/noc).
- stále častěji je vyhledávána originalita a regionální zvláštnosti: kuchyně, kultura, řemeslo (Bunzlau – keramika, ovčí sýr Oscypek z Tater, pivo z Lwówku, jantar...)
- rostoucí význam internetu při přípravě cest – individuální zajišťování a objednávání.

Po vstupu Polska do EU se dá zřetelně pozorovat, že přeshraniční turistika může být příležitostí pro mnohé oblasti. Pro projekty, spojené se zvyšováním kvality turistické nabídky, jsou zvláště často požadovány a přidělovány podpůrné prostředky. Tato tendence může v příštích letech ještě zesílit – je však k tomu zapotřebí zvýšená aktivita samosprávy (obcí a okresů) a dobrovolných skupin.

*Emil Mendyk, Korkonosze
Dwudziestolecia 8/5
58 - 560 Jelenia Góra*

ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU Z POHLEDU ÚZEMNÍCH PLÁNŮ OBCÍ MIKROREGIONU PODRALSKO

Ing. Oldřich Lubojacký

Cíle územního plánování a cestovní ruch

Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, hospodářský rozvoj a soudržnost společenství uživatelů území. Územní plánování soustavně a komplexně zajišťuje účelné využití a fungující strukturu území. Cílem je soulad veřejných i soukromých zájmů na rozvoji území.

Cestovní ruch je jedním z odvětví, jehož rozvoj doprovází multiplikační efekt. Velkou měrou přispívá nejen k rozšiřování pracovních příležitostí, ale také na sebe váže další odvětví – působí na dopravu, turistická zařízení poskytující stravování a ubytování, ovlivňuje služby související s doprovodným programem cestovního ruchu. Do cestovního ruchu vstupuje soukromý i veřejný sektor, což znamená velký ekonomický přínos, který se promítne do hrubého domácího produktu, do platební bilance státu, dále tvoří příjmy státního rozpočtu, ovlivňuje příjmy místních rozpočtů obcí. Jeho rozvoj podporuje investiční aktivity.

V současné době se průmysl cestovního ruchu se svojí dynamikou a ekonomickými parametry řadí celosvětově z hlediska významu na třetí místo za ropný a automobilový průmysl. Jeho velkou předností je, že poskytuje pracovní příležitosti v místech s velkou nezaměstnaností, protože turisticky atraktivní jsou právě oblasti málo zatížené průmyslovou výrobou.

Mimo tyto převážně ekonomické důsledky je znám i přínos kulturní. Především se jedná o udržování historických památek, zachování tradic a snahu zvýšit atraktivnost dané oblasti, což přispívá k rozvoji území. Ten musí probíhat v souladu s požadavky ochrany přírody a krajiny.

Z tohoto pohledu je pochopitelně cestovní ruch perspektivním ekonomickým odvětvím i pro rozvoj Libereckého kraje, který svojí krajinnou malebností a rozmanitostí s množstvím přírodních a historických atraktivit patří mezi „bohaté regiony“. Jeho nedílnou součástí je i Podralsko.

Mikroregion Podralsko

Region Podralska měl složitý historický vývoj. Byl značně ovlivněn dlouhodobým uzavřením území, pobytem vojsk a také těžbou uranu. Po odchodu sovětských vojsk z České republiky byl v roce 1991 zrušen VVP Ralsko a uvolněn pro civilní sektor. Začlenění prostoru Ralska do běžného života si vyžádalo značné

úsilí včetně změn organizace území. Z administrativního pohledu byla vytvořena nová obec Ralsko se správním centrem v Kuřivodech, části území VVP byly přiřčeny k okolním obcím. Uvolněním VVP Ralsko byla předána k civilnímu využívání výrazně zdevastovaná krajina s pouhým torzem původního osídlení, s vysokou ekologickou zátěží území způsobenou nejen pobytem vojsk, ale i těžbou uranových rud.

Proto vznikla naléhavá potřeba pořízení územně plánovací dokumentace pro urychlené zapojení prostoru do urbanistické struktury širšího území.

V roce 2000 vzniklo dobrovolné sdružení obcí – mikroregion Podralsko, ve kterém se postupně sdružilo 23 obcí. Mikroregion Podralsko zaujímá (přibližně) východní polovinu příhraničního okresu Česká Lípa, dále jednou obcí zasahuje do okresu Liberec a třemi obcemi do okresu Mladá Boleslav. Tím přesahuje hranice Libereckého kraje i do kraje Středočeského. V severní části má mikroregion společnou hranici se SRN (obec Jablonné v.P.).

Oblast Ralska včetně navazujících tradičních rekreačních a lázeňských středisek (Doksy–Staré Splavy, Stráž pod Ralskem, Hamr na Jezeře, Osečná–Lázně Kundratice) má silný potenciál pro rozvoj rekreačních, sportovních, lázeňských a dalších volnočasových aktivit. Oblast je vhodná pro ekologicky orientovanou turistiku. Prostor nabízí možnosti rozvoje cestovního ruchu se zaměřením na poznávání přírodních, historických kulturních zajímavostí, cykloturistiku, pěší turistiku, jezdectví, rybolov, rekreaci u vody, golf a celou řadu dalších činností.

Limitujícím faktorem rozvoje cestovního ruchu je v řešeném území nízká kvalita ubytovacích, stravovacích a společensko – zábavních zařízení, a to i v nejznámějších střediscích (např. Doksy). Využití zařízení cestovního ruchu v mimosezónním období je nízké. Hlavním důvodem je jednostranné zaměření na letní rekreaci u vody a malá pestrost nabídky rozšiřujících služeb. Většina zařízení je tudíž provozována s nízkou rentabilitou. Také technický stav a vybavení turistických cest, přírodních a kulturních atraktivit, informovanost a publicita neodpovídají soudobým požadavkům zahraničních i tuzemských návštěvníků.

ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACE A ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ PODKLADY V MIKROREGIONU PODRALSKO

Územní plány velkých územních celků

ÚPN VÚC Českolipsko

Územně plánovací dokumentace vzniklé před rokem 1990 jsou z pohledu dnešních podmínek nepoužitelné. ÚP VVP Mimoň řešil území z pohledu vojenského využití, ÚPN VÚC Českolipsko (1981) akceptoval existenci VVP Ralsko, ale jeho problematikou se nezabýval.

ÚPN VÚC Ralsko

Po zrušení VVP Ralsko započaly práce na novém ÚPN VÚC Ralsko, který byl schválen vládou ČR v roce 1995. Návrh ÚPN VÚC Ralsko se zaměřil na rehabilitaci přírodního prostředí, stanovil předpoklady omezené urbanizace, limity využití území, zásady rozvoje dopravní a technické infrastruktury, stanovil základní regulativy funkčního a prostorového uspořádání území.

V závazné části jsou stanoveny prioritní úkoly a zásady pro rehabilitaci území a jeho navrácení k civilnímu životu. Základním východiskem je respektování přírody, k jejíž ochraně jsou prioritně vztaženy regulativy. Ekologické funkce jsou nadřazeny nad ostatní zájmy státní správy a komunální samosprávy. Za žádoucí se považuje rozvoj podnikatelské sféry v zónách aktivit, rozvoj lesního hospodářství a navazující dřevovýroby, rozvoj zemědělství a rozvoj cestovního ruchu a rekreace. Ze závěrů ÚPN VÚC Ralsko vyplynuly požadavky promítnout zásady řešení a uvedené limity a regulativy do územně plánovací přípravy na úrovni sídel a privatizačních celků.

ÚPN VÚC Ralsko se stanoveným návrhovým obdobím k roku 2005 je již vývojem v území i v širších souvislostech částečně překonán.

ÚPN VÚC Liberecký kraj

ÚPN VÚC Liberecký kraj je rozpracován na úrovni konceptu, probíhá proces zpracování Souborného stanoviska.

V rámci konceptu ÚPN VÚC LK je území mikroregionu Podralsko z pohledu cestovního ruchu zařazeno do turistické oblasti Máchův kraj a částečně i Lužické hory. Mezi významná obslužná a nástupní centra místního významu byla zařazena města Mimoň, Stráž pod Ralskem, Zákupy. Vhodný rozvoj těchto center může značně posílit jejich význam i pro oblast cestovního ruchu vzhledem k jejich kulturně historickému potenciálu. Hlavním turistickým střediskem mezinárodního významu a současně nástupním a obslužným centrem nadregionálního významu je město Doksy, střediskem regionálního významu pak Hamr na Jezeře. Základnami cestovního ruchu (obce mají atraktivní přírodně historický potenciál, ale rozsah služeb základních i doplňkových je velice omezený) jsou obce Bezděz a Ralsko.

Oblast má vysoký potenciál ubytovacích kapacit, které jsou ale nerovnoměrně rozmístěny. Nejvyšší kumulace je v prostoru Máchova jezera (166 rekreačních a turistických lůžek na 100 obyvatel je nejvyšší hodnota turistického zatížení území ze všech oblastí v Libereckém kraji).

Dominantní rekreační funkcí oblasti je především letní rekreace u vody, cykloturistika a venkovská turistika výrazně spojená s chatařením a chalupařením.

V rámci kraje byly vymezené následující základní typy území z hlediska intenzity využívání cestovním ruchem:

- ZO1** – zóny pro hromadnou pobytovou rekreaci – střediska intenzivně využívaná pro letní a zimní pobyty (Máchovo jezero, Hamr na Jezeře) Rozvoj služeb orientovat především na jejich zkvalitnění.
- ZO2** – zóny pro cílené formy pobytu – využívané k aktivním formám pobytu, sportovním a poznávacím (potenciální rozvojová území – Ralsko) Po dovybavení by měly odlehčit zónám ZO1
- ZO3** – zóny klidové využívané pro individuální formy pobytu – klidové oblasti vhodné především pro ozdravné pobyty a venkovskou turistiku Rozvíjet pouze formy šetrné venkovské turistiky v rozptýlených ubytovacích zřízeních.

V ÚPN VÚC LK jsou v oblasti cestovního ruchu stanoveny hlavní směry rozvoje dotýkající se mikroregionu Podralsko:

- optimálně využívat přírodního a kulturně historického potenciálu území při dodržení limitů ochrany přírody a krajiny,
- dobudovat základní a doplňkovou infrastrukturu obslužných a nástupních center pro cestovní ruch a rekreaci, sledovat především kvalitativní rozvoj služeb
- upřednostňovat využití stávajících i vhodných historických objektů a areálů (objekty nevyužívaných a ohrožených památek) pro zajištění nových ubytovacích a stravovacích kapacit,
- rozvíjet venkovskou turistiku, podpořit rozvoj agroturistiky především v zemědělských lokalitách,
- celoročně provozovat informační centra ve střediscích cestovního ruchu 1. a 2. kategorie a v nadregionálních a regionálních obslužných a nástupních centrech a zřídit malá sezónní informační centra ve střediscích 3.kategorie,
- rozvíjet alternativní turistickou dopravu do hlavních středisek – turistické autobusy
- optimalizovat vedení turistických a cykloturistických tras v segregaci od tras zatížených motorovou dopravou, cykloturistické trasy vést mimo značené pěší trasy, zkvalitnit povrchy turistických tras a dobudovat doplňkovou turistickou infrastrukturu.
- ve stávajícím lázeňském středisku Lázně Kunratice rozšířit ubytovací kapacity a zvýšit standard vybavenosti včetně dobudování kulturního a sportovně rekreačního zázemí.

ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ PODKLADY A DOKUMENTACE JEDNOTLIVÝCH OBCÍ

Všechny obce kromě Bohatic a Rokyté jsou vybaveny územně plánovací dokumentací nebo alespoň územně plánovacím podkladem. Menší obce mají jenom územně plánovací podklady – urbanistické studie. Města mají schváleny územní plány sídelního útvaru. Tyto byly vypracovány před rokem 1998. Dnešní jejich využitelnost po změnách legislativy a vlastnických vztahů s bezprostředním vlivem na možnosti a podmínky využívání území je problematická. Přehled stavu ÚPD a ÚPP je zobrazen v tabulce č.1.

Řada obcí, např. Bezděz, Bohatice, Mimoň, Velký Valtinov, Ralsko, Zákupy, proto již započala s pořizováním nové územně plánovací dokumentace – územních plánů obcí.

Možnosti pro rozvoj cestovního ruchu dokumentované v jednotlivých ÚPD jsou různorodé. Celkové koncepční řešení je u mnoha obcí z mikroregionu (Bělá pod Bezdězem, Doksy, Hamr na Jezeře, Bezděz....) orientováno na podporu rekreace a cestovního ruchu a tomu odpovídající zabezpečení systémem technické a dopravní infrastruktury.

Tab. č.1 Přehled stavu ÚPP a ÚPD v jednotlivých obcích

Obec	Název dokumentu	Etapa	Stav	Stav k datumu
Bělá pod Bezdězem	ÚPNSÚ ÚPNSÚ ZM č.1 a č.2	NA NA	schváleno schváleno	4.12.1996
Bezděz	US ÚPO	NA KO	projednáváno / neschváleno souborné stanovisko projednáno	31.12.1998 31.05.2005
Bohatice	ÚPO	P+R, ZA	projednání zadání	31.05.2005
Brniště	US	NA	projednaná	31.12.1987
Doksy	ÚPO	NA	schváleno	20.12.2004
Dolní Krupá	RP	NA	schváleno	31.8.2001
Dubá	ÚPNSÚ ÚPNSÚ ZM č.1 a č.2	NA NA	schváleno schváleno	29.1.1998 31.12.1999
Dubnice	US	NA		31.12.1994
Hamr na Jezeře	ÚPNSÚ ÚPNSÚ ZM č.1	NA NA	schváleno schváleno	11.3.1998 22.1.2003
Jablonné v Podj.	ÚPO	NA	schváleno	
Mimoň	ÚPN SÚ Změny ÚPNSÚ č. 1–3 ÚPO	NA NA P+R	schváleno schváleno v projednávání	31.12.1996 30.6.2005 31.1.2006
Noviny pod Ral.	US	NA	schválena	12.05.1999
Okna	US	NA	projednáno	31.12.1996
Osečná	ÚPO ÚPO ZM č.1	NA NA	schváleno schváleno	31.12.2000 31.12.2005
Pertoltice pod Ral.	US	NA	schválena	31.12.1995

Ralsko	ÚPN SÚ – k.ú. Kuřivody	NA	schváleno / ZO	31.12.1998
	RP – centrum	RP	schváleno / ZO	31.12.1999
	ÚPN SÚ ZM č.1	ZA	schváleno / ZO	26.06.2005
	US – k.ú. Hradčany	NA	schváleno / ZO	31.12.2000
	US – k.ú. Ploužnice	NA	schváleno / ZO	31.12.1997
	US – k.ú. Hvězdov I a II	NA	schváleno / ZO	31.12.1997
	US – k.ú. Svébořice I a II	NA	schváleno / ZO	31.12.1997
	US – k.ú. Boreček	NA	schváleno / ZO	31.12.1998
	US – k.ú. Náhlov	NA	schváleno / ZO	31.12.1998
	US – k.ú. Jabloneček	NA	schváleno / ZO	31.12.1997
	ÚPO	P+R, ZA	v projednávání	31.12.2005
Rokyta				
Skalka u Doks	ÚPO	KO	souborné stanovisko	31.12.2005
Stráž pod Ralskem	ÚPNSÚ	NA	schváleno / ZM č.12/98	11.03.1998
	ÚPNSÚ ZM č.1	NA	schváleno / ZM č. 2/42/2002	22.05.2002
	ZM č.2 a ZM č.3	ZA	v projednání	31.12.2005
Tachov	ÚPO	NA	v projednání	31.12.2005
Velký Valtinov	ÚPO	P+R, ZA	v projednání	31.12.2005
Zákupy	ÚPNSÚ	NA	schváleno/ZO č.u. 28/96 bod 17	21.3.1996
Zákupy	ÚPNSÚ ZM č.1	ZM č.1	schváleno/ZO č.u. M/26/98	31.12.1998
	ÚPNSÚ ZM č. 2	NA	schváleno/ZO č.u. 49/00 bod 5	21.12.2000
	ÚPNSÚ ZM č. 3 a 5	NA	schváleno/ZO č.u. 96/02 bod 10	18.09.2002
	ÚPNSÚ ZM č.4	NA	projednáváno	10.07.2001
	ÚPO	P+R, ZA	v projednání	31.12.2005

Podklad: data KÚLK k 31.12.2004, vlastní šetření 05-06/2005

Legenda:

ÚPD – územně plánovací dokumentace

ÚPP – územně plánovací podklady

US – urbanistická studie

ÚPNSÚ – územní plán sídelního útvaru

ÚPO – územní plán obce

P+R – průzkumy a rozbor

ZA – Zadáni ÚPO

KO – koncept

NA – návrh

Územně plánovací dokumentace obce Ralsko

Rozlohou největší je v mikroregionu obec Ralsko. Samotná obec má platný územní plán pouze pro část obce – Kuřivody, pro ostatní sídla jsou zpracovány pouze urbanistické studie. Nový územní plán obce řešící celé správní území obce je rozpracován ve stadiu Zadáni.

Mezi částí obce navržené k rekreačnímu využití patří zejména Hvězdov (ubytování, bažantnice, rybolov, sportovní aktivity), Ploužnice (rozvoj agroturistiky včetně využití bažantnice), Svébořice – Nový Dvůr (záměr ekovesnička nebo ubytovací kapacity, dětská rekreace, sportovní střelnice), Pavlín Dvůr – agroturistika, Jabloneček a Náhlov (individuální rekreace), Hradčany (rodinná rekreace, koupání).

Pro větší podnikatelské záměry v oblasti sportovně rekreačních aktivit cestovního ruchu bude prověřeno území Kuřívody – Jezová – Dolní Krupá (původní podnikatelský záměr na zřízení zábavního parku Kludskyland)

Dokončení územního plánu obce omezuje nevyjasněné strategické rozhodnutí o využití bývalého vojenského letiště Hradčany. Původní záměr (ÚPN VÚC Ralsko) předpokládal využít prostor pro veřejné letiště regionálního významu, avšak s ohledem na jeho nevýhodnou polohu a dosažený stav destrukce by obnova letiště byla velmi nákladná a problematická (střet s okolní obytnou zástavbou, ochranou přírody a pod). V současnosti probíhá řada jednání o jeho budoucím využití včetně vyjasnění dalších záměrů a majetkoprávních vztahů.

Zkušenosti se zpracováním ÚPD v oblasti mikroregionu Podralsko

Naše firma se v oblasti Podralska pohybuje přes deset let a zpracovala řadu územních plánů obcí i urbanistických studií. Při své práci vycházíme z velmi dobré znalosti území. Naší snahou je v rámci územních plánů podpořit cestovní ruch nejen vymezením konkrétních ploch pro rekreaci a sport, ale vytipováváme i vhodné aktivity v souladu s dalšími funkcemi a limity využití území. Naším důležitým úkolem je územní koordinace všech požadovaných záměrů samosprávy i státní správy, neziskových organizací a soukromých investorů. Ukazuje se, že řada záměrů je spekulativní za účelem získání pozemků nebo investoři nemají potřebný potenciál k jejich realizaci. Například jen ve vlastní obci Ralsko se i v oblasti cestovního ruchu územně připravovala řada záměrů, k jejichž realizaci již zřejmě nedojde (Kludskyland, chovná stanice bílých nosorožců, golfové hřiště, dětské rekreační zařízení a mnoho dalších).

Při snaze o vyhovění pořizovateli a zařazení maxima záměrů do koncepce ÚPO se pak dostáváme do rozporů s požadavky na minimalizaci záborů půdního fondu, které pak složitě projednáváme.

Jako zpracovatelé ÚPN VÚC Liberecký kraj máme i širší „regionální“ nadhled a dbáme na návaznost dopravní a technické infrastruktury a zabezpečení nadobecních záměrů. Na druhé straně se s řešeným územím seznamujeme opravdu podrobně. Například v loňském roce podnikl celý náš ateliér cyklistickou průzkumnou expedici po celém území obce Ralsko, při které učinil jinak nezískatelnou zkušenost a to, že cykloturista je stále na místních velice atraktivních trasách i přes inzerované (staro)nové hospody téměř odkázán jen na své zásoby.

Závěr

Územní plánování dává předpoklady pro zabezpečení rozvoje cestovního ruchu v území, zvyšuje právní jistoty investorů. Územní plány obcí zabezpečují záměry uživatelů území vymezením příslušných funkčních ploch a stanovením závazných regulativů využití území. Urbanistická koncepce územních plánů je navrhována v harmonickém souladu přírodních a civilizačních funkcí v rámci

požadavků na dodržení podmínek zdravého životního prostředí a koordinována se zájmy ochrany přírody a krajiny.

Prameny a podklady:

- *ÚPN VÚC koncept Liberecký kraj, SAUL, 2003*
- *ÚPN VÚC Ralsko – schváleno nařízením vlády ČR č. 10/1995 ze dne 19.12.1994*
- *Rozvojové studie venkovských mikroregionů – Podralsko, SAUL, 2000*
- *Program rozvoje HSO Podralsko, ARR, TUL, SAUL, 2005*
- *ÚPD a ÚPP obcí Bělá pod Bezdězem, Bezděz, Doksy, Dubá, Hamr na Jezeře, Jablonné v Podještědí, Mimoň, Noviny pod Ralskem, Osečná, Ralsko, Stráž pod Ralskem, Skalka u Doks, Velenice, Tachov, Zákupy, různí zpracovatelé*
- *Program podpory turistiky a vybavení cyklostezek v prostoru obce Ralsko a okolí, SAUL, 1999*
- *Podnikatelský záměr na vybudování Tématického parku Kludskyland, Kludskyland s.r.o., 1999*
- *Program rozvoje cestovního ruchu Libereckého kraje, GAREP Brno, 2003*
- *Studie rozvoje hospodářsky slabé oblasti Ralsko, Masarykova universita Brno, 2002*

*Ing. Oldřich Lubojacký
SAUL s.r.o.
U Domoviny 491/1
Liberec IV*

Autor je projektantem ve firmě SAUL s.r.o., která se dlouhodobě zabývá zpracováním územních plánů obcí i velkých územních celků, urbanistických studií a dalšími analytickými a koncepčními pracemi v oblasti Euroregionu Nisa. Firma se také spolupodílí na zpracování strategií rozvoje měst, obcí, mikroregionů, hospodářsky slabých oblastí i celého Libereckého kraje. Společnost spolupracuje především s městskými a obecními úřady i s ministerstvy a na druhé straně se soukromými investory včetně zahraničních.

PTAČÍ OBLAST ČESKOLIPSKO – DOKESKÉ PÍSKOVCE A MOKŘADY, PŘÍRODNÍ REZERVACE A PAMÁTKY NÁRODNÍ KATEGORIE V REGIONU PODRALSKA – KLADY A ZÁPORY PRO ROZVOJ TURISTICKÉHO RUCHU

Ing. Ladislav Pořízek

Téma příspěvku bylo vybráno s ohledem na rozdělení kompetencí ve státní ochraně přírody – Správa chráněné krajinné oblasti Kokořínsko je správcem ptačí oblasti Českolipsko v úrovni výkonu státní správy a zajištění praktické péče (§ 78 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění). Na základě opatření Ministerstva životního prostředí Správa CHKO Kokořínsko zajišťuje praktickou péči o národní přírodní rezervace a národní přírodní památky v tomto regionu a je tedy realizátorem praktické péče v těchto přírodně nejhodnotnějších územích. Pro úplnost informace – Správa CHKO Kokořínsko nyní zajišťuje i praktickou péči o přírodní rezervace a přírodní památky na pozemcích určených pro účely obrany státu (bývalý VVP Ralsko, pozemky v majetkové správě VLS).

V regionu Podralska, případně v jeho širším okolí, nalezneme dvě velké a významné národní přírodní rezervace. Novozámecký rybník a Břehyně-Pecopala představují svou rozlohou a významem chráněná území vskutku národního významu. Předmětem ochrany v NPR Novozámecký rybník jsou zejména mokřadní a luční společenstva s mnoha vzácnými rostlinami a současně má toto území zásadní ornitologický význam. Vše je podmíněno dávnými úpravami krajiny člověkem, zejména vybudováním rozlehlého rybníka. NPR Břehyně-Pecopala je vlastně tvořena dvěma komplexy rozdělenými silnicí Doksy – Mimoň. Rybník Břehyně a jeho okolí má obdobný význam jako Novozámecký rybník, lesní část představuje rozsáhlý komplex lesních porostů. Pojetí kategorie národní přírodní rezervace předpokládá směřování tohoto typu chráněných území v dlouhodobém horizontu k ponechání samovolnému vývoji, hospodaření je možné pouze za účelem zachování nebo zlepšení stavu přírodního prostředí. U Novozámeckého rybníka a Břehyně včetně přilehlých mokřadních a lučních partií nemůžeme opominout, že se jedná o krajinu i společenstva ovlivněná činností člověka, kterou zde nemůžeme vyloučit. V opačném případě by to vedlo k zásadním změnám, která by pro mnoho stanovišť znamenala jejich zánik, což je neakceptovatelné z mnoha pohledů. Cílem je tedy respektování historicky na-

stavených pravidel. To však neplatí pro lesní porosty, u nichž bychom mohli v delším časovém horizontu lidskou činnost vyloučit.

Z hlediska turistické návštěvnosti NPR narážíme na ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny zakazující vstup (a vjezd motorových vozidel) mimo vyznačené cesty včetně vjezdu cyklistů, případně zakazující sběr a odchyt rostlin a živočichů (včetně sběru hub a lesních plodů). Platí zde také zákaz táboření a rozdělávání ohňů. Praktický dopad na rekreační potenciál regionu však nemůže být dramatický – obě NPR jsou zpřístupněny a vybavovány informačním systémem na určených trasách, nejsou tedy územím zcela neznámým a nepřístupným. Naopak u podmáčených stanovišť je nerespektování zákazu vstupu i potenciálně nebezpečné. Vezmeme-li v potaz zákaz sběru borůvek a lesních plodů, není s ohledem na rozlohu jiných vhodných lokalit v regionu tento zákaz nijak dramatický. Musíme zde respektovat, že se jedná o ty nejcennější přírodní partie, jejichž procentuální rozloha v regionu je zanedbatelná. Vhodně vymezené a řádně vybavené trasy pro pěší či cyklisty mohou naopak turistický zájem o region nezanedbatelně zvýšit. Musíme také přiznat, že tato opatření nenásilnou formou mohou u širší veřejnosti vyvolat potřebný zájem o problematiku ochrany přírody a přispět k vyváženému vztahu mezi požadavky společnosti a zájmy „ochránců přírody“.

V regionu nalezneme i několik národních přírodních památek. Jejich návštěvnost není z hlediska zákona o ochraně přírody a krajiny z pohledu běžného návštěvníka zásadně omezena. Naopak se často jedná o turisticky nejznámější místa. Takovým je například Peklo na turistické trase mezi Českou Lípou a Zahrádkami. Vedle působivého skalnatého údolí protékaného Robečským potokem návštěvníka jistě zaujme údolním lužní les na jaře rozkvétající tisíce květy bledulí. Dalším územím je Swamp na SV břehu Máchova jezera. Jedná se o zajímavé příbřežní partie rašelinných společenstev, zejm. v poslední době pod silným vlivem nevhodného vodního režimu (manipulace s hladinou Máchova jezera) i vysoké návštěvnosti. Území je připraveno k přehlášení, které by se mělo odrazit i ve zlepšení informačního systému. Jako turisticky nepříliš atraktivní lze hodnotit NPP Klokočka a Rečkov. Zde jsou předmětem ochrany zejména rostlinná společenstva, např. se vzácnou popelivkou sibiřskou.

Novým pojmem v našem právním řádu je ptačí oblast. Není sice zvláště chráněným územím, spolu s evropsky významnými lokalitami však vytváří soustavu evropsky významných území NATURA 2000. Ptačí oblast Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady byla vymezena nařízením vlády č. 598/2004 Sb. v říjnu roku 2004 po předjednání Správou CHKO Kokořínsko (limitovaném časovými a organizačními možnostmi). Na proces zřízení ptačí oblasti musíme hledět v kontextu s naším vstupem do EU a nutností naplnění Směrnice rady 79/409/EHS z roku 1979, o ochraně volně žijících ptáků. Ptačí oblast nemá podle zákona

žádné zakazující omezení, pouze zřizovací předpis, nařízení vlády, vyjmenovává některé činnosti vázané na souhlas orgánu ochrany přírody. Pouze u některých však můžeme reálně uvažovat o dopadu na rekreační potenciál území, např. při:

- vstupu do litorálních porostů rybníků v době od 1. března do 31. července
- vytyčování nových turistických a cyklistických tras
- změně druhu pozemku a způsobu jeho využití
- při organizaci sportovních soutěží a jiných akcí s hromadnou účastí (mimo sportovní areály a vyznačené turistické trasy).

Nutnost získání tohoto souhlasu od Správy CHKO Kokořínsko může být někdy jen administrativní problém, někdy však může vést i ke změně plánované akce. Předmětem ochrany v této ptačí oblasti jsou populace pěti vybraných druhů ptáků. Jeřáb popelavý je druhem hnízdícím většinou v blízkosti rybníků a jeho ochrana se zaměřuje právě na ochranu těchto lokalit, které se mnohdy nacházejí přímo v chráněných územích. Moták pochop má podobné hnízdní nároky. Slávik modráček obývá rozsáhlejší mokřady, zejm. v blízkosti Novozámeckého rybníka. Celkově tyto druhy nejsou „konfliktní“, protože turistické využívání hnízdních lokalit v mokřadech je nereálné. Reálnější ohrožení představují myslivci, rybáři či rádoby ochránci a milovníci přírody, kteří svou horlivostí a navštěvováním těchto lokalit sami ptáky ruší. Další dva druhy – lelek lesní a skřivan lesní hnízdí v otevřenějších partiích lesních porostů, např. na bývalé střelnici Vrchbělá nebo v okolí Hradčanského letiště. Další hnízdní příležitosti nacházejí tyto druhy na pasekách po mytních těžbách v celém rozsáhlém areálu místních lesů (zde paradoxně holosečné hospodaření v borových porostech těmto druhům vyhovuje). Podle dosavadních zkušeností se hnízdní lokality těchto druhů někdy dostávají do konfliktu se zájmem pořádání hromadných akcí sportovního či turistického charakteru. Proto doporučuji tyto záměry předběžně konzultovat, protože pravidla správního řízení neumožňují některé problémy řešit operativně (pro organizátora je jeden měsíc před termínem akce dostatečný, ale z pohledu správního řízení téměř neřešitelný) a navíc je potřebné zjistit aktuální situaci přímo v dotčeném prostoru.

Rád bych zdůraznil dva aspekty praktikované ochrany vybraných druhů ptáků. Prvním je hledisko prostorové – přísná ochrana je omezena na hnízdní lokality tvořící jen malou část ptačí oblasti. Druhým je časový – koncentrace ochrany těchto druhů v hnízdním, tedy jarním a časně letním období. V letním a podzimním období není pro dospělé letuschopné ptáky takový problém najít náhradní prostor a rušivé vlivy nemají proto tak vážný dopad. Zimní období není problémové, protože všech vyjmenovaných pět druhů patří mezi tážné ptáky.

Bylo zmíněno, že vybavením chráněných území můžeme zvýšit jejich návštěvnickou atraktivnost, samozřejmě není-li to v rozporu s nutnou ochranou územní či druhovou. Státní ochrana přírody čerpá v současné době finanční prostředky zejména z Programu péče o krajinu MŽP, a pro chráněná území platí striktní omezení, že se zde mohou použít prostředky a realizovat opatření pouze na plnění schválených plánů péče. To tedy znamená, že plán péče musí být zpracován, a to kvalitně včetně vize do budoucna (platnost zpravidla deset let) a nesmí být na opatření umožňující rekreační využití zapomenuto (informační systém, úprava stezek apod.). To bohužel není vždy pravidlem. Pro ptačí oblast je plán péče nahrazen souhrnem doporučených opatření (ten se však povinně nezpracovává), a to má za následek současnou nemožnost využití tohoto finančního zdroje (navíc doposud nebyl stanoven způsob označení ptačí oblasti).

Státní ochrana přírody je jedním z důležitých partnerů v regionu a není, jak doufám, brána pouze jako omezující faktor využití území. Není ale vždy lehké najít pro všechny strany akceptovatelné závěry. Všichni si musíme uvědomit, že při těchto řešeních není naše postavení nepřátelské, ale partnerské, a proto musíme umět najít dohodu umožňující přijatelná řešení.

Ing. Ladislav Pařízek, Správa CHKO Kokořínsko

PROGRAM ROZVOJE HOSPODÁŘSKY SLABÉ OBLASTI PODRALSKO

Ing. Jaroslav Koreň

Tento příspěvek je zaměřen na celou hospodářsky slabou oblast Podralsko, nikoliv jen na bývalý vojenský výcvikový prostor (VVP) Ralsko, neboť dokument, o kterém zde bude pojednáno, není zaměřen jen na VVP Ralsko, nýbrž na celou oblast, v níž VVP Ralsko představuje cca 40 % rozlohy hospodářsky slabé oblasti (HSO) Podralsko.

Celý text je rozdělen na dvě části. V prvním bloku (části) jsou kapitoly popisující důvody a cíle zpracování Programů rozvoje (všech) hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje a v druhé části je stručné představení pracovní verze Programu rozvoje HSO Podralsko.

1. DŮVODY A CÍLE ZPRACOVÁNÍ PROGRAMŮ ROZVOJE HOSPODÁŘSKY SLABÝCH OBLASTÍ LIBERECKÉHO KRAJE

1.1 Vymezení hospodářsky slabých oblastí

Hospodářsky slabé oblasti Libereckého kraje byly vymezeny při tvorbě Programu rozvoje Libereckého kraje 2004–2006 na základě posouzení šesti zvolených ukazatelů:

- míra nezaměstnanosti (k 31.12.2001 větší než 10%)
- intenzita podnikatelských aktivit (počet podnikatelských subjektů na 1000 obyvatel menší než 170 podnikatelských subjektů na 1000 obyvatel)
- daňová výtěžnost (daňové příjmy obcí na 1 obyvatele nižší než 4000 Kč na obyvatele)
- hustota zalidnění (menší než 50 obyvatel na km²)
- podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných ve službách
- podíl obyvatelstva bez maturity.

Po posouzení těchto ukazatelů a váhy jejich významu bylo vymezeno šest hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje – Cvikovsko, Frýdlantsko, Hrádecko-Chrastavsko, Podralsko, centrální Semilsko a západní Českolipsko, které byly schváleny v roce 2004 Radou Libereckého kraje (usnesení č.370/04/RK) a Zastupitelstvem Libereckého kraje (usnesení č. 93/04/ZK).

Po vymezení hospodářsky slabých oblastí rozhodla v dubnu 2005 Rada Libereckého kraje o zpracování Programu rozvoje (všech) hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje (usnesení rady kraje č. 380/05/RK ze dne 12.4.2005).

Struktura dokumentu a vybraný zpracovatel byl schválen Radou Libereckého kraje v květnu roku 2005.

1.2 Důvody a cíle zpracování Programu rozvoje hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje

Hlavní důvody a cíle zpracování Programu rozvoje hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje jsou tři:

- zmapovat stav jednotlivých území, tento stav analyzovat a na tomto základě definovat rozvoj pro každou hospodářsky slabou oblast pro období 2007–2013;
- vytvořit podkladový materiál pro připravovaný Program rozvoje Libereckého kraje 2007–2013; (tímto dojde k propojení priorit Libereckého kraje a jednotlivých subjektů /města, obce, NNO, podnikatelé/ a bude také zajištěn soulad projektů předkládaných do operačních programů s Programem rozvoje Libereckého kraje, což je jedna z podmínek EU, která je při výběru projektů k finanční podpoře bodově hodnocena.)
- vytvořit podklad pro zacílení finančních prostředků v rámci vyhlašování jednotlivých programů Grantového fondu a Fondu investic Libereckého kraje.

2. PROGRAM ROZVOJE HOSPODÁŘSKY SLABÉ OBLASTI PODRALSKO

Celá hospodářsky slabá oblast Podralsko je tvořena 14 obcemi: Bezděz, Bohatice, Brniště, Cetenov, Dubnice, Hlavičky, Mimoň, Noviny pod Ralskem, Pertoltice pod Ralskem, Ralsko, Stráž pod Ralskem, Velký Valtinov, Všelibice, Základy. Program rozvoje hospodářsky slabé oblasti Podralsko byl ze souboru hospodářsky slabých oblastí vybrán jako pilotní, byl tedy zpracován jako první. Pracovní verze Programu rozvoje HSO Podralsko byla dokončena v prosinci 2005. Dokument byl připomínkován dotčenými obcemi a Libereckým krajem. Schvalován bude zastupitelstvem Libereckého kraje v druhé polovině roku 2006.

Hlavní zpracovatel je ARR – Agentura regionálního rozvoje, spol. s r.o., která dokument zhotovila ve spolupráci se společností SAUL s.r.o. a s Technickou univerzitou v Liberci.

2.1 Analytická část

Stejně jako každý rozvojový dokument má Program rozvoje hospodářsky slabé oblasti Podralsko dvě části – část analytickou a část návrhovou, kdy část návrhová je vytvořena na základě výstupů analytické části.

Zadání analytické části bylo sestaveno společně se strukturou celého dokumentu v květnu 2005. Analytická část byla v tomto zadání rozdělena do 4 pilířů:

Pilíř A – Ekonomika

Pilíř B – Společnost

Pilíř C – Prostředí

Pilíř D – Správa věcí veřejných

- V prvním pilíři byl sledován stav v oblasti hospodářského rozvoje v Podralsku (ekonomické subjekty, malé a střední podniky, pracovní příležitosti), dále bylo analyzováno například hospodaření obcí, cestovní ruch, dopravní a technická infrastruktura.
- V druhém pilíři bylo na základě statistických dat popsáno obyvatelstvo v obcích HSO Podralsko a dále oblast zdravotnictví, sociálních služeb, oblast kultury, sportu, bydlení a bytové výstavby, na závěr byla analyzována nezaměstnanost.
- V pilíři s názvem „Prostředí“ bylo sledováno znečištění ovzduší, staré ekologické zátěže, chráněná území, suroviny a odpady, zemědělství a subjekty se zaměřením na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.
- V posledním pilíři byla analytická část zaměřená na management udržitelného rozvoje, indikátory udržitelného rozvoje, Místní agendu 21, působnosti orgánů státní správy, zpracování územních plánů a stav v oblasti nevládních neziskových organizací.

Celkově analytická část obsahuje popis více než 130 indikátorů. Zdrojem dat pro sestavení těchto indikátorů byly statistiky Krajského úřadu Libereckého kraje, data poskytnutá Českým statistickým úřadem a dalšími institucemi (Ústav zdravotnických informací a statistiky, Katastrální úřad, Ministerstvo zemědělství, Agrární komora,...). Pro doplnění některých údajů provedl zpracovatel mezi dotčenými obcemi dotazníkový průzkum.

Hlavním výstupem analytické části je globální SWOT analýza (analýza silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb), která byla sestavena na základě poznatků z analytické části z dílčích SWOT analýz jednotlivých pilířů. Globální SWOT analýza tak definuje nejvýznamnější problémy a pozitiva HSO Podralsko.

2.2 Hlavní problémy

Neboť není možné v rámci tohoto článku představit celou SWOT analýzu, bylo pro potřeby tohoto sborníku vybráno pouze několik hlavních problémů HSO Podralska, které vycházejí z globální SWOT analýzy.

Hlavní problémy hospodářsky slabé oblasti Podralsko:

- Značný počet a výměra opuštěných a nevyužívaných území a objektů (brownfields)

- Nedostatečná a nekvalitní dopravní infrastruktura
- Nevyhovující technická infrastruktura v malých obcích (chybějící vodovody a kanalizace s napojením na čistírny odpadních vod)
- Chybějící turistická infrastruktura
- Nedokončená privatizace státního majetku v obci Ralsko
- Existence rozsáhlých prostor s ekologickými zátěžemi
- Podprůměrná míra vzdělanosti obyvatel

2.3 Návrhová část

Na hlavních problémech mohly být, na základě globální SWOT analýzy, definovány hlavní prioritní oblasti rozvoje. Již z výběru hlavních problémů bylo vidět, že jednotlivé problémy spadaly do několika společných tematických okruhů. Stejným způsobem byly také definovány prioritní oblasti rozvoje HSO Podralsko, tedy oblasti, na které bude rozvoj v nejbližším období zaměřen.

Prioritní oblasti rozvoje HSO Podralsko mají následující podobu:

A – Hospodářský rozvoj

B – Cestovní ruch

C – Životní prostředí

D – Lidské zdroje

Uvedené prioritní oblasti byly sestaveny na základě výsledků provedených analýz a svým zaměřením odpovídají (řeší) hlavní problémy HSO Podralsko. Každá prioritní oblast je v textu návrhové části tvořena množinou opatření, která jsou dále rozpracována do jednotlivých aktivit a projektů.

2.4 Přehled cílů a opatření v jednotlivých prioritních oblastech

V následujícím textu je uveden přehled cílů a opatření v jednotlivých prioritních oblastech Programu rozvoje hospodářsky slabé oblasti Podralsko.

Jednotlivé cíle prioritních oblastí (dílčí, specifické cíle) jsou definované jako stav na konci roku 2013, v definicích je použito konstatování stavu, aby bylo popsáno, jak bude situace vypadat na konci časového období Programu rozvoje HSO Podralsko, tedy na konci roku 2013. Tento způsob usnadňuje monitoring programu a usnadňuje představu situace, která bude v území HSO Podralska na konci roku 2013.

Přehled opatření v prioritní oblasti A – Hospodářský rozvoj	Přehled dílčích (specifických) cílů
A1 Podpora hospodářského rozvoje A2 Zvýšení informovanosti o možnostech finančního zabezpečení realizace projektů A3 Zlepšení komunikačního propojení obcí a jejich částí novou výstavbou, rekonstrukcí silnic II. a III. tříd a místních komunikací A4 Rozvoj dopravní infrastruktury pro nemotorovou dopravu (cyklistickou a pěší) A5 Zkvalitnění dopravní obslužnosti veřejnou dopravou A6 Rekonstrukce, zkapacitnění, výstavba a dostavba elektrické, plynovodní a telekomunikační sítě a informačních systémů, využívání obnovitelných zdrojů energie A7 Koordinace územně plánovacích a rozvojových dokumentů na území HSO a zajištění jejich vzájemné provázanosti, zabezpečení ÚPD pro všechny obce HSO A8 Zajištění informovanosti o území – aktualizace katastru nemovitostí (administrativní opatření) A9 Využívání zemědělské půdy a složek půdního fondu, obnova a údržba krajiny, hospodaření dle místních podmínek A10 Revitalizace brownfields A11 Podpora privatizačních projektů na území bývalého vojenského prostoru Ralsko	* Vytvořeny příznivé podmínky pro rozvoj podnikání a nové investice s důrazem na podporu malých a středních podniků * Realizované investice v koncepčně a technicky připravených podnikatelských zónách * Dostatečné finanční zabezpečení realizace rozvojových projektů * Připravené zázemí pro rozvoj podnikatelských subjektů * Zkvalitněná dopravní infrastruktura, optimalizovaná dopravní obslužnost území * Zkvalitněná technická infrastruktura * Obnovená a optimalizovaná zemědělská činnost, pestrá zemědělská produkce, využívání možností alternativního zemědělství, zkvalitněn venkovský způsob života * Zachovány všechny funkce krajiny, provedena její revitalizace, zkvalitněny všechny složky životního prostředí * Využití potenciál opuštěných areálů a objektů po výrobní, zemědělské a vojenské činnosti * Zajištěna vysoká informovanost o území jako podklad pro rozhodovací procesy, zajištěna programová a projektová vybavenost. * Dokončena privatizace v bývalém VVP Ralsko, podporovány vhodné privatizační záměry pomáhající rozvoji území a respektující jeho přírodní atributy
Přehled opatření v prioritní oblasti B – Cestovní ruch	Přehled dílčích (specifických) cílů
B1 Rozvoj turistického ruchu C1 Ochrana ovzduší C2 Zlepšení kvality povrchových a podzemních vod zejména výstavbou, rekonstrukcí a optimalizací využívání kanalizační sítě a ČOV C3 Protipovodňová opatření v HSO Podralsko C4 Sanace po těžbě uranu C5 Odstranění skládek odpadů zařazených mezi staré ekologické zátěže a odstranění černých skládek	• Infrastruktura pro cestování ruch opravena a rozšířena • Oblast Podralska jako cíl cestovního ruchu aktivně propagován • Cestovní ruch v HSO Podralsko oživen • Emise SO₂ a NO_x na území HSO Podralsko sníženy na úroveň emisí v Libereckém kraji • V obcích HSO Podralsko jsou vybudované kanalizační sítě napojené na ČOV, ve všech obcích je vodovod • Protipovodňová opatření v záplavových oblastech vybudována

Přehled opatření v prioritní oblasti B – Cestovní ruch	Přehled dílčích (specifických) cílů
C6 Dekontaminace území znečištěných ropnými látkami v bývalém VVP Ralsko C7 Odstranění starých pyrotechnických zátěží na území bývalého VVP Ralsko C8 Realizace praktické ochrany přírody a krajiny C9 Zabezpečování stabilizace ekosystémů – – realizace Územního systému ekologické stability	• Sanace po těžbě uranu prováděny • Staré ekologické zátěže (sklárky odpadů, ropné látky v půdě) odstraněny • Pyrotechnická asanace území (odstranění zbytků munice) v bývalém VVP Ralsko prováděna

Přehled opatření v prioritní oblasti D – Lidské zdroje	Přehled dílčích (specifických) cílů
D1 Školství – podpora pro udržení stávajících MŠ a ZŠ v obcích HSO D2 Sociální práce, sociální služby a zdravotnictví D3 Vzdělanostní struktura – vzdělávací a rekvalifikační kurzy D4 Rozvoj bydlení, stabilizace populačního vývoje a osídlení D5 Podpora rozvoje občanských aktivit a spolkového života	• Stávající předškolní zařízení a základní školy v HSO Podralsko zachovány a provozovány • Podmínky pro další vzdělávání a rozvoj občanů zlepšeny • Kvalita sociálních služeb pro obyvatele HSO Podralsko zvýšena • Územně-technické podmínky pro realizaci nové bytové výstavby vytvořeny • Kvalita a kultura bydlení zvýšena provedenými modernizacemi, rekonstrukcemi a regeneracemi stávajícího bytového fondu • Obyvatelé obcí HSO Podralsko zapojeni do aktivního života v obcích • Komunikace mezi veřejností a veřejnou správou zlepšena

2.5 Závěr

Pracovní verze Programu rozvoje HSO Podralsko byla zhotovena v prosinci 2005, kde byl navržen rozvoj v oblasti hospodářského rozvoje, cestovního ruchu, životního prostředí a lidských zdrojů. Dokument byl připomínkován dotčenými obcemi a Libereckým krajem. Schvalován bude Zastupitelstvem Libereckého kraje v druhé polovině roku 2006 společně s programy dalších hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje.

Program rozvoje hospodářsky slabé oblasti Podralsko a Programy rozvoje dalších hospodářsky slabých oblastí budou po schválení Zastupitelstvem Libereckého kraje (v druhé polovině roku 2006) zveřejněny na internetu. Pracovní (neschválenou) verzi je možno získat po dohodě se zpracovatelem a zadavatelem.

<i>Kontakt za zástupce zpracovatele RNDr. Zdeněk Kadlas ARR – Agentura regionálního rozvoje, spol. s r.o. Třída 1. máje 858/26 460 01 Liberec III Telefon 485 340 995 z.kadlas@arr-nisa.cz www.arr-nisa.cz</i>	<i>Kontakt za zástupce zhotovitele Mgr. Michael Otta vedoucí odboru hospodářského a regionálního rozvoje Krajský úřad Libereckého kraje U Jezu 642/2a 461 80 Liberec 2 Telefon 485 340 995 michael.otta@kraj-lbc.cz</i>
--	---

Ing. Jaroslav Koreň

AGROTURISTIKA V PRAXI A TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ VENKOVSKÉHO CESTOVNÍHO RUCHU.

Zdeněk Němec

Cestovní ruch je v posledních letech velmi progresivní a zajímavá podnikatelská činnost, nejen u nás, ale v celém světě. Dle dostupných statistik jsou příjmy z tohoto odvětví větší než v naftářském či automobilovém průmyslu.

Pro naše venkovské podmínky je nutné nabízet to, co je pro nás vlastní a z pohledu návštěvníka a zájemce o venkovskou turistiku žádané, tj. krásná příroda a prostředí. Z hlediska cestovního ruchu je nutno se k tomuto chovat jako k velké atrakci a tato atraktivita je pro nás do budoucna důležitá. Je třeba k ní být velmi ohleduplní a citliví.

Ve světě je dostatek velkých a přeplněných rekreačních zařízení, ale již méně klidných a rodinně až komorně laděných. Kapacita ubytovacích zařízení poskytujících tento typ služeb je omezená a tím umožňuje eliminovat negativní dopady „masové turistiky“.

Návštěvník se rád ubytuje v rodinném prostředí s možností dobré domácí kuchyně, případně s možností pozvání ke společnému stolu.

V okolí takovýchto zařízení je ve většině případů i klidné přírodní prostředí, s minimem narušení a při provozování venkovské turistiky je velmi nutno se snažit o co nejohleduplnější a nejšetrnější přístup k přírodě.

Jedním ze způsobů venkovské turistiky je agroturistika. Agroturistika je hlavně o ubytování v soukromí, o farmě a soužití s prostředím ve kterém tato farma působí.

Ubytování na farmě je samozřejmostí, mělo by být na úrovni požadované návštěvníkem, ale vždy s přihlédnutím k farmě /co nejméně plastů a materiálů pro toto prostředí nevhodných/.

Není vhodné, aby si majitel koupil nový nábytek a opotřebovaný použil v ubytovacím prostoru pro hosty. Pokud je to možné je dobré mít sociální zařízení samostatné pro jednotlivé ubytovací jednotky. Stravování je možno řešit buď samostatnou kuchyňkou pro vlastní přípravu hosty, nebo stravování nabízet jako službu. Kapacita je vhodná maximálně do 20 lůžek.

Pro ubytovací a stravovací služby existují určité standardy a jsou obsaženy v certifikačních tabulkách a doporučeních, které jsou dostupné na [www-stránkách ECEAT](http://www-stránkách-ECEAT) /Evropské centrum pro ekoagroturistiku /a Svazu venkovské turistiky. Tyto organizace se specializují na činnosti cestovního ruchu ve venkovském prostoru, včetně certifikace a propagace ve světě i doma. Samozřejmě provádějí mimo certifikace i dohled o dodržování certifikovaného.

Ve světě jsou tyto certifikační standardy a značky již známé a respektované. Z praxe mohou říci, že je návštěvníci vyhledávají a počítají s nimi.

Pobyt na farmě je vhodné spojit s vlastním provozem /možnost kontaktu se zvířaty, včetně obsluhy a ošetřování, prací na pozemku při pěstování rostlin a výrobě produktů.

Poskytování čerstvých produktů hospodářství, mnohdy i ekologických pro ubytované je velmi atraktivní službou na farmě.

Farma nemusí bezpodmínečně chovat zvířata, ale může mít i zajímavé pěstování. Ve Strážnici např. provozují agroturistiku na farmě, kde pěstují a množí růže. Každý kdo má zájem se těchto prací účastnit si potom některý z těchto výpěstků odveze jako dar.

Samozřejmě, že pokud na farmě jsou koně je vhodné, aby se provozovali činnosti s možností vození hostů v kočáře, ve voze a výuka jízdy na koni pro začátečníky, případně vyjížďky pro pokročilé.

Další možností nabídky náplně pobytu pro hosty je půjčování kol a dalšího sportovního vybavení dle aktuálních podmínek v místě.

Vhodná je nabídka produktů cestovního ruchu – tipy na výlety, vycházky, projížďky a další buď jako balíčky nebo jednotlivé akce. Nabídka by měla být pro co nejširší spektrum návštěvníků – osloví to širší okruh potenciálních zájemců o pobyt.

Veškeré výše uvedené činnosti je nutno dostatečně ošetřit bezpečností a případně vhodným pojištěním pro možnost úrazů a škody způsobené na majetku jak vlastním tak návštěvníků.

Pro podmínky trvale udržitelného dobrého stavu životního prostředí je nutno se k tomuto také vhodně ohleduplně chovat. Začíná to u likvidace odpadů – je to například transparentní a též pro hosty použitelný způsob třídění a nakládání s vytříděnými odpady.

Rovněž je nutno k přírodě se chovat tak, aby životní prostředí nebylo přetíženo množstvím návštěvníků a způsobem jakým se k němu a v něm chovají.

Zde je nutné o ekologii ne jenom hovořit, ale také tak žít a vést k tomu i návštěvníky tohoto prostředí.

Agroturistiku přibližně v tomto rámci provozujeme v našem zařízení (Pension Selský dvůr – Raspenava) již osm let a dá se říci, že ke spokojenosti nás i zákazníků.

*Zdeněk Němec
Pension „Selský dvůr“
Raspenava*

UDRŽENÍ NEBO OŽIVENÍ PAMĚTI KRAJINY

Ladislav Smejkal

Pojem paměť krajiny se v kulturní historii, ve spojitosti s dalšími vědními obory, stále upřesňuje. Každé území má svou charakteristiku danou přírodními poměry. Prostor dává člověku možnosti vytvořit civilizované prostředí, charakterizované úrovní obživy, existence a dosažení určitých kvalit způsobu života.

Zkoumáme postupný vývoj osídlení a vytváření rozložení sídel a jejich úroveň od nejzazší zachytitelné minulosti, abychom našli co nejpřesnější odpověď na otázku, co vlastně skrývá minulost jako kořen tradice, z níž vyrůstá příchut' života v každém českém kraji.

Ralsko je zvláštnost – umělé název pro teritorium vytvořené rozhodnutím vojenských pánů. Ne náraz, ale postupně. Drsný pokus o vyhlazení kulturní paměti vedl k vytvoření jednolitého územního útvaru v původně rozdílných krajinách celcích.

K charakteristice historického Podbezdězí patřil hluboký hvozď, dávná královská honitba, jejíž podstatná část zmizela za hranicemi pásma. Odešli odtud uhlíři, zmizely historky o loupežnících a vytratilo se tajemství „Psích kostelů“ v Hradčanských stěnách. Loupežnické příběhy 18. a 19. století lákající Máchu si zájemci o jejich romantickou scénérii vlastně nemohli představit a zbývalo jim jen snění na březích právě ne příliš klidného „českého moře“, Máchova jezera.

Území přibližně od pomyslné čáry Stráž pod Ralskem – Kuřívody – Mnichovo Hradiště byla spjata se středověkým Klásterem nad Jizerou. Pasekářské vesnice měly svou vyhraněnou charakteristiku. Byly relativně malé, obklopené nevelkými pastvinami a ovocnými sady. Jednoduché zemědělství v kraji, kde se šetřilo s vodou. Vznik vojenského pásma vymazal stopy prastarého spojení Horní Lužice s Pojizeřím. Po této trase bylo Českodubsko ve 13. století spojeno s Lemberkem paní Zdislavy.

Mimoň, kterou jsem poznal v dětství, se mi nevila jako město bez krajiny. Zámek s vojáky a za ním již jen park ubíhající kamsi do prostorů jen a jen armádních. Víím, že to byla jen dětská představa, ale něco na ní bylo. Město ztratilo své tradiční zázemí, Lidnaté vesnice, z nichž se kdysi průmyslový Kummer (Hradčany) přeměnil před osmdesáti lety na jedinečné letoviště, si jinak uchovávaly svůj charakteristický ráz „kovorolnických“ lidnatých sídlišť. Spousta chalup se ve Svěbořicích táhla podél silnice a jejich majitelé měli malé hospodářství zpravidla pro brambory a zelí a zvláště přes zimu pracovali pro mimoňské továrny jako domácí dělníci. Vylétání sedáků židlí rákosem pro firmu Fischel bylo typickým zdejším zaměstnáním.

V centru území se nacházely Kuřivody, kterým mohlo být souzeno bnýt nejkrásnějším českým městečkem. Bezděčně si vybavuji třeba železnobrodské či krásnolipské náměstí s vypreparovanou ukázkou dochovaného dřevěného domu. A zde byl zajímavý zapomenutý svět s roubenkami na náměstí a to včetně nádherných podloubí, jimž podobné naleznete jako vyjímečnou vzácnost v Horní Lužici. V letech meziválečných si česká i cizí veřejnost hledající vyjímečné prostředí začínala Kuřivod hledět.

Ještě něco zvláštního je v kraji pod Ralskem. Síť dvorců rozložených poblíž obchodních cest s intenzivním dobytkařstvím a mléčným hospodářstvím propojeným se sítí mlékáren mezi Stráží a Mimoní.

Položme si znovu otázku uvedenou v názvu příspěvku. Udržet paměť kraje nebo je oživit. Vypadá to, že argumentuji trochu zmateně, když vedle sebe kladu pojmy z oblasti regenerace, které nejsou od sebe příliš vzdálené. Jsem také přesvědčen, že udržení znamená oživení. Podávám svůj názor na základě vlastních představ a zkušeností. Historická paměť tohoto kraje zůstala jen v těsných náznacích a spíše oživuje ve starých mapách než se stop v terénu. K oživení kulturní krajiny by bylo třeba zakládat pasekářské vesnice na základech dřívějších obcí s usedlostmi pro lidi, kteří by se věnovali ovocnářství a drobnému chovu dobytka. Vesnice by byly asi menší než dřívější osídlení. Některé usedlosti a zvláště dvorce by mohly sloužit i různým terapiím a být spojeny s turistickým ruchem. Hovořím-li o otázkách využití prostředí k léčení duše, mam na mysli spíše pobyt lidí dobrovolně se odebírajících do poněkud odlehle samoty. Krajina také potřebuje vrátit rázovitý náboženský život, čímž nemyslím jen na obnovení výstavby zničených kostelů. Lidé dnes mají právo si vytvořit své kapličky a svatyně v rozmezí svých představ a záměrů. Patrně by bylo zajímavě, kdyby podél silnice do Svěbořic byla obnovena myšlenka kapliček s mariánskými tajemstvími loretánské litanie. Také by bylo pozoruhodné, kdyby na místě dřívější loretánské kaple vyrostla nová.

Souhrn naznačených postupů se jeví jako obecné kopírování minulých základů vesnického života uprostřed lesních končin, z něhož může vyrůst životní styl pro lidi hledající jednoduchou existenci s příležitostmi nalézt vnitřní pokoj v klidné a příjemné krajině. Postupující globalizace tlačí na mnohé jedince, kteří touží odejít někam stranou a žít jinak.

Oživení paměti je pochopitelně spojeno s nabízením jeho možností pro turistiku. Osobně bych více vítal podporu pěší turistiky se zastávkami na místech, kde by bylo možné dostat chléb s máslem a hrnek mléka. Problém oživení krajiny spojuji s otázkou kulturní obnovy přilehlého území a zvláště mam na mysli města Mimoně a Stráž pod Ralskem. Stráž kdysi klesla z nádherného letoviska se zámkem na kopci až na uranové sídliště s věznicí. Obdivuji se Strážské radnici, která vrací do povědomí města všechny kulturní tradice. Obnova zámku zniče-

ného požárem je úkolem téměř vícegeneračním. Město si vzpomíná na své rodáky a včleňuje je do kulturního podvědomí. Přitom právě Stráž může nabídnout osobnosti přijatelné široké české i mezinárodní veřejnosti (Bieber, Gabler, Meyer z Meyernu).

Město Mimoň má také zajímavé podmínky ke kulturní obnově a rozvoji. Oživení zámeckého parku a pěstování „kultu“ Ralska, to jsou velmi zajímavé perspektivní body. Vrátit se v nějakém duchovním schématu ke scénérii pašijového cyklu by bylo velmi poutavé. Znamená to oživit některé body a upravit je tak, aby byly lákavé k tématické okružní vycházce. Základem velikonočního cyklu je Boží hrob, který byl vzorně obnoven. Přirozené vrůstání do celku vlasti je pro území Ralska procesem vícegeneračním a daleko více než okamžité vkládání větších investic zde bude působit lidská vůle a houževnatost přeměnit pustinu v domov. Prastará paměť z dob středověké kolonizace kraje opřená o ještě starší instinkty člověka mu dává vnitřní pokyny k jednání, jak se s krajinou sblížit a naučit se užívat plodů země. Tím, že se zde odchovají generace, zapíše se jim do srdcí a myslí pojem domova a historická paměť.

Ladislav Smejkal

Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě

OCHRANA PŘÍRODY V MIKROREGIONU PODRALSKO

(zvláště chráněná území, Natura 2000 – stav a předpokládaný vývoj)

RNDr. Jarmila Sýkorová

Ing. Martin Modrý, Ph.D.

Je všeobecně známo, že přírodní prostředí Mikroregionu Podralsko bylo zvláště v průběhu 2. poloviny 20. století pomístně velmi silně poškozeno, nejvíce v souvislosti s chemickou těžbou uranových rud na Strážsku, při velkoobjemové těžbě kamene na řadě lokalit od Jablonného v Podještědí až po Dubou a Doksy (např. Tlustec, Kamenický kopec u Zákup, Maršovický vrch u Chlumu, Tachovský vrch u Doks), dobýváním sklářských písků v okolí Provodína nebo v souvislosti s dlouholetým působením sovětských vojsk ve zdejších vojenském prostoru – ať již jde v tomto případě o znečištění půd ropnými deriváty nebo o zamoření lesů municí. Paradoxně i přes zmíněnou zátěž patří tentýž mikroregion v rámci Libereckého kraje k těm dosud přírodně i krajinářsky nejcenějším. Cílem našeho referátu je informovat o některých těchto dochovaných přírodních hodnotách a současně nastínit možnosti jejich případného využití při rozvíjení turistického ruchu v dané oblasti.

Na krajinu v Podbezděží – tehdy součást kraje Litoměřického – se soustředila pozornost české kulturní veřejnosti již od 1. poloviny 19. století, a to především zásluhou Máchovou, který si v posledních letech svého života oblíbil romantické okolí hradu Bezděz, nacházel zde inspiraci pro své literární dílo a situoval sem i děj své nejznámější básně Máj. Svým dílem jaksi „objevil“ tento kraj i pro tehdy se rozvíjející turistické aktivity, především českých vlastenců. Pokud jde o hodnoty živé přírody, i ty začaly být ve větším měřítku pro českou vědu objevovány zhruba od počátku 19. století a to zásluhou místního badatele J. Ch. Neumanna, jehož nejvzácnější botanické nálezy z Jestřebsko-Dokeska v r. 1819 poprvé uveřejnili ve svém souborném díle bratři Preslové (Hendrych 2003). Tehdy publikovaný nález vzácné a dnes celoevropsky chráněné rostliny popelivky sibiřské (*Ligularia sibirica*) způsobil mezi vědci malou senzaci a odstartoval řadu sem následně směřovaných sběratelských výprav a tím nepřímo vedl k detailnějšímu poznání zdejší květeny. Následovaly pak ještě další, pro odborníky zcela mimořádné objevy, mezi nimiž právem výsadní postavení patří endemickým druhům Českolipska (tj. takovým druhům, které nikde jinde na světě ani u nás nerostou) jakými jsou masožravá tučnice česká (*Pinguicula bohemica*) nebo luční orchidej prstnatec český (*Dactylorhiza bohemica*), které dnes známe pouze z Jestřebských slatin (v literatuře dříve udávaná lokalita tučnice české z NPR Polabská černava u Mělníka nebyla již dlouhodobě pozitivně ověřena).

Ohroženými a vzácnými druhy rostlin a živočichů se na této konferenci zabývá jiný referát.

Zvláště chráněná území

Narůstající tlak na turistické i hospodářské využívání volné krajiny ve 20. století vedl milovníky přírody ke snaze ochránit přírodně nejcennější lokality. Tato snaha vyústila v r. 1933 ve vyhlášení první státní přírodní rezervace v tomto území nazvané „Oblast dokeská a pohoří Kummer“ – z této plošně mimořádně rozlehlé rezervace byly později (1967) vyčleněny dva menší celky, SPR Břehyně-Pecopala (dnes NPR) a SPR Hradčanské rybníky (dnes PR), ve zbylé části území byla přehlášením v 60. letech ochrana zrušena. Ke stejnému roku (1933) se vztahuje i vyhlášení blízké NPR Novozámecký rybník, která ale leží již mimo naše zájmové území. Od 30.let 20.století byla, byť neformálně, chráněna i Čertova zeď u Smržova (úřední ochrana od r. 1964). Po 2. světové válce, na konci 40. let a v letech 50., byla legislativně zajištěna ochrana Malého Bezdězu (1949), Konvalinkového vršku (1954), Slunečného dvora (1955) a zdejší výrazné krajinné dominanty Provodínských kamenů (1956) – poslední dvě lokality sice již neleží na území vlastního Mikroregionu Podralsko, ale z hlediska turistické atraktivity celé oblasti nelze bezprostředně navazující území obcí Jestřebí a Provodín reálně oddělit. Do roku 1956 spadá i vyhlášení ochrany nad bohatou lokalitou popelivky na Klokočce Pokud jde o 2. polovinu 20. století, připomeňme na tomto místě jen rok 1976, kdy byly výnosem tehdy příslušného Ministerstva kultury ČSR vyhlášeny obě do mikroregionu zasahující chráněné krajinné oblasti (CHKO), a sice CHKO Lužické hory (zasahuje na území města Jablonné v Podještědí, kde sídlí i Správa CHKO) a CHKO Kokořínsko (týká se měst Doksy a Dubá a obce Tachov). Výše uvedený stručný výčet historicky nejstarších ochrannářských počínů v regionu lze doplnit konstatováním, že vůbec nejvíce chráněných území zde bylo vyhlášeno v porevolučním období po účinnosti dnes platného zákona o ochraně přírody a krajiny, zákona č.114/1992 Sb. (dále jen „zákon“), kterým se vyhlášovací pravomoc z ministerstva částečně přenesla na okresní úřady (od r. 2003 jejich kompetenci převzaly krajské úřady) a na Správy CHKO. V tomto posledním období bylo nově vyhlášeno 13 přírodních rezervací nebo památek z celkového počtu 23 zde se nacházejících chráněných území. PR Malý Bezděz mimoto byla v r. 1993 významně rozšířena o sousední vrch Velký Bezděz.. Prakticky všechna v této době nově vyhlášená území leží buď na území CHKO Kokořínsko (6) nebo jsou soustředěna do bývalého vojenského prostoru do okolí Hamru na Jezeře (6). Jedna z památek přibyla v okrese Mladá Boleslav.

Celkový přehled maloplošných chráněných území Mikroregionu Podralsko včetně základních údajů o nich je uveden v tabulce č. 1, jejich rozmístění je patrné z obr. č. 1. Tabulka je členěna na dvě části – v první jsou uvedena území ležící v CHKO (společně Kokořínsko a Lužické hory), ve druhé území ležící

mimo velkoplošně zvláště chráněnou krajinu. Toto rozdělení se autorům jeví jako užitečné proto, že na území CHKO existuje určitý překryv ochranného režimu vyplývající z ust. § 26 zákona (tj. zákazy platné na území celé CHKO) s ochranným režimem, vztahujícím se k maloplošným kategoriím. V každé z obou částí jsou území řazena podle kategorie a tím současně i přísnosti ochrany, v rámci stejné kategorie pak abecedně. Vždy je uvedena výměra, datum vyhlášení a dotčená obec. Území je stručně charakterizováno pomocí předmětu ochrany a je poznamenáno, který orgán je kompetentní k vyhlášení, případně je doplněn údaj o ochraně, vyplývající z mezinárodních úmluv.

Jak je patrné z tabulky, v území jsou zastoupeny všechny čtyři dnes existující **kategorie** maloplošné ochrany, které zákon zná. Jednotlivé kategorie jsou definovány následovně:

NPR – menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku. Využívání NPR je možné jen v případě, že se jím uchová či zlepši dosavadní stav přírodního prostředí,

NPP – přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk,

Tabulka č. 1. Přehled maloplošných zvláště chráněných území Mikroregionu Podralsko

Čís.	Kat.	Název	Vyhlášení	Výměra (ha)	Obec	Předmět ochrany	Příslušný (pečující) orgán
<i>CHKO Lužické hory</i>							
1	NPR	Jezevčí vrch	1967	80,00	Mařenice, Jablonné v Pj.	výrazná trachytová kupa na kře z kvádrových pískovců poblíž Jablonného v Pj. pokrytá trachytovými sutěmi s významnými lesními společenstvy	MŽP ČR (SCHKO LH)
<i>CHKO Kokořínsko</i>							
2	PR	Mokřady horní Liběchovky	1996	74,04	Dubá, Blatce	soustava mokřadů na horním toku potoka Liběchovka	SCHKO KO
3	PR	Vlhošt	1998	81,99	Dubá, Blíževedly	společenstva reliktních borů a květnatých bučin s významnými zvláště chráněnými druhy rostlin a živočichů	SCHKO KO

Čís.	Kat.	Název	Vyhlášení	Výměra (ha)	Obec	Předmět ochrany	Příslušný (pečující) orgán
4	PP	Dešterské pastviny	2003	2,34	Dubá	stráž stepního charakteru na jižních svazích Dešterského vrchu	SCHKO KO
5	PP	Kamenný vrch u Křenova	1991	0,39	Dubá	výrazný pískovcový skalní hřbet prosycený železitými sloučeninami	SCHKO KO
6	PP	Martinské stěny	2002	3,18	Dubá	rozvolněný bor na strmých skalách, biotop významných společenstev bezobratlých živočichů	SCHKO KO
7	PP	Osinalické bučiny	2002	7,51	Dubá	bučiny na vápnatých pískovcích s řadou ohrožených druhů vstavačovitých rostlin	SCHKO KO
ZCHÚ mimo CHKO							
8	NPR	Břehyně-Pecopala	1933	981,16	Doksy, Ralsko	biologicky pestré území bohaté na zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů v mokřadních a vodních ekosystémech a v lesích skalního města Pecopala; biogenetická rezervace, mezinárodně významný mokřad	MŽP ČR (SCHKO KO)
9	NPP	Čertova zeď	1964	18,85	Osečná, Český Dub	čedičová žíla vyplňující trhlinu ve svrchnokřídových pískovcích české křídové pánve vystupující místy nad povrch jako mohutná skalní zeď	MŽP ČR (SCHKO JH)
10	NPP	Klokočka	1956	3,00	Bělá pod Bezdězem	jedno ze dvou nejbohatších nalezišť popelivky sibiřské v ČR	MŽP ČR (SCHKO KO)
11	NPP	Swamp	1972	47,23	Doksy	unikátní rašeliniště v zátoce Máchova jezera, bohaté algologické naleziště	MŽP ČR (SCHKO KO)

Čís.	Kat.	Název	Vyhlášení	Výměra (ha)	Obec	Předmět ochrany	Příslušný (pečující) orgán
12	PR	Hradčanské rybníky	1933	131,61	Ralsko	soustava rybníků s významnými vodními a rašelinískými společenstvy	MŽP ČR (SCHKO KO)
13	PR	Ralsko	1967	22,32	Ralsko, Noviny p. R.	vrcholové skály, suťové lesy a navazující květnatá bučina na vrcholu Ralska	MŽP ČR (SCHKO KO)
14	PR	Velký a Malý Bezděz	1949	29,06	Bezděz	znělcové kupy s význačnými vrcholovými glaciálně-reliktními nelesními společenstvy a s porosty přirozeného smíšeného a listnatého lesa na svahových sutích	MŽP ČR (SCHKO KO)
15	PP	Děvín, Ostrý a Schachstein	1996	33,72	Hamr na Jezeře	tři výrazné lesnaté vrcholy u Hamru na Jezeře s výskytem vzácných rostlinných druhů	MŽP ČR (SCHKO KO)
16	PP	Divadlo	1996	2,45	Hamr na Jezeře	pískovcové skalní žebro ve tvaru podkopy s ukázkami selektivního zvětrávání v pískovci	MŽP ČR (SCHKO KO)
17	PP	Konvalinkový vrch	1954	3,53	Doksy, Jestřebí	chudý písčité bor s rojovníkem bahenním v podrostu	KU LK
18	PP	Malý a Velký Jelesní vrch	1996	7,91	Ralsko	dvojice protáhlých kopců s teplomilnými keřovými společenstvy na skalnatých vrcholech a s květnatými bučinami	MŽP ČR (SCHKO KO)
19	PP	Rašeliníště Černého rybníka	1996	4,25	Hamr na Jezeře	společenstva stojatých vod a mokřadů a na rybník navazující přechodové rašeliníště se vzácnými druhy rostlin a živočichů	MŽP ČR (SCHKO KO)

Čís.	Kat.	Název	Vyhlášení	Výměra (ha)	Obec	Předmět ochrany	Príslušný (pečující) orgán
20	PP	Stohánek	1996	0,26	Ralsko	významný geomorfologický útvar – izolovaná „svědecká“ skála ve tvaru široké věže se zbytky reliktního dubového boru se vzácnými teplomilnými druhy bylin v podrostu	MŽP ČR (SCHKO KO)
21	PP	Široký kámen	1996	29,81	Hamr na Jezeře	geomorfologický nápadný pískovcový skalní útvar s rozlehlým plochým vrcholem a strmými bočními stěnami jako ukázka tzv. svědecké (stolové) hory se společenstvy reliktního boru	MŽP ČR (SCHKO KO)
22	PP	Velký Ra-dechov	1999	21,99	Dolní Krupá	borová doubrava na šterkopískové terase Jízery s fragmentem květnaté bučiny na vystouplé čedičové kupě	KU SK
23	PP	Vranovské skály	1991	12,92	Ralsko	pískovcový skalní komplex na jižním svahu Ralska nad osadou Vranov s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin	MŽP ČR (SCHKO KO)

PR – menší útvar soustředěných přírodních hodnot se zastoupením ekosystémů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast,

PP – přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.

Z definic je zřejmé, že základním rozlišením pro kategorii „národní“ je právě celorepublikový nebo dokonce nadnárodní (evropský, světový) význam zde chráněných přírodních hodnot. Počet v tomto území vyhlášených NPR a NPP (v samotném mikroregionu 5, případně 7 započteme-li i bezprostředně sousedící NPR Novozámecký rybník a NPP Rečkov u Nové Vsi u Bakova) jasně svědčí o určité mimořádnosti až unikátnosti zdejší přírody.

Zatímco ochranu vlastního území v terénu zřetelně vyznačeného známými

okolí právě z titulu existence ochranného pásma (ze zákona jde o jakoukoliv stavební činnost, terénní či vodohospodářské úpravy, použití chemických prostředků, změny kultury pozemků a stanovení způsobu hospodaření v lesích, případně v jednotlivých případech činnosti, které dále určí orgán ochrany přírody a uvede je ve zřizovacím dokumentu jako tzv. bližší podmínky ochrany).

Oříškem pro veřejnost jsou v současnosti **kompetence orgánů ochrany přírody**. Pokud jde o maloplošná chráněná území, můžeme se pro orientaci v zájmovém mikroregionu řídit následujícím:

Vláda ČR – uděluje výjimky podle § 43 zákona ze zákonem stanovených zákazů ve zvláště chráněných územích a to u všech kategorií ochrany

MŽP ČR – vyhláší NPR a NPP, na území VLS též PR a PP, uděluje souhlas podle § 44 odst. 2 zákona k činnostem vyjmenovaným v bližších ochranných podmínkách těchto území a uděluje souhlas k činnosti v jejich ochranném pásmu (§ 37 odst. 2 zákona).

Správa CHKO – s výjimkou výše uvedených působností vlády a MŽP vykonává na území CHKO veškerou činnost, vztahující se k maloplošným územím, včetně vyhlásování PR a PP. Mimoto na základě ministerského pověření též prakticky pečuje o chráněná území v kategorii „národní“ a to jak na vlastním území, tak mimo CHKO, a dále pečuje o PR a PP na pozemcích VLS. Příslušnost jednotlivých Správ je upravena interním předpisem (v Mikroregionu Podhradsko vykonává tuto péči převážně Správa CHKO Kokořínsko – viz tabulka č.1).

Ostatní území mimo CHKO a mimo VLS – PR a PP vyhláší Liberecký (Středočeský) kraj a kromě vládních výjimek (§ 43 zákona) vykonávají krajské úřady vše, co je ze zákona spojeno s ochranou a péčí o tato území.

Zde uvedený hrubý přehled může být obcím, investorům nebo pořadatelům různých akcí užitečný pro včasné předjednání jejich záměrů, které se územně dotýkají některého zvláště chráněného území, např. vedení nových cyklotras či turistických stezek, budování naučných stezek, pořádání sportovních akcí ve volné krajině apod. Přitom a priori nelze předem stanovit žádná pravidla, podle nichž by se takové záměry měly posuzovat – vždy je nutno individuálně posoudit nebezpečí ohrožení chráněných částí přírody ve vztahu ke konkrétnímu zamýšlenému záměru.

NATURA 2000

Tento pojem se v posledních dvou letech poměrně rychle dostal do povědomí veřejnosti a to zejména v souvislosti s dotačními programy EU, která po každém jednotlivém žadateli o finanční příspěvek vyžaduje m. j. právě doložení skutečnosti, že jeho záměr nebude mít významný vliv na soustavu Natura 2000. Tato stanoviska vyžadují rovněž správní orgány, které rozhodují o umísťování staveb nebo o přípustnosti jiných aktivit v krajině. Stanovisko o vyloučení nebo

nevykloučení vlivu vydává krajský úřad, na území CHKO příslušná Správa a na pozemcích určených k obraně státu MŽP ČR (ostatní orgány v našem zájmovém území nepřipadají v úvahu).

NATURA 2000 je soustava evropsky hodnotných území, vymezovaná k ochraně vzácné fauny a flóry a to na základě dvou evropských směrnic: směrnice o ptácích z r. 1979 a směrnice o stanovištích z r. 1992. V celé Evropě je dnes takových území vyhlášeno již přes 20 000 (Evans 2005). V ČR jsou obě směrnice naplňovány procesem vyhlášení ptačích oblastí (tento proces je již legislativně víceméně dokončen) a vyhlášení evropsky významných lokalit (zde jsme zhruba v polovině celého procesu). Teprve až budou oba procesy dokončeny, tj. až po vyhlášení ochrany nad všemi EVL, bude u nás soustava Natura 2000 de facto vytvořena. Do té doby jsme stále ve fázi směřování k uvedenému cíli.

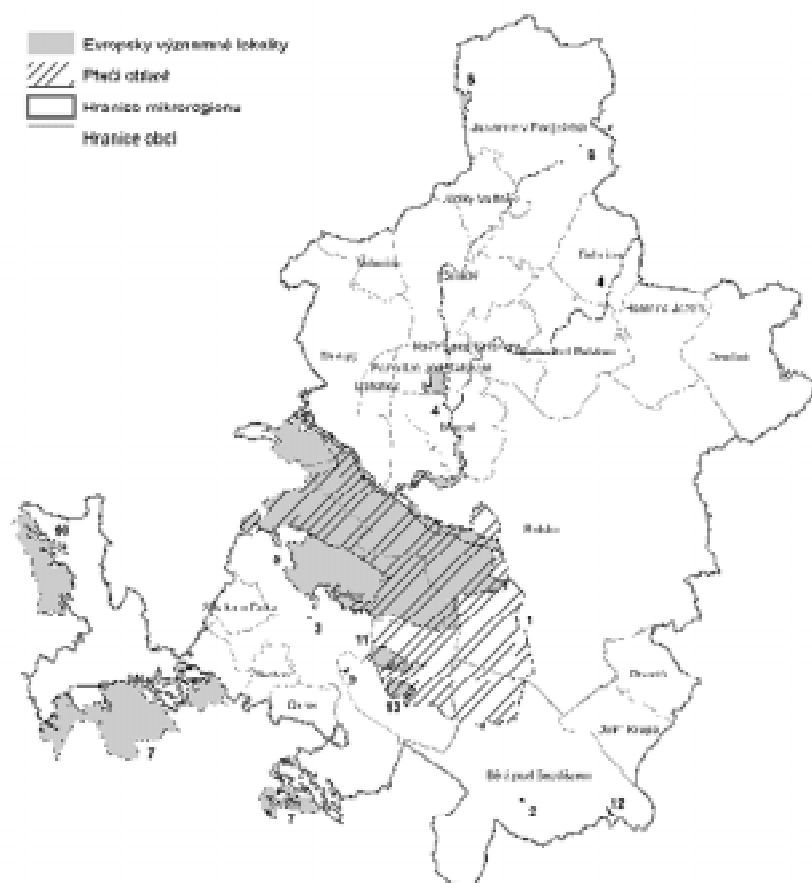
Ptačí oblasti (PO) se vyhláší nařízením vlády, jehož text zpravidla váže některé činnosti na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody (v našem území je tímto orgánem Správa CHKO Kokořínsko nebo MŽP ČR na pozemcích určených k obraně státu) – souhlas se vydává ve správním řízení a jeho smyslem je vyloučit škodlivý vliv na chráněné ptačí populace. PO jsou vesměs plošně velmi rozlehlá území o výměře desítek až stovek km² – pouze taková rozloha může zajistit ochranu ohrožených ptačích populací včetně jejich biotopů. Např. na Českolipsku v r. 2004 vyhlášená PO Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady má rozlohu přes 94 km², předmětem ochrany jsou zde druhy jeřáb popelavý, moták pochop, lelek lesní, skřivan lesní a slavík modráček (další velmi významný „naturový“ druh, orel mořský, se do tohoto výčtu nedostal, protože počet trvale hnízdících párů na Českolipsku tehdy nesplňoval kritéria potřebná pro jeho zařazení). Této ptačí oblasti je věnován samostatný referát.

Druhý typ „naturových“ území, tzv. **evropsky významné lokality** (EVL), je vyhlášen k ochraně stanovišť (tím jsou myšlena druhově víceméně stabilizovaná vzácná rostlinná společenstva, lesní i nelesní, obřezající svým složením určité místní dlouhodobě působící klimatické a stanovištní vlivy) a dále též k ochraně jednotlivých rostlinných nebo živočišných druhů, vyjmenovaných v přílohách příslušné evropské směrnice o stanovištích (kromě ptáků, jejichž ochranu řeší směrnice o ptácích). Rozloha EVL se pohybuje řádově od pouhých desítek m² (např. půdní prostory staveb nebo jeskyně sloužící jako zimoviště netopýrů, dubové aleje s výskytem brouka páchníka hnědého) až v některých výjimečných případech po celé desítky km² (např. výměra EVL Jestřebsko-Dokesko činí téměř 70 km²). Prvním krokem k zabezpečení ochrany EVL (pomíne-li pochopitelně jejich vlastní vymezení na základě detailního plošného vymapování území, což jsou činnosti vysoce náročné na odbornost zpracovatelského týmu), bylo zveřejnění lokalit v tzv. národním seznamu. K tomu došlo vydáním nařízení vlády č. 132 v dubnu 2005. Lokality zveřejněné v národním seznamu ze

zákona požívají předběžné ochrany – není dovoleno žádné jejich poškozování (přičemž nutno zdůraznit, zejména pro zemědělce a lesníky, že za poškozování se nepovažuje řádné obhospodařování pozemků, prováděné v souladu s právními předpisy). Formou předběžné ochrany je rovněž posuzování veškerých rozvojových záměrů z hlediska jejich vlivu na naturová území – tedy již zmíněná stanoviska orgánů ochrany přírody včetně procesu posuzování, který nastává, pokud významný vliv nelze vyloučit. Než se zaměříme na etapy, které ještě budou při tvorbě sítě NATURA 2000 následovat, vrátíme se do našeho podralského mikroregionu a seznámíme se se zde vymezenými EVL (viz tabulka č. 2 a obr. č. 2). Kromě hlavního předmětu ochrany (tj. toho, co je zde konkrétně chráněno na základě evropských směrnic) je v přehledu poznamenána i orientační výměra (orientační proto, že se bude dále zpřesňovat) a dotčené obce v Mikroregionu Podralsko.

Již bylo zmíněno, že v ČR se v současnosti, pokud jde o tvorbu soustavy NATURA 2000, nacházíme v bodě, kdy existuje tzv. národní seznam EVL a právně funguje jejich předběžná ochrana. Nyní připravuje MŽP projednání národního seznamu na tzv. biogeografickém semináři pro kontinentální oblast, tj. pro oblast zahrnující celé Čechy a větší část Moravy (biogeografický seminář pro panonskou oblast, do které v republice spadá jen jižní Morava, již proběhl). Tento seminář se má uskutečnit koncem dubna 2006. ČR se jej účastní spolu se Slovinskem a Polskem. Na jeho výsledku pak závisí další proces. V případě, že Evropská komise uzná náš národní seznam za dostatečný, dojde ke zveřejnění lokalit v tzv. evropském seznamu a poté by již mohla nastoupit fáze vyhlášení buď v navržené kategorii maloplošného chráněného území nebo formou smluvní ochrany – druhý případ lze očekávat u menších lokalit vlastnický nekomplikovaných, např. tam, kde se jedná o ochranu kolonií netopýrů v budovách. Proces vyhlášení se nepředpokládá u EVL na území CHKO, neboť se má za to, že ochrana pro CHKO vyplývající přímo ze zákona je postačující i pro ochranu EVL. Logicky se nebude vyhlášovat ani ta část EVL, která je v překryvu s některým existujícím maloplošným ZCHÚ.

Obrázek č. 2. Soustava Natura 2000 v Mikroregionu Podralsko

Tabulka č. 2. Přehled ptačích oblastí a evropsky významných lokalit

Číslo	Kód	Název	Výměra (ha)	Obec (jen Mikroregion Podralsko)	Předmět ochrany
Ptačí oblasti					
1	CZ0511007	Českolipsko-dokeské pískovce a mokřady	9408,7599	Bělá pod Bezdězem, Bezděz, Doksy, Ralsko, Zákupy	jeřáb popelavý, lelek lesní, moták pochop, skřivan lesní, slavík modráček
Evropsky významné lokality					
2	CZ0213600	Bělá pod Bezdězem – zámek	1,226	Bělá pod Bezdězem	netopýr velký
3	CZ0513659	Doksy – zámek	0,56	Doksy	netopýr velký
4	CZ0513506	Horní Ploučnice	837,35	Jablonné v P., Velký Valtinov, Brniště, Dubnice, Stráž p/R, Noviny p/R, Pertoltice p/R, Mimoň, Ralsko, Zákupy	klínatka rohatá, losos atlantský, modrásek bahenní, modrásek očkovaný, přástevník kostivalový, vydra říční
5	CZ0514042	Jestřebsko – Dokesko	6950,37	Bezděz, Doksy, Ralsko, Zákupy	stanoviště: rašeliníště a slatiniště, lišejníkové bory, acidofilní smrčiny, bezkolencové louky a další druhy: páchník hnědý, tesařík alpský, vážka jasnoskvrná, hlízovec Loeselův, koníklec otevřený, popelivka sibiřská, vláskatec tajemný, srpnatka fermežová
6	CZ0510509	Jezevčí vrch	95,99	Jablonné v Podj.	květnaté bučiny, suťové lesy
7	CZ0214013	Kokořínsko	9679,78	Dubá, Doksy	stanoviště: bezkolencové louky, slatiniště, bučiny, jeskynní systémy a další druhy: střešníček pantoflíček, vláskatec tajemný, piskoř pruhovaný, sekavec písečný, vrkoč bažinný, vrkoč útlý a další
8	CZ0513662	Lemberk – zámek	0,24	Jablonné v Podj.	vrápenec malý

Číslo	Kód	Název	Výměra (ha)	Obec (jen Mikroregion Podralsko)	Předmět ochrany
9	CZ0513245	Mariánský rybník	2,74	Bezděz	vážka jasnoskvrnná
10	CZ0512100	Roverské skály	1688,58	Dubá	vláskatec tajemný
11	CZ0513255	Slatinné vrchy	138,45	Bezděz, Doksy	tesařík alpský
12	CZ0213006	Valcha	2,197	Bělá pod Bezdězem	vrkoč bažinný
13	CZ0514243	Velký a Malý Bezděz	73,69	Bezděz	jeskyně nepřístupné veřejnosti, tesařík alpský

Již dnes ale máme řadu signálů svědčících pro variantu, že náš národní seznam by nemusel být Evropskou komisí uznán jako úplný a postačující a že se tedy bude muset doplňovat o další lokality. Podklady pro případné doplnění jsou sice již k dispozici, ale i tak by to znamenalo oddálení vlastního vyhlášení.

Až teprve schválením našich EVL v evropském seznamu a jejich zveřejněním ve Sbírce zákonů bude odstartována šestiletá lhůta, kterou zákon stanoví pro dokončení celého vyhlášovacího procesu. V průběhu tohoto procesu bude dostatečný prostor pro obce, dotčené vlastníky pozemků i pro veřejnost k uplatnění připomínek jak k navrženým podmínkám ochrany, tak k vedení hranic každého chráněného území.

Na závěr našeho příspěvku bychom ještě rádi zmínili pojem „**Česká Natura**“, s nímž se v poslední době rovněž můžeme setkat. V souvislosti s Naturou 2000 jsme možná dostatečně nezdůraznili fakt, že výběr evropsky významných druhů a stanovišť v přílohách příslušné směrnice o stanovištích odráží skutečnosti, platné pro země EU v době před jejím rozšířením. I když drobné změny, které se snažily napravit výraznou geograficky danou disproporci v tom, co je na území EU opravdu vzácné, byly učiněny (resp. přístupující země měly v omezené míře možnost navrhnout doplnění příloh), nemůže dle názoru našich odborníků logicky evropský seznam postihnout to, co je jedinečné a cenné z hlediska českých poměrů. Důvodů je více. Kromě již zmíněného odlišného měřítka pro vzácnost druhu je to např. i často nepostačující rozloha dané lokality, což bylo důležitým kritériem pro zahrnutí nebo nezahrnutí lokality do seznamu. Výsledkem několik let probíhajícího plošného mapování biotopů na území ČR je materiál, který poskytuje dobrou představu o nejzachovalejších u nás ohrožených biotopech a o výskytu vzácných druhů na tyto biotopy vázaných. Pokud tyto cenné lokality podrobíme užšímu výběru (opět samozřejmě za pomoci vhodné nastavených kritérií, která jsou ale již odlišná od těch evropských) získáme seznam lokalit, označovaných pracovním pojmem „Česká Natura“. Pro ochranu přírody je to určitá informační vrstva, na jejímž podkladě by bylo v budoucnu možné buď doplnit síť našich maloplošných chráněných území tak, aby byla opravdu pro každý region reprezentativní (to ale vzhledem k nadcházejícímu

povinnému vyhlášení „naturových“ lokalit a tím výraznému nárůstu chráněných území lze akceptovat jen ve zvláště odůvodněných a výjimečných případech) nebo budou tyto cenné plochy jiným vhodným způsobem evidovány. Každopádně by snahou ochrany přírody mělo být minimálně jejich uchování ve stávajícím stavu, v optimálním případě vylepšení situace. Často se totiž jedná o luční pozemky, které nejsou v současné době obhospodařovány, což vede k degradaci zde se vyskytujících cenných rostlinných společenstev. Žádoucího vylepšení by se tedy dosáhlo pouhým znovunastolením vhodného zemědělského režimu. V celém Libereckém kraji mimo CHKO a KRNP (opět se vychází z premise, že celoplošná územní ochrana zde je postačující i jiné cenné lokality) bylo v r. 2005 takových lokalit vymezeno 30, z nich 11 leží v Mikroregionu Podralsko – opětovně zde máme další doklad přírodní cennosti tohoto území, o níž byla zmínka již v první části referátu.

Úkolem ochrany přírody a místních samospráv je společně hledat způsob, jak využít přírodní atraktivitu území k rozvíjení vhodných rekreačních a turistických nebo i jiných podnikatelských aktivit, aniž bychom si zmíněné hodnoty současně ničili. Do budoucna je totiž potřeba vycházet z předpokladu, že přírodní a tudíž i rekreační potenciál každého území bude tím, co bude v přetechizovaném evropském světě značně nabývat na ceně. Proto bychom si dovolili uzavřít přáním, aby ochrana přírody, pokud dnes nastavuje někdy nepříjemné limity, nebyla chápána jako brzda rozvoje, jak to bývá někdy z neznalosti všech souvislostí prezentováno, ale naopak jako cenný nástroj a pomocník při rozvoji Mikroregionu Podralsko, má-li být tento rozvoj nazýván trvale udržitelným.

V textu použité zkratky:

CHKO – chráněná krajinná oblast

EU – Evropská Unie

EVL – evropsky významná lokalita

KRNAP – Krkonošský národní park

KU LK – Krajský úřad Libereckého kraje

KU SK – Krajský úřad Středočeského kraje

NPP – národní přírodní památka

NPR – národní přírodní rezervace

PO – ptačí oblast

PP – přírodní památka

PR – přírodní rezervace

SCHKO JH – Správa chráněné krajinné oblasti Jizerské hory

SCHKO KO – Správa chráněné krajinné oblasti Kokořínsko
SCHKO LH – Správa chráněné krajinné oblasti Lužické hory
VLS – Vojenské lesy a statky s.p.
ZCHÚ – zvláště chráněné území

Použitá literatura:

Evans D. (2005): Natura 2000 – síť území EU k zachování její flóry a fauny.– Ochrana přírody, 60: 291–293.

*Hendrych R. (2003): Poznatky o druhu *Ligularia sibirica* v Čechách.– Preslia, Praha, 75: 39–69.*

*RNDr. Jarmila Sýkorová
Ing. Martin Modrý Ph.D.
KÚ LBC*

RALSKO JAKO POTENCIONÁLNÍ OBJEKT CESTOVNÍHO RUCHU

Ing. Jaroslava Syrovátková

1. Úvod

Oblast Ralska, i přes řadu svých dosud nevyjasněných záležitostí, by se mohla do budoucnosti stát velmi významnou destinací cestovního ruchu. Má řadu přírodních, ale i uměle vytvořených atraktivit. Některé pozitivně přispívají k rozvoji cestovního ruchu, jiné je ovlivňují negativně. Krajina Ralska byla po mnoho let nepřístupná, neboť zde byla cvičiště a posádky nejdříve československé, později německé a sovětské armády.

2. Vojenský výcvikový prostor Ralsko

Vojenský výcvikový prostor Ralsko se rozprostíral na ploše 250 km² a to mezi Českou Lípou, Stráží pod Ralskem a Mnichovým Hradištěm. Po Mnichovu získal v roce 1938 celý prostor Ralska německý Wehrmacht. Po válce byly sudetští Němci z Ralska odsunuti a území se osídlovalo novými obyvateli z celého Československa a obyvateli, kteří se vraceli zpět do Sudet.

V roce 1946 československá vláda rozhodla o vytvoření vojenské výcvikového tábora „Bezděz“ a do roku 1951 bylo celkem vysídleno 18 obcí (Černá Novina, Holíčky, Horní Krupá, Hradčany, Hvězdov, Jablonec, Jezová, Křída, Kuřivody, Loužnice, Náhlov, Okna, Olšina, Palohlavy, Proseč, Svěbořice, Vrch Bělá, Židlov). Československá armáda vybudovala v Ralsku vojenská zařízení. Například výzkumný polygon pro testování různých druhů munice, muniční sklady, tankové střelnice Židlov a Bělá, garáže pro tahače jaderných hlavíc a také přísně utajované sklady jaderných hlavíc. Ministerstvo národní obrany postupně převzalo zemědělskou půdu, 9 500 ha lesů a ostatní nemovitosti. Správou lesů a polnohospodářských pozemků pověřilo Ředitelství vojenských lesů a statků Mimoň.

Od roku 1968 až do roku 1991 využívala Ralsko sovětská armáda. Uvádí se, že 25 % z celkového území má kontaminované zeminy a podzemní vody ropou, těžkými kovy a dalšími životu nebezpečnými látkami.

Vojenský výcvikový prostor byl po odchodu sovětských vojsk zrušen a l. l. 1992 vznikla sloučením devíti osad obec Ralsko, která je se svými 170 km² druhou největší obcí v České republice. Počet obyvatel se zvyšuje, neboť do postupně kompletně rekonstruovaných panelových domů se stěhují noví obyvatelé. Základ dnešních obyvatel tvoří bývalí zaměstnanci armády a vojenských lesů a statků a 170 Volyňských Čechů, krajanů z Ukrajiny. Dnešní obec se skládá

z několika částí (Borček, Horní Krupá, Hradčany nad Ploučnicí, Jablonec, Kufřovody, Loužnice pod Ralskem, Náhlov, Svěbořice).

V letech 1993–2004 proběhla asanace bývalého vojenského prostoru a bylo zlikvidováno přes 120 tis. ks munice. V roce 1995 byla dokončena identifikace majetku a byl zahájen jeho převod obcím a novým uživatelům. Dekontaminace znečištěných půd a podzemních vod stále probíhá. Na ploše 8 600 ha se postupně vykonává pyrotechnická činnost.

Bývalé vojenské budovy jsou v současné době v omezené míře komerčně využívány jako sklady surovin. Vojenské letiště u Hradčan je částečně používáno ke sportovním účelům. Na území tankodromu Židlov byla zřízena obora vzácných druhů zvěře.

2.1 Vojenský újezd Ralsko

V březnu 1945 německá armáda začala stavět v Hradčanech vojenské letiště, které dobudovala až československá armáda. V červenci 1950 byl zřízen v lokalitě vojenský újezd, který do roku 1968 využívala československá armáda a od roku 1968 sovětská armáda. Zřízením vojenského újezdu bylo zlikvidováno 15 obcí. Bývalé vojenské letiště má přistávací dráhu dlouhou 2 800 m. Původní travnaté letiště bylo přebudováno za II. světové války Němci. Letiště bylo bombardováno spojenci 16. a 29. dubna 1945. Záběry z letiště byly použity ve filmu Stalingrad a Tmavomodrý svět. Po roce 1968 na něm přistávaly sovětské stíhačky a vrtulníky. Díky existenci bývalého vojenského újezdu je flóra a vegetace v něm poměrně dobře zachována.

3. Ralsko jako objekt cestovního ruchu

Základní složky cestovního ruchu tvoří objekty a subjekty cestovního ruchu. Ralsko jako objekt cestovního ruchu tvoří věcné složky cestovního ruchu, tj. rekreační prostor a materiálně technická základna cestovního ruchu.

Rekreační prostor každé destinace cestovního ruchu je dán jednak přírodním prostředím tj. geomorfologickými, klimatickými, hydrologickými a biogeografickými podmínkami a jednak podmínkami uměle vytvořeným tj. architektonickými památkami, lidovým umění, významnými místy národního života, díly současnosti, společenskými událostmi aj.

Rekreační prostor tvoří soubor potenciálních zdrojů, které jsou významným činitelem a vnějším motivačním podnětem ovlivňujícím účast na cestovním ruchu. Účastník cestovního ruchu přichází do rekreačního prostoru s určitým očekáváním, chce v něm relaxovat a to jak psychicky, tak i fyzicky. Aby se dosáhlo jeho očekávání, musí se rekreační prostor vyznačovat určitými vlastnostmi.

3.1 Přírodní podmínky Ralska

Tvárnost krajiny v Ralsku určuje převážně pískovcová česká křídová pánev. Dříve se v ní rozkládalo mělké moře, které pomalu usazovalo střídající se tenké a mocné vrstvy šterků, písků a jílu. Jejich postupným zpevňováním z nich vznikly slepence, pískovce a prachovce, mezi nimiž převažují pískovce křemenné. Významnou lokalitu tvoří Ralsko-bezděžská tabule, kde biologicky nejceněnější jsou místní mokřadly, které jsou chráněny tzv. Ramsarskou úmluvou o ochraně mokřadů mezinárodního významu. Na území je velké množství vzácných rostlin, z nichž některé jsou endemické a jinde na světě nerostou. V oblasti Ralské pahorkatiny je vyhlášeno několik maloplošných chráněných území. Protože se na území vojenského výcvikového prostoru nepoužívala prakticky hnojiva, neprováděly meliorace, uchovalo se zde téměř 90 rostlinných společenstvem, kolem 1 200 vyšších rostlin. Chráněných druhů rostlin je téměř 130. Území bylo vyhlášeno „Chráněnou oblastí dokeskou a pohoří Kumer“. Ralsko bylo zařazeno do sítě tzv. biogenetických rezervací Evropy – Eeonet.

3.2 Uměle vytvořené podmínky cestovního ruchu v Ralsku

Smyslem účasti na cestovním ruchu je pobyt v rekreačním prostředí s cílem uspokojovat potřeby. Prostředníkem dosažení tohoto cíle – očekávaného efektu cestovního ruchu je materiálně technická základna cestovního ruchu. Ta vytváří podmínky pro využívání účinků rekreačního prostoru, je nositelem služeb a má všestranně zabezpečit pobyt účastníka cestovního ruchu. Z věcného hlediska představuje soubor zařízení nezbytných k tomu, aby se účastník cestovního ruchu mohl v rekreačním prostoru ubytovat, stravovat a vykonávat nejrozmanitější činnosti typické pro cestovní ruch.

3.3 Atraktivita rekreačního prostoru

Pokud se na území rekreačního prostoru nachází atraktivita, které jsou jednak přírodními a jednak uměle vytvořenými, představují možnost rozvoje cestovního ruchu v dané destinaci.

V Ralsku je celá řada přírodních, ale i uměle vytvořených atraktivit. Mezi uměle vytvořené atraktivita patří například

- zámek v Zákupech, který byl svědkem řady významných návštěv,
- obec Velenice, která je již od roku 1995 vesnicou památkovou zónou a která je tvořena řadou přízemních a patrových lidových domů z 18. a 19. století. V blízkosti vesnice je uměle vytesaná pískovcová jeskyně Boží hrob a řada dalších jeskyní, které se nazývají Pusté kostely a vznikly těžbou písku pro výrobu broušených zrcadel,
- město Mimoň, které tvoří středisko Podralska a leží na řece Ploučnici. Pro velitele ruských okupačních vojsk zde bylo vybudováno velké panělové sídliště. Ve městě je řada dřevěných domků, množství tesaných pod-

zemních sklepů. Bohužel se však nedochovaly další domy a renesanční zámek, které byly postupně zbourány.

- Vranov, kde na zahrádce místního občana stojí zajímavá pískovcová skalní věž Džbán. V blízkosti Vranova je Juliina vyhlídka, což je uměle upravený vrchol rozložitě pískovcové skály. Vyhlídka má tvar kruhové rozhledny a znal ji i spisovatel Jaroslav Foglar, který zde organizoval letní táboř. Nedaleko se nachází Dvůr Pavlín má prosperující hřebčín.
- zřícenina hradu Ralsko, která je lokalizována na kopci Ralsko a je zapsána do seznamu kulturních památek. Protože se hrad nalézá v bývalém vojenském prostoru, byl pro veřejnost mnoho desetiletí nepřístupný. Přírodní rezervace chrání skály, sutě a suťové lesy na vrcholu, v nich převládají mohutné exempláře starých jeřábů, klenů, borovic a lip. Největší plochu na svazích zaujímají bučiny s bohatým bylinným podrostem. Hrad představuje velmi komplikovaný objekt, který byl stavěn jako mocenský opěrný bod, jehož komplexní poznání je stále neúplné. Protože na hradě nebyla voda, byl brzy po dostavění opuštěn. Je volně přístupný a z jeho vrcholu je překrásný pohled na krajinu bývalého vojenského prostoru. K nejlepší vyhlídce do kraje vede od hradu po sklaním hřebítku natažené ocelové lano. Pod hradem protéká Ploučnice známou Průrvou.
- řeka Ploučnice představuje přírodní atraktivitu. Jako jedna z nejromantičtějších řek protéká pod hradem Ralsko, Mimoní, pokračuje kolem letiště a v oblasti mezi Hradčanskými stěnami a Borským polesím tvoří komplikované meandry. Dříve ji překračovalo množství vojenský mostů a lávek. Do oblasti vtéká známou Průrvou Ploučnice.
- Průrva Ploučnice – na úpatí Ralska se nalézá jedna z největších atraktivit, která byla v rekreačním prostoru vytvořena jednak přírodním zásahem a jednak lidmi, kteří se pokoušeli založit vodní nádrž, která by sloužila k pohonu železného hamru. Jak uvádí literatura byla řeka Ploučnice vedena mimo těleso hráze, kde byla proto uměle rozšířena roklinka mezi skalami a pískovcovou skalní hradbou a proražen dvoudílný tunel, do kterého byl tok řeky přesměrován. Voda byla do výše koruny hráze přiváděna náhonem od Stráže pod Ralskem. Část náhonu je dodnes zachována u silnice ze Stráže pod Ralskem do Novin. Výtok z podzemí je přístupný od mostku přes Ploučnici na východním konci obce Noviny pod Ralskem. Uměle proražený tunel je dlouhý jen pár desítek metrů, ale pro vodáky je to prvotřídní atrakce, která končí nízkým stupněm a hlubokou tůň,
- vesnice Noviny pod Ralskem – ve vesnici stojí řada zachovalých roubených domů,

- Hradčanské stěny je chráněné pískovcové město, které je součástí tzv. Kummerického pohoří. Představují často navštěvované horolezecké terény. V jejich západní části je oplocená a nepřístupná obora.
- Borečské polesí, ve kterém v minulosti probíhaly zkoušky různých druhů munice a pokusy na zvířatech. Oplocený objekt byl využíván jako spalovna. Do tohoto objektu je vstup bez prostředků individuální ochrany zakázán.
- Střelnice Židlov – celý prostor bývalé vesnice je oplocen. Vjezd motorovým vozidlům je zakázán. Chodci a cyklisté mohou kromě pěti mostů používat množství žebříkových přelezů. Průjezd byl zachován díky roštovým mostům, přes které zvěř nepřejde.
- Hvězdov a Svěbořice jsou opuštěnými vojenskými městečky, ve kterých jsou ještě některé objekty, které dosud patří armádě. Objekty mají charakter motostřeleckých střelnic na pohyblivé terče.
- bývalá vesnička Strážov ležela uprostřed hraběcí Valdštejské obory. V její blízkosti se nalézají dva čedičové vrhy Velká Buková a Malá Buková. V jednom z jejich domů byla varna smůly. V okolí se nacházela skelná huť, která využívala pro tavení skla jemný písek, který se těžil z Pustého rybníka. V okolí vsi se nalézá systém zákopů a zemljanek. Dříve zde stával valdštejský zámek, kde slavil v roce 1935 Konrád Henlein narozeniny.
- město Stráž pod Ralskem, kde díky těžbě uranu vzniklo ve městě panelové sídliště, které by mohlo být využito pro rozšíření cenově dostupných ubytovacích kapacit v rámci rozvoje cestovního ruchu v destinaci.
- rekreační středisko Hamr na Jezeře bylo v minulosti velmi vyhledávaným rekreačním letoviskem. Postupně po utlumení uranové těžby získává na významu pro rozvoj cestovního ruchu.
- hrad Děvín, který se nalézá nedaleko Hamru na Jezeře. Je zapsán do seznamu kulturních památek a pod jeho zříceninou jsou dvě štoly, ve kterých se těžila železná ruda a část vytěžené povrchové žíly je možno spatřit na severovýchodním svahu hradu. Hrad spolu s vrchy Ostrý a Schachtenstein tvoří přírodní pískovcovou památku.
- přírodní památka Stohánek tvoří pozoruhodný pískovcový skalní suk v kvádrových pískovcích. Osamocený, těžce přístupný blok připomíná úzkou stolovou horu. V 18. století zde žil poustevník, který si vrchol upravil podle svých potřeb, vytesal výklenky křížové cesty. V současné době je hrad je přístupný strmým schodištěm.

- jaderné sklady byly postaveny v roce 1966 a v roce 1968 byly předány sovětské armádě. Ruská armáda sklady vyklidila již v roce 1990. V současné době jsou zcela vyrabovány a vstupy zavezeny zeminou.
- město Kuřivody se po roce 1968 stalo velitelstvím sovětské armády a bylo přetvořeno na kasárna. Díky tomu došlo ke zničení historického náměstí a další objektů. V současné době zde žijí Volyňští Češi. Na katastru obce jsou opuštěné vojenské sklady. Dnes je vesnice správním centrem oblasti,
- Hradčany byly do roku 1948 vyhledávaným letoviskem hlavně pro známé Hradčanské rybníky, které jsou dnes přírodní rezervací. K celé soustavě rybníků patří i mokřady okolo pramene Hradčanského potoka,
- město Jablonné v Podještědí je od roku 1992 městskou památkovou zónou. Je to jedno z historicky doložených nejstarších měst v severních Čechách. K významným osobnostem, kteří zde žili patří především Zdislava z Křížanova, manželka pana Havla z Lemberka, která svůj život zasvětila péči o nemocné a chudé. V roce 1907 byla blahoslavena a v roce 1995 svatořečena. Její tělo je uloženo v nádherném barokním kostele sv. Vavřince. Musel být při stavbě zpevněn kryptami, které sahají ve třech patrech do hloubky až 39 pod úroveň kostela. Dříve bývala návštěva katakomb vyhledávanou turistickou atrakcí, protože v nich byly umístěny mumie řádových bratří. Město v roce 1813 navštívil Napoleon.
- zámek Lemberk, kde probíhá archeologický průzkum,
- Zdislavina studánka se v současné době používá pro stálou expozici skla, která je rozšiřována exponáty z každoročního Mezinárodního sklářského sympozia.

Tento krátký výčet uměle vytvořených nebo přírodních atraktivit jasně dokumentuje, že Ralsko jako objekt cestovního ruchu má mimořádnou příležitost zaujmout v budoucnu významné postavení.

4. Dopravní dostupnost Ralska

Oblast Ralska je dostupná po silnicích různé třídy a kvality, po železnici, po řece Ploučnici a také letecky. Pro rozvoj cestovního ruchu má mimořádný význam řeka Ploučnice, možnost využití bývalého vojenského letiště a zvláště pak cyklistika. Ralskem totiž prochází řada cyklistických tras, které vedou mimo jiné po území bývalého vojenského újezdu. Jako např. Trasa Ještěd – Hamr – Kuřivody – Osečná – Stráž pod Ralskem – Cvikov – Tolštejn, Bělá pod Bezdězem – Kuřivody atd. Protože ráz krajiny v Ralsku je pro cyklisty ideální vžil se jeho název Cykloráj.

Pro rozvoj cestovního ruchu v mikroregionu je významná také železniční doprava. Železniční stanice jsou umístěny v památných nádražních budovách. V Jablonném v Podještědí se nachází malá vzpomínková místnost, kde jsou dokumenty připomínající vznik a budování dráhy, původní svítlny, stará návěstidla, hradla a památeční razítka. V úschovně zavazadel je starý stojan na kolo.

5. Mykologický ráj

Oblast Ralska představuje pro účastníky cestovního ruchu, kteří jsou zároveň zapálenými houbaři, doslova houbařský ráj. Lesy a louky lokality nabízí celoročně možnost sběru hub. Dalšímu rozvoji zatím brání riziko spojené s pohybem houbařů po lokalitě. Ta nabízí do budoucnosti možnost pořádání různých společných houbařských vycházek s odborným výkladem, pořádání místních houbařských výstav přímo v dne opuštěných areálech a pořádání mykologických akcí pro širokou odbornou, ale i laickou veřejnost.

Závěr

Prudkému rozvoji cestovního ruchu v destinaci Ralsko v současné době brání zastaralá infrastruktura, nedokončená privatizace a rizika vyplývající z přítomnosti dosud neodstraněných min. Přesto rekreační prostor destinace, ať již vytvořený přírodou nebo lidským zásahem představuje obrovskou možnost prudkého rozvoje cestovního ruchu v blízké budoucnosti.

*Ing. Jaroslava Syrovátková
Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta, Katedra podnikové ekonomiky
e-mail: jaroslava.syrovatkova@tul.cz*

Literatura:

<http://www.ceskalipa.cz/info/vojensky-vycvikovy-prostor-ralsko-a-letiste-v-hradcanech/menu/pruvodce-regionem>

<http://www.mikroregionpodralsko.cz/obsah.php?obsah.18>

<http://www.podzemi-cma.cz/prostory/ralsko/>

<http://ralsko.novybor.com/>

<http://moderniobec.ihned.cz/>

BÝVALÝ VOJENSKÝ VÝCVIKOVÝ PROSTOR RALSKO – UNIKÁTNÍ ÚZEMÍ LIBERECKÉHO KRAJE

Ing. Zdeněk Vitáček

Bývalý vojenský výcvikový prostor (VVP) Ralsko je jedním z nejcennějších území severních Čech. Na mnoha lokalitách zde žijí a rostou zvláště chránění živočichové a rostliny. V místech působení vojsk byla sice příroda zasažena především znečištěním spodních vod, silně poškozeny municí byly také dopadové a cílové plochy, ale většina území je nečekaně přírodně zachovalá a bohatá. Především jde o rozsáhlé, tzv. ochranné plochy, které měly vojenským činnostem zajišťovat ukrytí a také o rozlehlé plochy cvičišť. Na těchto plochách byla vyloučena nebo omezena hospodářská a zemědělská činnost a omezen případně vyloučen vstup lidí, tím byl umožněn nerušený rozvoj přírodních složek.

Z hlediska výskytu obojživelníků, plazů, ptáků a savců patří oblast Ralska k jednomu z nejvýznamnějších lokalit severních Čech a možná celé republiky. Při výzkumech, které započaly v roce 1991, odborníci zjistili unikátnost tohoto území, která se projevuje především výskytem řady zvláště chráněných druhů živočichů.

V kategorii ohrožený druh je 23 druhů obratlovců, 35 druhů patří mezi silně a 14 dokonce mezi kriticky ohrožené druhy. Také v dalších skupinách živočichů, především bezobratlých, bylo potvrzeno množství zvláště chráněných a významných druhů. Cennost a význam tohoto území z hlediska flóry prokázal i botanický výzkum. Celkový průzkum území, jehož hlavním koordinátorem bylo Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě potvrdil, že oblast bývalého VVP Ralsko je velmi cenným územím, které si zaslouží mimořádnou pozornost a ochranu. Část území je dnes chráněna sítí třinácti maloplošných zvláště chráněných území z toho jednou národní přírodní rezervací (NPR) (Modrý – Sýkorová 2004). V roce 2004 se část území na jih od Hradčan po Bezděz a Bělou pod Bezdězem stala součástí Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady v rámci soustavy chráněných území Evropské unie –NATURA 2000.

Během posledních let jsme však začali zjišťovat nové negativní vlivy, které mají za následek, až vymizení některých druhů flóry a fauny z lokalit jejich původního výskytu. Například z Hradčanského letiště s největší pravděpodobností zmizel kriticky ohrožený sysel obecný. Botanici zaznamenali alarmující úbytek některých druhů mokřadní i suchomilné flóry, na řadě míst je přímo ohrožen výskyt významných druhů brouků, především tesaříků. Příčiny se nám jeví hned v několika směrech. Prvním z nich je změna využívání území. S odstraněním těžké vojenské techniky zmizely i periodické vodní plochy na písčitých ces-

tách, které jsou nutné pro výskyt řady druhů bezobratlých (žábřonožky, listonozi) i rostlin. Řada lokalit také zcela změnila svůj původní charakter. Mnohde lokality zcela zarostly plevelem či náletovými dřevinami. Rozvinula se i těžba dřeva, která ohrožuje flóru především v Hradčanských stěnách a v neposlední řadě došlo k omezení samovolného zmlazování lesních porostů díky přemnožení zvěře. Dalším negativním vlivem je rušivé působení některých skupin návěštníků v území a mnohé lokality výskytu vzácných druhů hmyzu jsou doslova devastovány nájezdy sběratelů a obchodníků.

Přesto zůstává celá oblast Ralska významným a přírodně velmi zachovalým územím. Pro udržení tohoto stavu je nutné zachovat i některé delší lokality bez většího vlivu turistického ruchu. Jde především o jádrové lokality výskytu zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin. Na základě terénních průzkumů jsme vybrali tato lokální území:

Široký kámen (Přírodní památka), Černý rybník s rašeliništěm (Přírodní památka), Malý a Velký Jelení vrch (Přírodní památka), klidová zóna obory Židlov, niva řeky Ploučnice mezi Borečkem a Veselím s částí polesí Boreček (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady, niva Ploučnice je součástí i navrhované Evropsky významné lokality (EVL) Jestřebsko-Dokesko a Horní Ploučnice), území mezi letištěm a silnicí na Kuřívody, vnitřní území Hradčanských stěn a Hradčanských bučin (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady a částečně NPR Břehyně-Pecopala), Hradčanské rybníky (Přírodní rezervace), Malá a Velká Buková (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady), území mezi Břehyňským rybníkem, Strážovem, Studánkou a hájovnou U tří borovic (součást NPR Břehyně-Pecopala a Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady), Slatinné vrchy (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady, navrženy jako Evropsky významná lokalita [EVL] Slatinné vrchy), Malý Bezděz (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady, Přírodní rezervace Velký a Malý Bezděz, navržen jako stejnojmenná EVL), Vrchbělská střelnice mezi Vrchbělskou roklí a Selským dolem (součást Ptačí oblasti Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady), niva Zábrdky.

Do těchto území nedoporučujeme zavádět značené turistické cesty a cyklistické trasy, budovat zde vyhlídková místa nebo naučné trasy a odbočky. Turistický ruch by zde měl negativní dopad na zde se vyskytující faunu a flóru. Dále nedoporučujeme rozšiřovat turistické a cyklistické značení v oblasti vlastního kopce Ralsko (Přírodní rezervace) a Vranovských skal (Přírodní památka), na Borném, Swampu (Národní přírodní památka) a Velkém Bezdězu (součást Přírodní rezervace).

Při zvýšení dostupnosti území pro turistiku a cyklistiku doporučujeme co nejvíce využít stávající zpevněné především asfaltové cesty a nevyužívat v nad-

měrné míře lesní cesty jdoucí cennými územími. Za únosné považujeme rozumnou síť značených tras, dobře vyznačených v terénu a napojených na servisní infrastrukturu, která je zachována po obvodu bývalého VVP. Servisní centra pro turistiku a cyklistiku je nutné budovat především na hranicích bývalého VVP mimo centrální části. Zbytečné předimenzování značených tras by vedlo k degradaci území a ztrátě jeho atraktivity. Největším problémem je „terénní“ cykloturistika, motorkáři a ofroad.

Tyto výše uvedené požadavky jsou opodstatněné výskytem především zvláště chráněných druhů živočichů, kteří jsou velmi vnímaví na rušení a další činnosti související s nadměrným pohybem lidí. Pro doložení významu území Ralska a námi vybraných lokalit uvádím základní přehled zjištěných zvláště chráněných druhů živočichů (Vitáček 1997).

Obojživelníci (Amphibia)

Druhy kriticky ohrožené:

blatnice obecná [skvrnitá] (*Pelobates fuscus*), ropucha krátkonohá (*Bufo calamita*), skokan skřehotavý (*Rana ridibunda*).

Druhy silně ohrožené:

mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*), čolek obecný (*Triturus vulgaris*), čolek horský (*Triturus alpestris*), rosnička zelená (*Hyla arborea*), skokan štíhlý (*Rana dalmatina*).

Druh ohrožený:

ropucha obecná (*Bufo bufo*).

Plazi (Reptilia)

Druh kriticky ohrožený:

zmije obecná (*Vipera berus*).

Druhy silně ohrožené:

slepýš křehký (*Anguis fragilis*), ještěrka obecná (*Lacerta agilis*), ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).

Druh ohrožený:

užovka obojková (*Natrix natrix*).

Ptáci (Aves)

Druhy kriticky ohrožené:

sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*), bukač velký (*Botaurus stellaris*), jeřáb popelavý (*Grus grus*), orel mořský (*Haliaeetus albicilla*), orlovec říční (*Pandion haliaeetus*), luňák červený (*Milvus milvus*), luňák hnědý (*Milvus migrans*), rybák černý (*Chlidonias niger*).

Druhy silně ohrožené:

skřivan lesní (*Lullula arborea*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), beka-sína otavní (*Gallinago gallinago*), čáp černý (*Ciconia nigra*), čírka modrá (*Anas querquedula*), holub doupňák (*Columba oenas*), chřástal vodní (*Rallus aquaticus*), chřástal polní (*Crex crex*), křepelka polní (*Coturnix coturnix*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), krahujec obecný (*Accipiter nisus*), ostříž lesní (*Falco subbuteo*), moták pilich (*Circus cyaneus*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*), rákosník velký (*Acrocephalus arundinaceus*), slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*), sova pálená (*Tyto alba*), sýček obecný (*Athene noctua*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), kavka obecná (*Corvus monedula*), volavka bílá (*Egretta alba*), dudek chocholatý (*Upupa epops*), vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*)

Druhy ohrožené:

bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*), břehule říční (*Riparia riparia*), čáp bílý (*Ciconia ciconia*), čírka obecná (*Anas crecca*), jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*), kopřivka obecná (*Anas strepera*), koroptev polní (*Perdix perdix*), krkavec velký (*Corvus corax*), moták pochop (*Circus aeruginosus*), moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*), ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*), potápka roháč (*Podiceps cristatus*), rorýs obecný (*Apus apus*), sluka lesní (*Scolopax rusticola*), ťuhák obecný (*Lanius collurio*), vlašťovka obecná (*Hirundo rustica*), výr velký (*Bubo bubo*),

Savci (Mammalia)

Druhy kriticky ohrožené:

vrápenec malý (*Rhinolophus hipposideros*), sysel obecný (*Citellus citellus*)

Druhy silně ohrožené:

netopýr černý (*Barbastella barbastellus*), netopýr velký (*Myotis myotis*), vydra říční (*Lutra lutra*),

Druhy ohrožené:

netopýr dlouhouchý (*Plecotus austriacus*), netopýr Brandtův (*Myotis brandti*), veverka obecná (*Sciurus vulgaris*),

Problematickými jsou i nadále místa bývalého pobytu vojsk (kasárna, seřadiště, letiště a další), kde je třeba dokončit především „očistu“ a vyřešit jejich další využití, jež je vůbec velmi problematické a od prvopočátku až chaotické. V území se již vystřídaly nejrůznější podnikatelské aktivity a projekty od chovu nosorožců po Cagro letiště a zábavní park, ale zatím bez trvalého přínosu a výsledku. Ani v historické době nemělo toto území rozvinutý průmysl nebo intenzivní zemědělství.

Budoucnost celého území Ralska lze vidět spíše v podpoře aktivit místních obyvatel, rozvoji přiměřeného a únosného turistického ruchu bez „megalománie“ a rozumného hospodářského využití místních a omezených možností ve vztahu ke stávajícímu potenciálu lokalit a především při uvědomění si přírodních hodnot území. Takto „zachovalé“ území je jedinečným v celé Evropě a mělo by být rozumně využíváno a hlavně uchováváno a chráněno jako velmi cenné, neboť zničit se dá velmi snadno.

Pro doplnění informací doporučuji vlastivědný sborník Českolipska „Bez-
děž“ číslo 5 z roku 1997. Za odbornou pomoc a korekturu děkuji
Ing. J. Procházkovi ze Správy CHKO Kokořínsko.

*Ing. Zdeněk Vitáček,
ředitel a zoolog Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě.*

Literatura:

Modrý M., Sýkorová J. 2004: Maloplošná chráněná území Libereckého kraje. Liberecký kraj, resort životního prostředí a zemědělství, Liberec.

Vitáček Z. 1997a: Výsledky faunistického výzkumu obratlovců prováděného v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko obojživelníci (Amphibia). Vlastivědný sborník Českolipska 5: 429–452.

Vitáček Z. 1997b: Výsledky faunistického výzkumu obratlovců prováděného v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko plazi (Reptilia). Vlastivědný sborník Českolipska 5: 453–471.

Vitáček Z. 1997c: Výsledky faunistického výzkumu obratlovců prováděného v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko ptáci (Aves). Vlastivědný sborník Českolipska 5: 473–491.

Vitáček Z. 1997d: Výsledky faunistického výzkumu obratlovců prováděného v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko savci (Mammalia). Vlastivědný sborník Českolipska 5: 493–524.

NÁRODNÍ CYKLOSTRATEGIE JAKO ZDROJ INSPIRACE PRO KAŽDÉHO

Ing. Jaroslav Martinek, René Bartoš

1. Cyklostrategie jako vládní dokument

Česká republika vládním usnesením ČR ze dne 7. července 2004 č. 678 o Národní strategii rozvoje cyklistické dopravy České republiky (dále jen „Cyklostrategie“) se přihlásila k podpoře cyklistiky. Cyklostrategie byla publikována v lednu 2005 a zveřejněna na webové stránce www.cyklostrategie.cz. Zde je rovněž možno nalézt komentáře k jednotlivým cílům a opatřením, popis realizace pilotních cykloprojektů, přehled odkazů a partnerů a také fotodokumentaci příkladů cyklistické infrastruktury.

Další realizace Cyklostrategie byla potvrzena ve vládním usnesením ČR ze dne 4. ledna 2006 č. 14 k Informaci o realizaci plnění úkolů a opatření uvedených v Národní strategii rozvoje cyklistické dopravy České republiky.

Cyklostrategie demonstluje komplexnost a šíří dané problematiky. Cyklistiku vnímáme jednak jako cyklo dopravu a cykloturistiku, ale často ji také spojujeme s podporou ochrany životního prostředí či s podporou fyzické aktivity obyvatelstva. Na tomto základě byly definovány čtyři priority Cyklostrategie: (1) Rozvoj cyklistiky jako rovnocenného prostředku dopravní služby území; (2) Rozvoj cyklistiky pro posílení cestovního ruchu; (3) Rozvoj cyklistiky pro posílení ochrany ŽP a zdraví; (4) Zajištění koordinace s dalšími resorty a subjekty. Na jednotlivé priority následně navazují cíle a opatření. Jednotlivé prioritní osy jsou vzájemně propojeny a je možné s nimi efektivně pracovat pouze tehdy, pokud je budeme chápat jako celek.

Stát v této souvislosti nabízí finanční pomoc, metodickou a odbornou spolupráci při budování cyklistické infrastruktury. Cyklostrategie dále nabízí koordinaci činností ministerstev, krajů, obcí a dalších subjektů tak, aby se co nejrychleji rozvíjela kvalitní bezpečná síť cyklistické infrastruktury a zároveň i povědomí veřejnosti o cyklistice jako alternativní formě dopravy.

Ministr dopravy Ing. Milan Šimonovský (vpravo) spolu s hejmanem Jihočeského kraje RNDr. Jiřím Zahradníkem (vlevo) a náměstkem hejmana Ústeckého kraje Radkem Vonkou (uprostřed) a náměstkyní hejmana Plzeňského kraje Olgou Kalčíkovou (zcela vpravo) na cyklokonferenci

První výsledky Cyklostrategie byly publikovány v publikaci „Cyklostrategie – cíle, realita, vyhlídky“. Rovněž byly prezentovány během cyklokonference, která se uskutečnila ve dnech 14.–17. 9. 2005 v Hluboké nad Vltavou. Byly představeny aktivity jednotlivých krajů, měst a dalších partnerů a realizace jednotlivých cílů a opatření cyklostrategie. Všechny příspěvky měly jednu věc společnou; je nutná výstavba kvalitní a bezpečné cyklistické infrastruktury.

2. Cyklostrategie a cyklistické stezky

Pokud se podaří vybudovat hustou síť kvalitních a bezpečných cyklistických stezek, tak je možno vidět minimálně čtyři dopady tohoto efektu:

- Hledisko mobility a dopravy v území (bezpečnost – resort dopravy): Bude lépe využít potenciál cyklistické dopravy. Nové stezky přispějí k většímu využívání jízdní kola na každodenních cestách za prací, do škol, za nákupy a službami či v rámci trávení volného času. Navíc cyklisté nemají takový problém s hledáním parkovacích míst, s dopravními kolapsy a zácpami.
- Hledisko cykloturistiky v území (cestovní ruch a volný čas – resort místního rozvoje): Trh cykloturistiky přinese tolik potřebnou alternativu a udržitelný rozvoj cestovního ruchu, který je vhodný ke zpomalení tempa a zvýšení intenzity prožívání turistických zážitků. Podpora cyklistiky zajistí pracovní místa v různých oblastech služeb okolo cykloturistiky. Atraktivní cykloturistická nabídka prohloubí zájem o jednotlivé turistické regiony České republiky.
- Hledisko našeho zdraví (aktivní pohyb – resort zdravotnictví): Půlhodinka jízdy každý den v týdnu je vynikající prevencí proti civilizačním chorobám. Nedostatek pohybu je totiž právě jedním z hlavních rizikových faktorů srdečně-cévních nemocí. Přínosy pro zdraví pravidelnou fyzickou činností lze shrnout následovně: 50 % snížení rizika koronárních srdečních onemocnění (tj. podobný účinek jako nekuřáctví), 50 % snížení rizika onemocnění diabetes dospělých, 50 % snížení rizika obezity, 30 % snížení rizika hypertenze.
- Hledisko životního prostředí (environmentální rozměr – resort životního prostředí): Bezpečná síť cyklotras automaticky na sebe natáhne nové cyklisty a to bude mít příznivý dopad na naše životní prostředí. Znečištění výfukovými plyny při provozu jízdního kola je nulové, zatímco znečištění těmito plyny z individuální motorové dopravy v devadesátých letech stoupl (u stacionárních zdrojů naopak pokleslo). Zvýšení podílu cyklistické dopravy nepřímo snižuje hluk v území.

3. Cyklostrategie a rozvoj cyklistiky pro posílení cestovního ruchu

V kontextu této tématické konference pak je možné se zaměřit na prioritu č.2 – rozvoj cyklistiky pro posílení cestovního ruchu. Ta je pak v Cyklostrategii definována tímto způsobem: „Cyklistika je v České republice celonárodně oblíbená, je zábavou a častou fyzickou aktivní náplní volného času. Výběrem vhodných produktů můžeme upozornit na širší využití kola, a to jako běžného dopravního prostředku i pro požitek z jízdy v daleko hlubším smyslovém kontaktu s přírodou, než při pohybu v autě či prostředcích hromadné dopravy. Využitím současného zájmu o cyklistiku u nás a vůbec v celé Evropě můžeme rozšířit cestovní ruch i do doposud málo známých oblastí České republiky.“ Priorita má tyto cíle:

Cíl: 2. 1. Vytváření podmínek k podpoře cykloturistiky.

Cíl: 2. 2. Využití cykloturistiky pro obnovu venkova.

Cíl: 2. 3. Příprava čerpání finančních prostředků z Evropské unie.

Bližší informace: http://www.cyklostrategie.cz/cz/strategie/priorita_2.html

3.1. Cíl: 2. 1. Vytváření podmínek k podpoře cykloturistiky.

V „Konceptu státní politiky cestovního ruchu ČR na období 2002–2007“ je cykloturistika vnímána jako součást nových, ucelených produktů cestovního ruchu, zohledňujících navíc ekologický aspekt. Usnesením vlády č. 23 ze dne 5. 1. 2005 byl přijat materiál „Postup realizace a aktualizace Konceptu státní politiky cestovního ruchu v ČR do roku 2006“, který platnou koncepci aktualizoval, a to s ohledem na existující programovací období Evropské unie. Připravovaná koncepce na období 2007–2013 by měla stanovit strategii propagace cykloturistiky v ČR i v zahraničí.

Cykloturistika má své místo v ediční činnosti Agentury CzechTourism a je prezentována v tiskovinách, které pojednávají o relaxační dovolené a pobytu v přírodě.

CzechTourism dále podporuje krajské a regionální instituce při vydávání propagačních materiálů zaměřených na cykloturistiku. V neposlední řadě CzechTourism organizuje tiskové konference se zaměřením na propagaci turistických regionů ČR.

Jedním z programů, který je podporován ze strany CzechTourism je i program Greenway – Zelené stezky, řízený Nadací Partnerství (www.nadacepartnerstvi.cz).

Jedná se o trasy, které vedou podél řek, kanálů nebo starých železničních tratí, využívají historických poutních nebo obchodních cest a zpřístupňují tak lidem krásy krajiny a bohatství národní historie. Jejich veřejný užitek spočívá ve zlepšení životního prostředí, ochraně přírodních prvků ve městech i v krajině, péči o kulturní dědictví, posílení spolupráce a zájmu lidí o věci veřejné, ale také zvýšení bezpečnosti chodců a cyklistů a v podpoře aktivního, zdravého životního stylu.

Jednou z nejfrekventovanějších je dálková cyklotrasa Greenways Praha Vídeň, která byla vybudována ve spolupráci Nadace Partnerství a občanského sdružení Greenways Praha Vídeň (www.prahawien.greenways.info) Program Greenways zastřešuje také síť Moravských vinařských stezek, z nichž k nejpopulárnějším patří Moravská vinná stezka z Uherského hradiště do Znojma (www.vinarske.stezky.cz). Mnoho dalších cyklotras, například Greenway Krakov-Morava Vídeň (www.kmw.greenways.info) pak navazuje na evropské stezky Eurovelo, a tak můžete o dovolené celkem bez potíží projet na kole celou střední Evropu.

MMR podporuje rozvoj cykloturistiky rovněž formou přímé dotace občanskému sdružení Klubu českých turistů, které na území České republiky koordinuje celou síť turistických a cyklistických tras a dbá o výrobu, a instalování značek a směrovek podél mimosilničních úseků cyklotras a zabezpečuje údržbu cyklotras na celém území České republiky ve spolupráci s regionálními zástupci KČT a sponzory. Další dotace na údržbu cykloznačení poskytují krajské úřady. Koncem roku budou vydány aktualizované Technické podmínky 108 – Cyklistické informační směrové značení na pozemních komunikacích.

3.2. Cíl: 2. 2. Využití cykloturistiky pro obnovu venkova.

Cykloturistika je podporována MMR a kraji prostřednictvím rozvojových programů v cestovním ruchu. Jedná se především o:

Společný regionální operační program (SROP)

Společný regionální operační program (2004–2006) podporuje cykloturistiku v rámci priority 4 Rozvoj cestovního ruchu. Projekty, které mohou být předkládány v rámci této priority, se týkají rozvoje služeb (opatření 4.1 Rozvoj služeb pro cestovní ruch) nebo infrastruktury (opatření 4.2 Rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch). Každé z těchto opatření se dále člení na podopatření dle charakteru projektu na nadregionální či regionální/místní. V rámci podopatření 4.1.1 Podpora nadregionálních služeb cestovního ruchu mohou být podpořeny projekty zaměřené na aktivity tvorba a uplatňování národních standardů kvality služeb CR, jejich certifikace a systému kontroly; tvorba jednotného značení aktivit a aktivit CR; propagační a informační kampaně, tvorba a distribuce propagačních materiálů atd. Tyto aktivity se mohou týkat mj. oblasti cykloturistiky.

Podobně je tomu také u podopatření 4.1.2 Podpora regionálních a místních služeb cestovního ruchu. V rámci podopatření 4.2.1 Podpora nadregionální infrastruktury CR mohou být podpořeny projekty, které se zaměřují na budování dálkových cyklostezek a cyklotras včetně doplňkové infrastruktury nebo na tvorbu ucelených projektů rozvoje ekoturismu v rámci CHKO a NP, zejména pokud jde o podporu doprovodné infrastruktury (cyklostezky, cyklotrasy, odpočívadla atd.). Některé aktivity mohou být realizovány v rámci podopatření 4.2.2 Podpora regionální a místní infrastruktury CR. Cykloturistika by měla být jednou z podporovaných aktivit v rámci cestovního ruchu i v dalším programovém období 2007–2013. (www.strukturalni-fondy.cz)

Státní program podpory cestovního ruchu

Státní program podpory cestovního ruchu zahrnuje podprogram č. 2, který je zaměřen na „Podporu budování doprovodné infrastruktury cestovního ruchu pro sportovně-rekreační aktivity“. V rámci tohoto dotačního titulu jsou vyčleněny aktivity „Vybudování, oprava a rekonstrukce cyklostezek“ a „Rekonstrukce a vybudování parkoviště a odpočívárny pro cykloturistiku“. Podprogram č. 3 tohoto programu je zaměřen na „Podporu prezentace České republiky jako destinace cestovního ruchu“, mj. také na oblast cykloturistiky (neinvestiční náklady). (www.mmr.cz – Cestovní ruch – Rozvojové programy v cestovním ruchu)

Další formou podpory cykloturistiky jsou aktivity ČCCR-CzechTourism (www.czechtourism.cz).

Podpora realizace turistických produktů s využitím cykloturistiky.

MMR a kraje podporují v rámci opatření 4.1 Rozvoj služeb cestovního ruchu programu SROP projekty týkající se tvorby ucelených produktů CR, mj. také pro oblast cykloturistiky. Jedním z podpořených projektů je projekt Cyklisté vítání, který zavádí v celém Česku jednotný systém certifikace služeb pro cyklisty a cykloturisty. Kritéria hodnocení služeb jsou obdobná jako v sousedním Rakousku a Německu, čímž se srovná kvalita služeb na standardní evropskou úroveň. Projekt oslovuje všechny poskytovatele stravovacích a ubytovacích služeb a v následujících dvou letech jim umožní bezplatně získat poradenství a projít certifikačním schématem. Tyto služby pak budou označeny logem „Cyklisté vítání“ a budou se formou piktogramu postupně objevovat v turistických mapách, webových serverech a katalozích s nabídkou služeb. V létě 2005 proběhly první certifikace, od podzimu 2005 bude certifikaci zajišťovat tým 50 hodnotitelů ve všech regionech (více na www.cyklistevitani.cz).

Ze strany CzechTourismu probíhá podpora ve formě realizace projektu „Obchodního domu turistického produktu“, který je zaměřený na oživení cestovního ruchu v ČR. Mimo jiné jsou zde nabízeny turistické produkty konkrétních cyklistických příležitostí v turistických regionech (Na kole krajem Smetany

a Martinů, Adrenalinový výlet na Tiché Orlici, Liberec a okolí atd.). Takto zpracovaná cyklistická nabídka pomáhá turistickým místům v České republice zajišťovat pracovní místa při rozvoji infrastruktury v různých oblastech služeb, a tím vytváří podporu malého a středního podnikání. Obdobně nabízí CzechTourism aktivity spojené s cykloturistikou na webových stránkách www.kudyznudy.cz.

Podpora realizace doprovodné cyklistické infrastruktury a zařízení.

Podporu doprovodné cyklistické infrastruktury a zařízení realizuje MMR a kraje v rámci opatření 4.2 Rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch programu SROP. Uvedené opatření je dále naplňováno v rámci podprogramu č. 2 Státního programu podpory cestovního ruchu MMR.

Podpora propagačních akcí a kampaní s cílem oživit venkovský prostor prostřednictvím

MMR a kraje podporují propagační kampaně a akce se zaměřením na cykloturistiku v rámci opatření 4.1 Rozvoj služeb cestovního ruchu programu SROP. Dané projekty mohou být realizovány i v rámci podprogramu č. 3 Státního programu podpory cestovního ruchu MMR. Ze strany CzechTourismu proběhla podpora v roce 2004 formou uspořádání akce Krásná země aneb putování napříč Českou republikou. Jednalo se o třítydenní cyklistické putování za krásami České republiky. Cílem projektu bylo upozornit české turisty na široké možnosti trávení dovolené u nás a zároveň přesvědčit podnikatele i státní správu o významu cestovního ruchu pro naši ekonomiku. Podobné akce samozřejmě probíhají i na regionální a místní úrovni. Předpokládá se, že na národní úrovni se daná akce uskuteční opětovně v roce 2008 (po 5 letech realizace Cyklostrategie), kdy by měla být již v Česku bohatá síť cyklostezek a bude tak co prezentovat, zejména pro zahraniční novináře.

4. Cyklostrategie, partnerství a finance

Efektivní spolupráce různých úrovní veřejné správy a dalších aktérů je nezbytným předpokladem pro výkonný systém podpory cyklistiky ve smyslu národního plánu rozvoje cyklistiky. Jedním z nejdůležitějších, ale i nejnáročnějších úkolů, je přivést různé organizační a správní úrovně všech zainteresovaných subjektů ke společné, do budoucna orientované koncepci. Cyklostrategie totiž určuje úkoly pouze jednotlivým resortům ministerstev. Pro ostatní subjekty je pouze materiálem doporučujícím. Přijetí priorit, cílů a opatření ze strany samo-

správ vychází především z naplňování jejich strategických a koncepčních materiálů.

Cyklokonference v Hluboké nad Vltavou (září 2005) ale jasně ukázala, že ze strany jednotlivých krajů, měst a mikroregionů je zájem o podporu cyklistiky. To se ukázalo jak prostřednictvím jednotlivých prezentací, tak i zájmem o finanční podporu cyklostezek. U měst je to již dobrá tradice a tak je zde na místě vyzvednout počin Olomouckého kraje, který jako první vyčlenil výraznou částku na cyklistiku. V roce 2005 se jednalo o 15,0 mil. Kč.

Na druhé straně je ale zřejmé, že současné rozpočty krajů a měst a současné dotační možnosti státu nemohou pokrýt poptávku po výstavbě cyklostezek. Proto i daná cyklokonference nastínila možnosti, jak danou situaci řešit. Jedná se o společný postup při realizaci zejména těchto opatření 1.2.2.; 2.3.1.; 2.3.2.; 3.2.1.; 3.2.2.; 4.3.1. a 4.5.1. Souhrnně se dají daná opatření nazvat vícezdrojovým financováním.

4.1. Opatření 1.2.2. – SFDI

I přes nedostatek finančních prostředků na řešení obtížné situace dopravní infrastruktury v naší zemi si stát uvědomuje, jak důležité jsou projekty, které řeší bezpečnost cyklistů. Finanční podpora probíhá prostřednictvím Státního fondu dopravní infrastruktury (SFDI – www.sfdi.cz). Poprvé přispěl na výstavbu cyklostezek v roce 2001 a to ve výši pouhých 12,0 mil. Kč, kdy podpořil 5 projektů. Od té doby se situace značně změnila. Každým rokem se podpora zvyšuje a v roce 2005 dosáhla téměř 100,0 mil. Kč a bylo podpořeno 32 projektů. Od roku 2006 se pak očekává rozšíření finanční pomoci. Kromě standardních dotací na lokální projekty zvyšujících bezpečnost cyklistů, bude možné požádat i na finanční spoluúčast na rozsáhlé integrované projekty regionálních, mezinárodních a dálkových cyklotras ČR, které budou financovány ze Strukturálních fondů EU. V roce 2005 byl zpracován materiál, který podává souhrnné informace o stavu připravenosti těchto rozsáhlých projektů a o možnosti jejich vícezdrojovém financování.

4.2. Opatření 2.3.1. – Strukturální fondy EU

Do roku 2001 byly hlavními zdroji financování cyklistických tras a stezek obecní rozpočty, Program obnovy venkova MMR a předvstupní program EU, hlavně PHARE. Od roku 2001 přibýly prostředky SFDI a krajských rozpočtů. Od roku 2004 se otevřela možnost financování ze SROP a některých iniciativ EU, především INTEREG III či LEADER+.

Jedním z hlavních cílů pro nejbližší období je kvalitně připravit takové projekty, aby bylo možné čerpat finanční prostředky ze strukturálních fondů EU pro období 2007–2013. Jedná se o velmi žhavé téma, neboť jak ukázala aktuální studie připravenosti mezinárodních a dálkových cyklotras ČR ze září 2005, při-

pravují se rozsáhlé projekty cyklistických stezek a cyklotras, jejichž náklady často přesahují 100 mil. Kč. Mezi tyto projekty lze zařadit např. i cyklotrasu Praha – Plzeň – Regensburg či Šumavskou magistrálu.

4.3. Opatření 3.2.1. – Územní plánování

V tomto kontextu se jedná zejména o stálou osvětovou činnost ze strany ministerstev. Cílem je podporovat začlenění cyklistické dopravy do všech stupňů územního plánování. Zvláště v sídelních útvarech by se měl stanovit dopravní význam každé ulice a určit priority jednotlivých druhů dopravy. Ne v každé ulici jezdí hromadná doprava a ne všude se musí řešit parkování pro přilehlou oblast. Cílem je podporovat vytváření obytných a pěších zón ve městech a prověřovat veškeré pozemní práce pro možnost realizace cyklistické infrastruktury. Výsledkem dobrého územního plánování může být například i výstavba cyklomostu přes dálnici u Plzně.

4.4. Opatření 3.2.2. – Využití opuštěných drážních těles

Kraje, mikroregiony i obce v ČR ve stále větší míře objevují možnost využití drážních těles po rušených železničních tratích pro budování cyklostezek (cyklostezka Varhany, cyklostezka Cheb – Waldsassen, cyklostezka Lupěné – Hoštejn apod.), případně pro vedení cyklotras (cyklotrasa Kuřim – Veverská Bítýška). Získané zkušenosti je třeba uchovat a předat dalším realizátorům podobných projektů. Cílem tvorby metodiky tedy je prostřednictvím monitorování jednotlivých projektů sestavit praktickou „kuchařku“ postupů pro realizaci daného zámeru.

4.5. Opatření 4.3.1. – Pozemkové úpravy

Jako velmi vhodné se jeví budování cyklotras v těch oblastech, kde probíhají pozemkové úpravy. Ty se budují ve smyslu zákona č.139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úradech a o změně zákona č.229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, společná zařízení. Jde o technická opatření, která slouží ke zpřístupnění pozemků, k omezení eroze, ke zlepšení vodohospodářských poměrů a ke zlepšení ekologických poměrů. Tyto polní cesty současně ale naplňují i účel potřebné prostupnosti krajiny z hlediska cyklistiky. Příkladem může být úsek cyklostezky Bečva u Lipníka nad Bečvou.

4.6. Opatření 4.5.1. – Vedení cyklistické infrastruktury podél vodních toků

Jako velmi vhodné se jeví budování cyklotras v těch oblastech, kde probíhají pozemkové úpravy. Ty V současné době mnohé obce a mikroregiony připravují projekty cyklostezek a cyklotras podél vodních toků. V tomto kontextu probíhá intenzivní jednání se správci jednotlivých Povodí, v rámci kterých se upozorňuje a řeší problémy s budováním cyklistických komunikací. Celková situace se dá shrnout v současné chvíli následovně: Povodí jsou příznivě nakloněna rozvo-

ji cyklostezek podél vodních toků, ale je nutné je koncipovat jako víceúčelové komunikace (cyklostezka + účelová komunikace), neboť je při opravě a údržbě břehových částí využívají i vozidla Povodí. Proto je požadováno, aby technické řešení bylo provedeno stavbou víceúčelové komunikace. Pokud se budují protipovodňové hráze, tak již v územním řízení se nesmí zapomenout na definování cyklostezky, na kterou pak následně proběhne zvlášť územní, stavební a kolaudační řízení (tato stavba je uložena jako věčné břemeno). Zároveň musí být stanoven režim provozu, údržby a značení. To stejné platí i v případě příčné stavby (např. jezy). V tomto kontextu je třeba doplnit a zapracovat do pravidel poskytování finančních dotací i toto hledisko a podpořit princip vícezdrojového financování.

5. Cyklostrategie na mikroregionální úrovni

V této kapitole jsou popsány především obecné principy, které podmiňují rozvoj cykloturistiky na území regionu. Ty mají sloužit při definování Strategie rozvoje cyklotras mikroregionu, jejího cílového produktu Bike a určování současných a budoucích (během několika příštích let) rozhodujících faktorů (prioritních os) dalšího rozvoje cykloturistiky regionu. Příklady ze zahraničí ukazují, že pod pojmem cyklistické trasy je míněno daleko více, než jen pouhé značení. Aby každý strategický plán rozvoje cyklotras byl životaschopný, musí se zabývat realizací čtyř částí (prioritních os):

1. Realizace komplexního terénního informačního systému (značení cyklotras a informační tabule)
2. Budování (obnova) potřebné infrastruktury (cyklostezky, komunikace pro nemotorová vozidla, účelové komunikace, stojany na kola, odpočívky).
3. Poskytování kvalitních služeb (ubytování, stravování a informační služby).
4. Vytváření a nabízení komplexních programů (propagační materiály, balíčky služeb, půldenní, jednodenní, víkendové a týdenní cykloprogramy se zaměřením jak pro standardní klientelu, tak rodiny s dětmi, seniory, apod.

Tyto prioritní osy jsou jádrem strategického materiálu – Strategický plán rozvoje cyklotras. Ve strategickém materiálu je pak možné navrhnout kroky, které musí učinit region a další články řetězce realizátorů strategie, aby v těchto oblastech nastalo zlepšení.

Ing. Jaroslav Martinek

Centrum dopravního výzkumu

Vedoucí sekce cyklistické a pěší dopravy

779 00 Olomouc

tel.: + 420 585 416 618

e-mail: martinek@cdv.cz

TYPOLOGIE TURISTŮ A JEJÍ APLIKACE PRO OBLAST BÝVALÉHO PROSTORU RALSKO

Jaroslava Dědková

1. Úvod

Odborníci se již dlouhá léta snaží vyprodukovat typologie turistů a jejich chování. V mnoha případech však typologie vznikly na základě mála nebo žádných empirických údajů. Nicméně přesto mohou posloužit jako základna úvah o zákaznících (turistech), zejména v oblasti segmentace trhu a mohou pomoci:

- Navrhnout typy nových produktů, které by oslovily určité skupiny turistů, nové služby a nové programové nabídky.
- Upozornit na skupiny turistů, které by mohly být ochotné platit vyšší ceny za určité výhody (exkluzivity a služby).
- Najít místa, která by mohla být pro určitý typ turistů nejzajímavější.
- Rozhodnout, která sdělení zaměřit na určité typy turistů a které komunikační kanály využít.

2. Typologie turistů

V literatuře je popsáno několik možností rozdělení turistů. Patří mezi ně typologie podle **sociologa Cohena**, který dělí turisty na čtyři následující typy:

- Organizovaný masový turista – kupuje dovolenou jako balíček služeb, volí některou populární destinaci, většinou jede společně se skupinou přátel a často tráví většinu dovolené v hotelů nebo bezprostředním okolí.
- Individuální masový turista – kupuje si volnější balíček, požaduje větší svobodu pohybu např. kombinaci leteckého zájezdu a pronajatého automobilu.
- Turista – průzkumník si plánuje své cesty sám, záměrně se vyhýbá kontaktům s jinými turisty a pokouší se seznamovat s místními obyvateli. Nicméně chce mít určitou úroveň komfortu a bezpečnosti.
- Turista – tulák, který se chce stát součástí místní komunity, i když dočasně. Tento turista nemá žádný předem stanovený itinerář a snaží se distancovat od jakékoliv formy cestovního ruchu.

Podle typu zážitků dělí turisty:

- **Rekreační turista** – jde mu spíše o fyzickou rekreaci než o kulturní nebo společenskou náplň.
- **Diverziální turista** – hledá rozmanitost, snaží se zapomenout na starosti každodenního života.

- **Zážitkový turista** – vyhledává autentické zážitky.
- **Experimentální turista** – hledá užší kontakt s místní kulturou.
- **Existenciální turista** – ten chce úplně poznat cizí kulturu a životní styl.
- **Sociolog Smith** identifikoval sedm typů turistů:
- **Objevitelé** – patří k malé skupině a cestují téměř jako antropologové.
- **Elitní turisté** – jsou zkušení cestovatelé a vybírají si drahé a často „na míru šité“ cesty.
- **Nekonvenční turisté** – podnikají individuální výlety mimo organizovaný program, aby se seznámili s místní kulturou.
- **Nastávající masoví turisté** – cestují do zavedených rekreačních center, kde turistika dosud nedominuje.
- **Masoví turisté** – jsou součástí masového toku, očekávají tytéž standardy zařízení, jaké mají doma.
- **Charteroví turisté** – se zajímají o cíl cesty jen málo, nebo se o něj vůbec nezajímají, chtějí dovolenou podle svých představ.

Další sociolog **Plog** spojil chování turistů s osobnostními rysy a rozlišil **psychocentriky** a **allocentriky**. První jsou méně dobrodružní, do sebe uzavření lidé, kteří dávají přednost známým rekreačním centrům a společnosti dalších turistů. Druzí jsou odvážnější a vně zaměřeni a rádi podstupují rizika. Dávají přednost neobvyklým, exotickým cílům cest a spíše individuálnímu cestování.

2.1 Venkovská turistika

Venkovská turistika je formou cestovního ruchu, jejíž aktivity jsou spojeny s přírodou, krajinou a venkovským prostředím. Vyjadřuje zájem městských obyvatel o volnou, zachovalou přírodu a zároveň využívá celý kulturní a společenský potenciál. Typickými projevy je ohleduplný vztah k přírodě a krajině, ubytování s omezenou ubytovací kapacitou, komorní, téměř rodinné zázemí, pochopení pro individuální zázemí.

Formy venkovské turistiky:

- **Agroturismus** – dovolená na statku, která je vázaná na zemědělskou farmu. Je to ideální typ rodinné dovolené.
- **Ekoagroturismus** – se provozuje na ekologicky zaměřených farmách. Nepoužívá žádné syntetické chemikálie, hnojiva, umělá barviva či konzervační látky.
- **Ekoturismus** – zahrnuje putování přírodou a její pozorování s ohledem na zachování přírodních zdrojů a kulturních zajímavostí.

Cílem venkovské typologie je stimulovat rozvoj dalších aktivit na venkově, omezit migraci venkovského obyvatelstva do měst a stabilizovat venkovský pro-

stor, zpopularizovat místní krásy, zvláštnosti a tradice, rozvíjet přírodní prostředí, udržovat ho a rozvíjet

2.2 Oblast Ralska

Oblast bývalého prostoru Ralsko je z velké části obklopena plochou bývalého vojenského výcvikového prostoru Ralsko s poměrně rozsáhlou vegetací. Po zrušení vojenského provozu se toto území stává díky svému rozsáhlému bohatství přírodních krás a památek centrem mnoha zájmů s možností získat tomuto území alespoň z části původní pozici na mapě významných bodů severních Čech. Oblast je charakterizována strukturou drobných sídelních lokalit rovnoměrně rozložených v převážně zemědělské krajině. Území leží v České křídové tabuli a je součástí jejího dílčího celku, kterým je Ralská pahorkatina. Tato tvoří přechod mezi hraničními horskými soustavami a českým vnitrozemím.

Nejbližší okolí je pravým rájem houbařů a rybářů, značené turistické a cyklistické stezky lákají k výpravám za krásami přírody (pískovcové skály – horolezectví, rybníky, průrva řeky Ploučnice) a za krásami historie (Jablonné v Podještědí – hrobka sv. Zdislavy, hrady Ralsko, Děvín, Stohánek, Bezděz, Sloup, zámky Lemberk, Zákupy), ale i do větších měst Česká Lípa (muzeum) a Liberec (muzeum, ZOO, botanická zahrada). Město Mimoň se nachází v okrese Česká Lípa v podhůří Lužických hor. Mírně zvlněný charakter oblasti je dán polohou v rámci Ralské pahorkatiny. Městem protéká jeden z přítoků Labe – řeka Ploučnice a Panenský potok. Okolí města tvoří rozsáhlé lesní porosty bývalého vojenského prostoru. Dobrá dopravní dostupnost, příroda a turisticky atraktivní cíle vytvářejí příznivé podmínky pro rozvoj cestovního ruchu v celé oblasti.

3. Závěr

Na základě provedených výzkumů agentury STEM/MARK pro CzechTourism, vychází představy o dovolené ze segmentace domácího trhu a z typologie životního cyklu. Tuto segmentaci lze aplikovat i pro vymezenou oblast Ralska.

1. **Mladí svobodní (26–40 let)** si dovolenou spojují s odpočinkem od povinností, s kamarády, s relaxací, s uvolněním, s pěkným prostředím, s hezkými zážitky, s kulturou a restaurací, či kavárnou a s řadou sportovních aktivit – cyklistika, turistika, sjíždění řeky a v zimě s lyžováním.
2. **Rodiče s dětmi školního věku (26–40let)** tráví volno s rodinou a volný čas přizpůsobují dětem. O dovolené preferují být pospolu, spojují ji se zábavou a pohodou. Preferují výlety na hrady, zámky, památky a vyznávají sportovní aktivity – cyklistika, lyže.
3. Třetí kategorie tzv. **Prázdné hnízdo (41–60 let)** je skupina, ve které rodiny tráví volno většinou sami nebo s vnoučaty. Chtějí se pře-

vším odreagovat od práce, věnují se turistice, sportu – cyklistice, kanoistice a lyžím.

Představa trávení volného času je podobná jak pro delší dovolenou, tak pro volné víkendy a prodloužené víkendy.

Oblast Ralska může díky své poloze a klidnému prostředí oslovit všechny věkové kategorie a větší část skupin turistů z popsané typologie. Může rozvíjet pobyty zaměřené na turistiku, cyklistiku, vodáctví, parašutismus atd.

Příspěvek byl zpracován za podpory projektu FRVŠ č.432/20006/F5/a Inovace předmětu „Spotřebitelské chování“.

Literatura:

Horner, S., Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času, Grada Publishing, Praha, 2003, ISBN 80-247-0202-9

Drobná, D., Morávková, E.: Cestovní ruch, Fortuna Praha, 2003, ISBN 80-7168-901-1

[www:czechtourism.cz/fines/statistiky/motivaceregiony.pdf](http://www.czechtourism.cz/fines/statistiky/motivaceregiony.pdf)

PhDr. Ing. Jaroslava Dědková, Ph.D.

Katedra marketingu, Hospodářská fakulta

TU Liberec, Hálkova 6

461 17 Liberec

jaroslava.dedkova@tul.cz

PRŮBĚH A STAV SANACE HORNINOVÉHO PROSTŘEDÍ V BÝVALÉM VVP RALSKO

Drahomíra Traplová

OBEC RALSKO – ÚZEMÍ S ROZSÁHLOU KONTAMINACÍ PODZEMNÍCH VOD A ZEMIN

Historie stavu ekologické zátěže a vývoj přístupu státu k řešení dané problematiky

Území obce Ralsko bylo poznamenáno čtyřicetiletou činností armády. Byl zde stanoven Vojenský újezd Ralsko, území spravovala Krajská vojenská ubytovací a stavební správa Litoměřice (dále KVUSS). Území bylo využíváno od padesátých let Československou a následně od roku 1968 Sovětskou armádou. Příčinou současného znečištění horninového prostředí byly havarijní úniky různých závadných látek, převážně pohonných hmot a odmašťovadel, ke kterým docházelo na mnoha místech zájmového území v letech 1950 až 1989. Převažuje kontaminace ropnými uhlovodíky. Hlavní objem ropného znečištění je soustředěn v zeminách nad hladinou podzemních vod, kde se částečně samovolně degraduje a současně se srážkami vymývá do podzemních vod. Ve směru proudění podzemních vod postupuje znečištění k místní erozní bázi – významnému vodnímu toku Ploučnice. Jedná se o znečištění bilančně nejvýznamnějšího hydrogeologického rajónu Horní Ploučnice, v nařízení vlády č. 85/1981 Sb. stanovené chráněné oblasti přirozené akumulace vod Severočeská křída.

V únoru 1990 byla podepsána dohoda o odchodu sovětských vojsk a byla zřízena funkce vládního zmocněnce pro záležitosti odchodu sovětských vojsk z území ČSFR. Poslední vlak se sovětskými vojáky a vojenskou technikou vyjel z Milovic v červnu 1991.

Vláda ČSFR rozhodla o zřízení Úřadu pro řešení důsledků pobytu sovětských vojsk na území ČSFR. Do působnosti tohoto úřadu patřily činnosti jako hydrogeologický průzkum a sanační práce, demolice havarijních objektů, náhrada škod fyzickým a právnickým osobám, převzetí objektů a finančních prostředků od sovětské strany apod. V témž roce však Úřadem byla přijata nulová varianta ve vyrovnání pohledávek a závazků se sovětskou stranou, čímž odpadl finanční zdroj prostředků na sanace ze sovětské strany.

V listopadu 1992 zmíněný Úřad ukončil v souvislosti s ukončením federace České a Slovenské republiky svoji činnost a agenda sanací lokalit, kde pobývala Sovětská armáda, byla předána Ministerstvu životního prostředí. Převod činností a kompetencí souvisejících se sanacemi potvrdilo usnesení vlády ČR č. 2 ze dne 6. ledna 1993, přičemž zabezpečení sanačních prací v lokalitách v působ-

nosti České armády bylo ponecháno v kompetenci Ministerstva obrany. Celý proces posuzování a nápravu starých ekologických škod na lokalitách opuštěných Sovětskou armádou na území ČR řídí Ministerstvo životního prostředí, odbor ekologických škod. Zadává veřejné zakázky na analýzu rizika jednotlivých lokalit, na zhotovitele sanačních prací a zhotovitele supervize. Zabezpečuje uzavírání komisionářských smluv a smluv s dodavateli sanačních a supervizních prací, resp. jejich dodatků na jednotlivé roky. Před uvolněním finančních prostředků z rozpočtu Ministerstvo životního prostředí kontroluje správnost předkládaných faktur. V případě potřeby zajišťuje kontrolu poskytnutých finančních prostředků na sanaci škod po Sovětské armádě u jejich příjemců. Nejméně jedenkrát za dva měsíce odbor ekologických škod svolává na jednotlivých lokalitách kontrolní dny, vyjadřuje se k etapovým a ročním zprávám a závěrečným zprávám o provedené sanaci včetně postsanačního monitoringu. Odbor ekologických škod zabezpečuje spolupráci s ministerstvy, s orgány krajů, městskými úřady a orgány obcí při všech záležitostech, které se týkají nápravy ekologických škod na horninovém prostředí a podzemních vodách způsobených pobytům bývalé Sovětské armády v ČR. Sovětská armáda využívala v České republice 73 různě velkých lokalit. Průzkumem bylo zjištěno, že zhruba u 60 lokalit je rozsah ekologických škod významný. Celkové množství kontaminované zeminy bylo odhadnuto na 1,24 mil. m³. Hlavním ekologickým poškozením v bývalých vojenských lokalitách je znečištění podzemních vod. Hlavními kontaminanty jsou ropné uhlovodíky, chlorované uhlovodíky, ale také polychlorované bifenyly, těžké kovy a další toxické látky. Od r. 1991 byly sanační práce postupně zahájeny v nejvíce postižených lokalitách, takže k dnešnímu dni na většině lokalit již nezbytná sanace proběhla. Od začátku sanačních prací v r. 1991 bylo do konce r. 2004 vyčerpáno 1 191,9 mil. Kč, do plánovaného ukončení v r. 2012 se předpokládá vynaložení dalších cca 280 mil. Kč. V roce 2005 pokračovaly sanační práce na šesti lokalitách – Hradčany, Milovice – Boží Dar, Milovice – tábor, Všejaný – les, Luštěnice a Kuřívody. Doprůzkum znečištění probíhal na dvou lokalitách – v Olomouci – Neředíně (včetně studie proveditelnosti) a v Bruntále (včetně zpracování projektové dokumentace sanace rizikových ploch). Rovněž byla zahájena likvidace nepotřebných vrtů na území bývalého vojenského újezdu Ralsko.

Lokalita Boreček

Již v roce 1988 byla zahájena sanace ekologické zátěže v lokalitě Boreček, kde byla zjištěna kontaminace podzemních vod chlorovanými uhlovodíky. Chlorované uhlovodíky byly zjištěny ve zdroji pitné vody vodárny Boreček, který byl odpojen od veřejné sítě a byla zahájena sanace podzemních vod, průzkum a odstraňování možných zdrojů kontaminace.

Sanační práce na lokalitě byly přerušeny a v březnu 1994 bylo na pokyn Ministerstva životního prostředí ukončeno sanační čerpání vodárny Boreček. Dalšími průzkumnými pracemi bylo zjištěno, že masivní znečištění chlorovanými uhlovodíky v této lokalitě bylo způsobeno nejen činností vojsk, ale významný podíl měl provoz bývalého Veterinárního asanačního podniku Boreček. Bylo zjištěno masivní znečištění podzemních vod (cca 200 t perzistentních chlorovaných uhlovodíků v ohnisku) v České republice. Protože za původce znečištění byl označen český subjekt, nebylo možné sanaci hradit z prostředků pro likvidaci ekologických havárií způsobených sovětskou armádou. Znečištění bylo nadále monitorováno a v roce 1995 byla zpracovaná analýza rizik migrace znečištění. V roce 1996 provedla firma KAP s.r.o. Praha doprůzkum lokality. Od září roku 1997 a v roce 1998 realizovala tato firma pilotní sanaci, která ověřila vhodnost navržených sanačních technologií. V režimu havarijního sanačního čerpání probíhá sanace do dnešních dnů. Dodavatelem prací je firma Earth Tech CZ s.r.o. Praha, supervizní činnost vykonává RNDr. Jan Černý, Aktiv Liberec.

Úhrada sanace v areálu podniku probíhala nejprve z finančních prostředků Pozemkového fondu, následně z Fondu národního majetku a po jeho zrušení by měla pokračovat z prostředků Ministerstva financí v režimu odstraňování staré ekologické zátěže.

Sanace znečištění je založena na intenzivním čerpání podzemní vody ve dvou ohniscích kontaminace – v areálu SAP Mimoň spol. s r.o. Boreček a v lokalitě vodárny Boreček. V areálu SAP Mimoň spol. s r.o. Boreček je efektivita sanace zvýšena aplikací metod airspargingu a ventingu. Podzemní voda se čistí v soustavě šesti stripovacích věží se zachytem chlorovaných uhlovodíků na trojici filtrů s náplní aktivního uhlí. Sanační limity byly stanoveny rozhodnutím ČIŽP Ústí nad Labem pro každé ohnisko znečištění zvlášť.

Na lokalitě probíhají pravidelné kontrolní dny a je sledovaná účinnost prováděného sanačního zásahu.

Zájmové území:

Lokalita Hradčany

Prostor, kde byla zjištěna masivní kontaminace podzemních vod a zemín převážně leteckým petrolejem, je vymezen územím bývalého vojenského letiště a přiléhajících objektů technického zabezpečení. Zmapované znečištění ropnými uhlovodíky na ploše cca 37 ha patří k největším v České republice. Sanace financovaná a řízená odborem ekologických škod Ministerstva životního prostředí začala v roce 1990 a její ukončení se předpokládá v roce 2010 s následným posačním monitoringem do konce roku 2012.

Sanační práce probíhají v současné době na ploše 27,9 ha. Sanace patří svým rozsahem k největším sanacím metodami „in situ“ ve světovém měřítku.

Sanaci lokality zahájila firma AQUATEST a.s. Praha v roce 1990 čerpáním kontaminovaných podzemních vod prostřednictvím sítě cca 30 hydrovrtů. Od roku 1993 po výběrovém řízení převzala sanaci firma KAP spol. s r.o. Praha, která pokračovala v čerpání podzemních vod.

V roce 1994 byla zavedena metoda sanace zemin „in situ“ ventingem podporovaná inokulací vybraného bakteriálního kmene a živin. Sanační pole byla vy-

budována na ploše cca 5 ha. V roce 1997 byl venting doplněn sanací podzemních vod air spargingem, který umožňuje sanovat kontaminaci pod hladinou podzemních vod. Air sparging (vtlačení vzduchu pod hladinu podzemních vod) se stal základní sanační metodou na lokalitě. Výsledky sanace potvrdily, že zajištění dostatku kyslíku pro aerobní degradační procesy je klíčovým prvkem efektivit sanace ropných uhlovodíků.

Biodegradace ropných látek se podporuje také dávkováním živin (dusíku, fosforu a draslíku) do podzemních vod.

V současné době provádí již X. etapu sanačních prací firma Earth Tech CZ s.r.o. Praha, nástupnická organizace KAP spol. s r.o. Praha, supervizní činnost vykonává firma GEO Group a.s., Ostrava. V dvouměsíčním intervalu jsou svolávané pravidelné kontrolní dny na lokalitě, kterých se účastní zástupci Ministerstva životního prostředí ČR Praha, sanující a supervizní organizace, Obce Ralsko, České inspekce životního prostředí oblastního inspektorátu Ústí nad Labem, Krajského úřadu Libereckého kraje a dalších dotčených subjektů. V pravidelných zprávách o průběhu sanace je prováděno průběžné hodnocení. Jsou zpracovávány a schvalovány projekty pro jednotlivé etapy sanačních prací. Je schvalováno průběžné financování prací.

Zájmové území:

Lokalita Kuřívody

Zájmové území se nachází 8 km jihovýchodně od města Mimoň. Jedná se o okolí bývalé vojenské prádelny sovětské armády o přibližné rozloze cca 0,8×2 km. Sanace lokality byla zahájena bezodkladně po zjištění kontaminace podzemních vod a zemin chlorovanými uhlovodíky a ropnými látkami. Od roku 1991 do současnosti na lokalitě působilo několik firem, od roku 1991 do 1997 firma AQUATEST – Stavební geologie a.s. Praha, od roku 1997 do roku 1999 firma OPV s.r.o. Praha a od roku 1999 do roku 2003 Vodní zdroje a.s. Praha.

Zájmové území:

Pro sanaci byly použity metody odtěžby, ventingu, sanačního čerpání a čištění čerpané vody stripováním. Nebylo však dosaženo cílových parametrů sanace. Po vyhodnocení prováděného monitoringu v roce 2004 bylo rozhodnuto Ministerstvem životního prostředí o pokračování sanačních prací. Na základě výběrového řízení byla uzavřena smlouva s firmou AQUATEST a.s. Praha. Supervizní činnost vykonává na lokalitě firma EKOSYSTEM s.r.o. Praha.

Sanační firma provedla detailní revizi stavu lokality. Byla prokázána mnoho-
vrstevnatost zájmového území. Kontaminace hlubších partií má původ ve zjiště-
né zdrojové oblasti, která byla vymezena do hloubky 3–4 m pod terénem. Vyso-

ká míra kontaminace byla prokázána až do hloubky cca 16 m pod terénem. Byl realizován pilotní projekt k ověření účinnosti navržených metod sanace. K sanaci zdrojové oblasti byla zvolena metoda „in-situ“ chemické oxidace podpořená v hloubkovém intervalu 10–15 m aktivací horninového prostředí hydraulickým štěpením. Jako nejvhodnější činidlo byl určen manganistan draselný. Pro sanaci předpolí byla navržena metoda reduktivní dechlorace pomocí infiltrace mikroskopických kovových částic DMP a laktátů do horninového prostředí. Pro zajištění ochrany okolí před šířením kontaminantů bylo navrženo sanační ochranné čerpání.

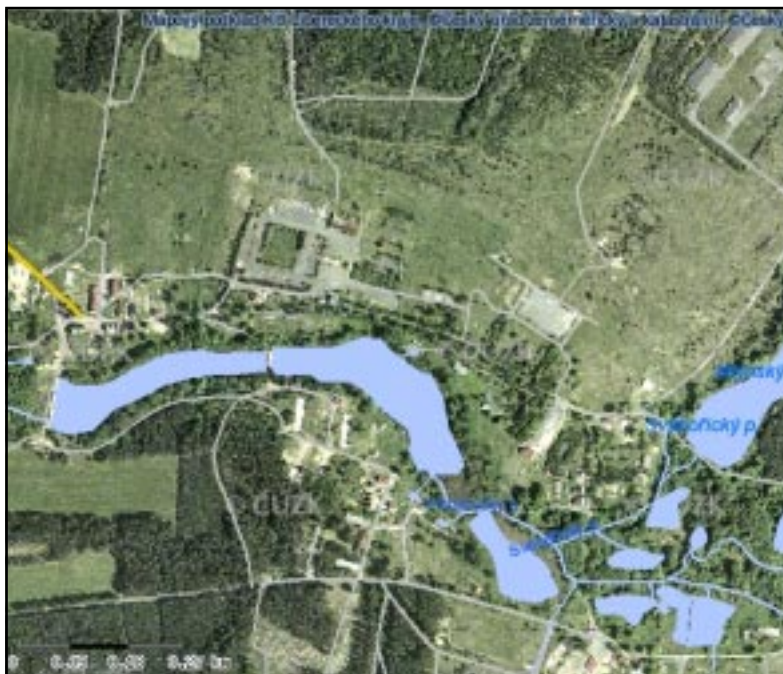
V roce 2006 by měla sanace pokračovat druhým a třetím kolem infiltrace manganistanu draselného ve zdrojové oblasti, vybudováním infiltračního systému v předpolí pro aplikaci nanočástic a laktátů. Současně probíhá průběžný monitoring a vyhodnocování jednotlivých kroků sanace. V dvouměsíčním intervalu jsou svolávané pravidelné kontrolní dny na lokalitě, kterých se účastní zástupci Ministerstva životního prostředí ČR Praha, sanující a supervizní organizace, Obce Ralsko, České inspekce životního prostředí oblastního inspektorátu Ústí nad Labem, Krajského úřadu Libereckého kraje a dalších dotčených subjektů. V pravidelných zprávách o průběhu sanace je prováděno průběžné hodnocení. Jsou zpracovávány a schvalovány projekty pro jednotlivé etapy sanačních prací. Je schvalováno průběžné financování prací.

Lokality Hvězdov a Svěbořice

Na lokalitě Hvězdov byla na ploše bývalého vozového parku prokázána kontaminace zemin ropnými látkami. Sanace probíhala od roku 1992 do roku 1998. Stanovené sanační limity byly dosaženy.

Také na lokalitě Svěbořice byla prokázána kontaminace zemin ropnými látkami. Sanace probíhala od roku 1992 do roku 1994. Stanovené sanační limity byly dosaženy.

Zájmová oblast:

Financování sanačních prací

Financování sanačních prací souvisejících s odstraňováním kontaminací způsobených činnostmi armád zabezpečuje stát. Nejprve prostřednictvím KVUSS Litoměřice a po zrušení vojenských újezdů prostřednictvím Ministerstva životního prostředí přes tzv. komisionáře, kterým na Českolipsku byl do konce roku 1997 Okresní úřad Česká Lípa a následně Obec Ralsko se sídlem v Kuřívodech. Sanace bývalých základen po Sovětské armádě je financována ze státního rozpočtu z kapitoly 315, program odstraňování škod po Sovětské armádě.

Prostředky z rozpočtu Ministerstva životního prostředí na jednotlivé roky na financování nápravy ekologických škod po Sovětské armádě jsou poskytovány na základě „Zásad pro poskytování prostředků z rozpočtu Ministerstva životního prostředí na financování nápravy ekologických škod po Sovětské armádě“, jež jsou aktualizovány dle potřeb ministerstva.

Podrobné informace o lokalitách (včetně GIS) řešených v rámci tohoto úkolu jsou zveřejněny v databázi SESEZ, která je součástí integrované databáze Systém evidence kontaminovaných míst (SEKM), která je veřejnosti zpřístupněna Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G.M. a agenturou CENIA.

Sanace v areálu společnosti SAP Mimoň spol. s r.o. Boreček byla zahájena v havarijním režimu z prostředků PF ČR, následně byla financovaná z prostředků FNM ČR a po jeho zrušení má být financování zabezpečeno z Ministerstva financí do doby dosažení stanovených cílových parametrů sanace.

Děkuji za pozornost

*Drahomíra Traplová,
Krajský úřad Libereckého kraje, odbor rozvoje venkova, zemědělství
a životního prostředí, oddělení vodního a lesního hospodářství, úsek
voda*

OBNOVENÍ REKREAČNÍHO CHARAKTERU KRAJINY V OBLASTI STRÁŽ POD RALSKEM – HAMR NA JEZEŘE

Ing. Valapková Helena

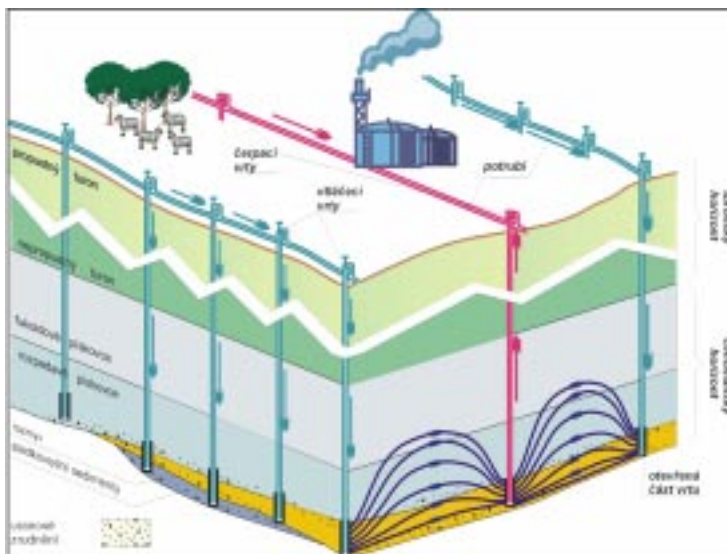
Účelem prezentace je informovat o tom, jakým způsobem by měla být prostřednictvím s. p. DIAMO zajištěna sanace a rekultivace území po těžbě uranové rudy v oblasti Stráže pod Ralskem a Hamru na Jezeře.

1. Historie těžby uranu v oblasti

Uranové zrudnění v severočeské křídě bylo objeveno v roce 1963. Průzkumem byla nalezena řada uranových ložisek, z nichž nejvýznamnější se nacházejí ve strážském bloku. Od roku 1974 byla Báňským úřadem schválena jako těžební metoda chemická těžba.

Podstatou chemické těžby bylo vtlačení loužicího roztoku kyseliny sírové prostřednictvím vrtů do uranonosného horizontu v cenomanské zvodni. Loužicí roztoky prostupovaly horninou, vyluhovaly uran a byly čerpacími vrtů vyvedeny zpět na povrch. Z vyluhu byly poté odděleny sloučeniny uranu, které byly přepracovány do formy odbytovatelného diuranátu amonného (žlutý koláč). Roztok zbavený uranu byl dokyselen kyselinou sírovou a opětovně vtlačen do cenomanu.

Obr. 1.1 – Schéma vyluhovacích polí chemické těžby

Provoz kyselého loužení na ložisku Stráž byl ve 2. polovině 70. let největší na světě. Do ukončení těžby bylo navrtáno cca 8 000 technologických vrtů a plocha vyluhovacích polí dosáhla 628 ha. Celkem bylo do podzemí vtlačeno 4,079 mil. t kyseliny sírové, 320 tis. t kyseliny dusičné a 111 tis. t amonných iontů. Pro čištění vtláčecích vrtů bylo použito 26 tis. t kyseliny fluorovodíkové. Bylo vyčerpáno a zpracováno cca 400 mil. m³ výluhů, z nichž bylo separováno a odbytováno více než 15 tis. tun uranu.

Tento způsob těžby byl ukončen rozhodnutím vlády ČR k l. 4. 1996. Současně byl stanoven rámcový postup likvidace a sanace, jelikož chemická těžba způsobila rozsáhlé ovlivnění podzemních vod a v menší míře ovlivnila i půdy, krajinu a ovzduší.

V současné době má ovlivněná plocha v cenomanském kolektoru rozsah 24 km². Objem kontaminovaných vod v oblasti vyluhovacích polí činí 180 mil. m³, množství rozpuštěných látek v uvedené oblasti je 4,9 mil. t. V oblasti vyluhovacích polí je většinou zasažena celá mocnost cenomanského kolektoru. Nachází se zde zhruba polovina roztoků a většina rozpuštěných látek. Koncentrace rozpuštěných látek v roztocích se pohybuje mezi 30 až 80 g.l⁻¹. Ovlivnění vnější oblasti je podstatně slabší. Zde je, až na malé výjimky, zasaženo pouze nejvíce propustné souvrství rozpadavých pískovců.

Paralelně s chemickou těžbou byla intenzivně rozvíjena i hornická těžba se zpracováním uranové rudy v chemické úpravně a ukládáním vyloužené rudniny do odkaliště ve Stráži pod Ralskem, což vedlo k nutnosti vybudování cca 9 km dlouhé hydrobariéry. Útlum hornické těžby v oblasti započal již v roce 1989, ukončena byla z rozhodnutí vlády ČR v roce 1993.

2. Sanace horninového prostředí

Součástí likvidace chemické těžby je sanace horninového prostředí, která je založena na odpařování roztoků a přepracování vyrobeného kamence při současné neutralizaci roztoků z okrajových částí ložiska. Od roku 1996 je v činnosti odpařovací stanice. V roce 2001 byla zprovozněna technologie výroby síranu hlinitého, která umožňuje zpracovat až 30 tis. t kamence za rok. Další technologické celky jsou plánovány.

Při odpařování roztoků produkuje odpařovací stanice kondenzát a přítomné látky jsou zahušťovány do koncentráту. Vypouštěním kondenzátu do vodoteče vznikne v ploše vyluhovacích polí potřebná podbilance cenomanských roztoků, zabráňující jejich roztékání v podzemí. Z ochlazeného koncentráту krystaluje kamenec hlinitoamonný $\text{NH}_4\text{Al}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$. Po přečištění rekrystalizací lze kamenec použít k výrobě dalších hospodářsky využitelných produktů, např. síranu hlinitého, síranu amonného a průmyslových hnojiv.

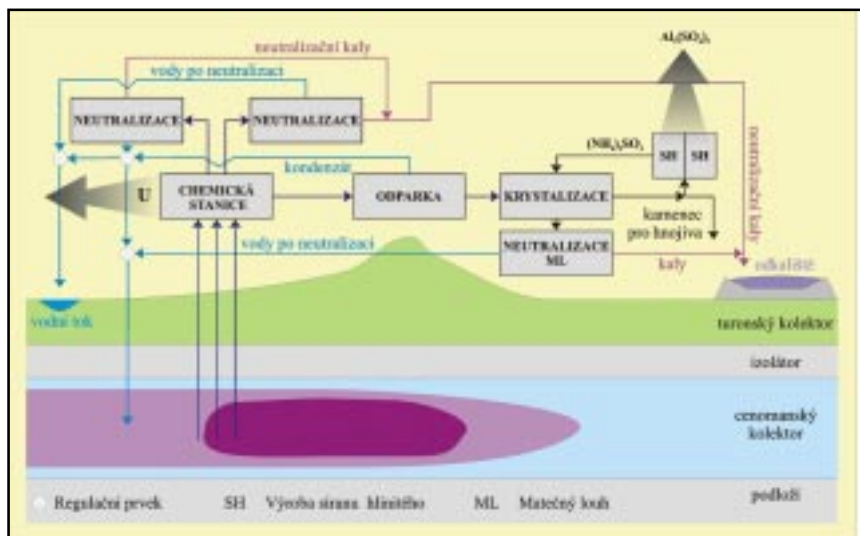
Kromě zpracování kamence bude ještě nutné likvidovat zbývající roztoky po krystalizaci, které jsou v současné době vtlačeny zpět do podzemí. Předpokládá se, že roztoky budou likvidovány neutralizací a výsledné produkty budou uloženy do odkaliště. V ukládaném objemu by byla zkoncentrována veškerá zbytková radioaktivita z vyčerpaných roztoků.

Principem neutralizační technologie je reakce odčerpávaných roztoků se suspenzí vápenného mléka. Vznikající sraženina, která obsahuje zejména ettringit (sloučenina na bázi sádrovce a hydratovaných oxidů hliníku), hydratované oxidy hliníku a železa i radioaktivní složky, je po sedimentaci odfiltrována a ukládána na odkaliště. Druhým produktem jsou vyčištěné vody po neutralizaci, z nichž se dosud přítomné amonné ionty odstraňují chlorací. Vyčištěné vody lze při splnění podmínek vodohospodářského rozhodnutí vypouštět do povrchového toku nebo se mohou využít ke vtlačení do okrajových částí plochy vyluhovacích polí.

Pomocí matematického modelu byly stanoveny předběžné cílové parametry sanace, tzn. množství a koncentrace látek, které mohou zůstat v kolektoru po ukončení sanace. Přijatelné množství představuje asi 30 % současného stavu. Na základě výpočtů pro různé zbytkové koncentrace byla jako předběžný cílový parametr sanace stanovena průměrná zbytková koncentrace 8 g.l⁻¹ rozpuštěných látek. Definitivní parametr bude stanoven podle výsledků výzkumných a ověřovacích prací v roce 2010.

V současné době jsou vybudovány a provozně využívány následující technologické celky: chemická stanice, odparka, krystalizace kamence, linka na výrobu síranu hlinitého a neutralizační stanice. Sanační technologie budou doplněny o další neutralizační stanici (od 1.1.2013) a o technologii pro neutralizaci matečných louhů (od 1.1.2010). Investiční náročnost předpokládaných akcí je následující:

- dostavba 2. linky na výrobu síranu hlinitého (předpoklad zprovoznění – 2008): 113 mil. Kč,
- neutralizace matečných louhů (předpoklad zprovoznění – 2009): 723 mil. Kč,
- výstavba další neutralizační stanice (předpoklad zprovoznění – 2013): 720 mil. Kč.

Obr. č. 2.1 – Blokové schéma sanačních technologií k 1. 1. 2013

Produkty sanačních technologií jsou ukládány na odkaliště Stráž pod Ralskem. Na mapě je znázorněna jeho poloha a v současnosti provozované přepravní trasy neutralizačních kalů a materiálů k jeho výstavbě.

V souvislosti s rozšířením sanačních technologií je řešena i problematika budoucího využití odkaliště. V současné době je zpracovávána dokumentace EIA na jeho konečné využití. V rámci tohoto procesu bude vyřešena i změna trasy přepravy neutralizačních kalů z NDS 6 na odkaliště tak, aby nezasahovala jako doposud do obytné zóny ve Stráži pod Ralskem. Posuzovány jsou čtyři varianty.

Kontaminace horninového prostředí vyvolaná chemickou těžbou potenciálně ohrožuje zdroje pitných vod i povrchové toky v regionu. Po nastoupání hladiny cenomanské zvodně na původní úroveň hrozí přestup roztoků přes spodnoturonský izolátor do turonského kolektoru, čímž by mohly být znehodnoceny současné vodní zdroje na celá staletí. Proto je nutno provádět sanaci.

Sanace turonského kolektoru je výrazně jednodušší a bude ukončena před vyčištěním cenomanu.

3. Revitalizace chemické těžby

Souběžně se sanací horninového prostředí chemické těžby je řešena i problematika revitalizace jejího povrchu. Návrh komplexní revitalizace území je zpracován v projektu *Rekultivace povrchu vyluhovacích polí po chemické těžbě uranu na ložisku Stráž pod Ralskem (Křivánek a kol. 1998)*.

Projekt zpracoval Projektový ústav Vojenských lesů a statků ČR – pobočka hospodářské úpravy lesa Mimoň, ve spolupráci s externími pracovníky Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity Brno – Ústavu hospodářské úpravy lesa. Původní zpracování projektu je z roku 1998, poté byl projekt předložen k posouzení z hlediska vlivu na životní prostředí. Během procesu EIA byl projekt na základě připomínek příslušných orgánů státní správy a MŽP zčásti přepracován a doplněn.

K realizaci byla nakonec doporučena varianta revitalizace, která je popsána v *Doplnění projektu Rekultivace povrchu vyluhovacích polí po chemické těžbě uranu na ložisku Stráž pod Ralskem. Zpracování dílčích připomínek na základě procesu EIA. (Křivánek a kol. 2003)*. Vzhledem k tomu, že zájmové území zahrnuje komplex značně různorodých lokalit s různou mírou narušení a s rozdílnou potenciální využitelností, je zdejší náprava škod po těžbě uranu cestou revitalizace krajiny velmi perspektivní záležitostí – jedná se o revitalizaci, které v sobě zahrnuje i režim konzervační a na části území připouští i klasickou lesnickou a zemědělskou rekultivaci. Variantou revitalizace byly na řešeném území vymezeny jednotlivé režimy hospodaření takto:

- plochy ovlivněné budoucí revitalizací Ploučnice – modře,
- plochy zastavěné – šedě,
- plochy s konzervačním režimem – žlutě,
- plochy určené k revitalizaci a rekultivaci – zeleně.

Území ovlivněné budoucí revitalizací toku Ploučnice

Jedná se o území o rozloze asi 95 ha, které je prozatím z revitalizace vyloučeno, neboť bude pravděpodobně ovlivněno budoucími úpravami toku Ploučnice v rámci její revitalizace a řešeno bude samostatným projektem. Vlastní revitalizaci toku bude možné zahájit až po úplném opuštění přilehlých vyluhovacích polí, likvidaci všech vrtů, odstranění technologií a účelových komunikací – nejpозději kolem roku 2030.

Území s konzervačním režimem

Území s konzervačním režimem o rozloze asi 60 ha navazuje na území ovlivněné budoucí revitalizací toku Ploučnice. Jedná se o hodnotné mokřadní plochy významné z hlediska ochrany přírody, u nichž je navržen klidový režim bez zásahů a navazující podmáčené území, na kterém návrh připouští i dílčí úpravy vodního režimu či půdního profilu při zachování více méně spontánního vývoje vegetace.

Obr. č. 3.2 – Území s konzervačním režimem – mokřad na levém břehu

Ploučnice

Obě výše uvedená území lze popsat jako mozaiku typických podmáčených společenstev „středoevropské tajgy“ s charakteristickým výskytem boreálních druhů. Zde se nachází i památná lokalita rašeliniště V Mešném, odkud Firbas ve 20. letech minulého století odebíral vzorky rašelin pro studium postglaciálního vývoje vegetace. V podrostu dominují mokřadní druhy rostlin. Na jednom z VP byl při botanickém průzkumu v 90. letech minulého století zjištěn výskyt několika keřů vzácného rojovníku bahenního. Při průzkumu pedologickém byla zase objevena v hloubce 40 cm stará povalová cesta.

Vzhledem k nestabilizovaným vlhkostním poměrům je třeba porosty přípravného lesa ponechat bez zásahu přirozenému vývoji, jakékoliv zásahy připadají v úvahu až po úplném útlumu těžby a opuštění vrtných plošin. Pro pěstování lesa obvyklými metodami by poté bylo nutno zřejmě upravit vodní režim. Vzhledem k unikátní možnosti sledovat dlouhodobě přirozený velký vývojový cyklus lesních porostů středoevropské tajgy od přípravného lesa až po les závěrečný, doporučuje se i výhledově ponechat bez zásahů.

Území zastavěné

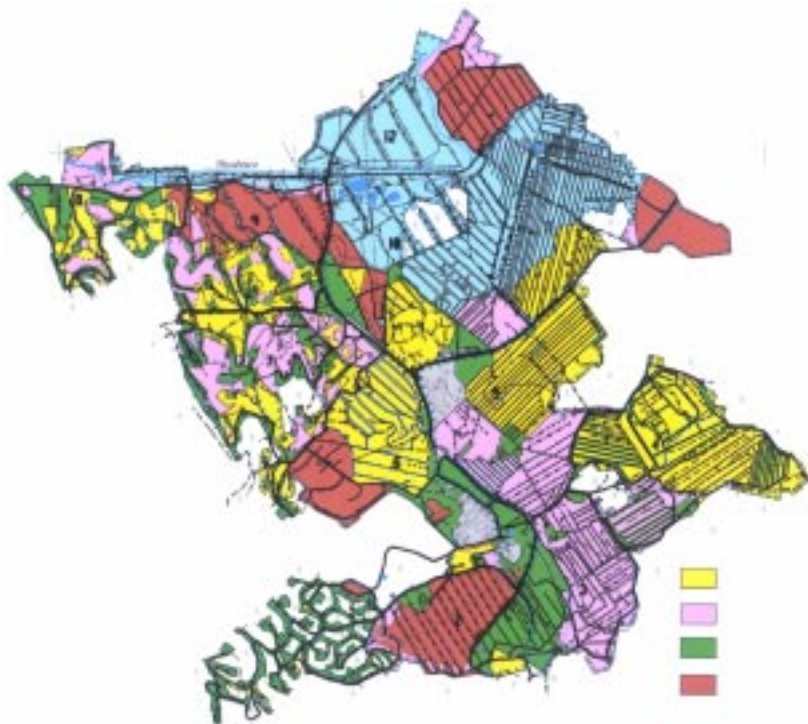
Jedná se o fungující výrobní areály chemických stanic CHS I a CHS II s vybudovaným systémem napojení na technickou a dopravní infrastrukturu, které zůstanou zachovány pro budoucí výrobní, podnikatelské a rekreační aktivity. Dále zůstane zachována stanovená síť komunikací, zpevněné i nezpevněné ces-

ty a plochy, které mohou být využity např. pro cykloturistiku, hipoturistiku, zpřístupnění budoucích porostů, jako trvalá odvozní místa, skládky dřeva apod.

Plochy určené k revitalizaci a rekultivaci

Území, podléhající revitalizačnímu a rekultivačnímu režimu, je patrné z mapové přílohy a zahrnuje tyto režimy hospodaření:

- cílená výchova stávajících porostů – žlutě,
- revitalizace s využitím přírodních prvků – fialově,
- plochy určené k lesnické rekultivaci – zeleně,
- plochy určené k zemědělské rekultivaci – hnědě.

Obr. č. 3.3 – Mapa revitalizačních a rekultivačních opatření

Cílená výchova stávajících porostů

Úkolem cílené výchovy porostů je vytvoření relativně kompaktních porostů v přiměřené cílové druhové skladbě, jejich dovedení do produkčního obmýtlí a u porostů s nevhodnou druhovou skladbou pozdější převod na porosty blízké přirozené skladbě. Sukcesní a původní nesmýcené lesní porosty dnes pokrývají téměř polovinu řešeného území (více než 300 ha) a jejich zachování má velký význam nejen pro vytvoření stabilního porostního mikroklimatu a obnovení půdotvorných procesů i koloběhu živin, ale plní také úlohu meliorační a právě přípravné porosty v budoucnu i ochrannou při zavádění stinných dřevin v rámci obnovy lesa.

Obr. č. 3.4 – Sukcesní porost v režimu cílené výchovy

Způsobem péče v přípravném lese bude porostní výchova (prořezávky a pro-
bírky) s cílem zvyšování druhové diverzity porostů, podpora vitálních a per-
spektivních jedinců, dále podpora vertikální členitosti porostů a zvyšování odol-
nosti porostů především proti útlaku mokrého sněhu.

Revitalizace s využitím přírodních prvků

V rámci ploch s možností postupné revitalizace se uvažuje s uplatněním mír-
nějších pěstebních opatření při maximálním využití biologického potenciálu lo-
kality. Jsou zde zahrnuty lokality s různými dřevinnými formacemi, převážně
mezernatými až ředinatými, nepravidelně zakmeněnými, na území, kde se vzhle-
dem k méně příznivým podmínkám nepředpokládají razantnější pěstební opat-
ření ani rozsáhlejší plošná úprava půdy. Rovněž jsou zde zahrnuty i části původ-

ních porostů cílových dřevin, v nichž se uvažuje s jemnějšími hospodářskými opatřeními.

Obr. č. 3.5 – Sukcesní porost v režimu revitalizace s využitím přírodních prvků

V rámci těchto porostů může být předepsána i výchova za účelem podpory cílové skladby, porosty mohou být v řídkých částech podsázeny stínomilnými dřevinami, případně mohou být zakládány předsunuté skupiny cílových dřevin (dub, buk aj.).

Lesnická rekultivace

Předmětem lesnické rekultivace jsou plochy, na nichž nedošlo k přirozené sukcesi dřevin, jsou v různé míře degradované těžební činností (vrtné linie, vrtné terasy, manipulační pásy, deponie, úhory, plochy se skrytou humusovou vrstvou) a jsou nevhodné k zemědělskému využití. Úkolem je založení lesa v odpovídající druhové skladbě s vizí budoucího začlenění do pozemků určených k plnění funkcí lesa. Obnovní cíle jsou navrženy v souladu s požadavky vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 83/1996 Sb. o zpracování oblastních plánů rozvoje lesů a o vymezení hospodářských souborů, stanovující volbu druhové skladby dřevin včetně minimálního podílu melioračních a zpevňujících dřevin.

Zemědělská rekultivace

Na základě odborného krajinářského zhodnocení a s ohledem na současný stav a perspektivní využívání krajiny bylo v projektu provedeno přehodnocení dělby ploch zemědělského a lesního půdního fondu. Část ploch původně využí-

vaných zemědělsky a zasažených přirozenou sukcesí dřevin a keřů je navrženo na rekultivaci lesnickou. Výměra zemědělské půdy bude snížena z původních 170 ha na přibližně 100 ha, preferováno je založení trvalých travních porostů. Asi 40 ha orné půdy je udržováno proti zarůstání a zaplevelení sekáním a mulčováním a asi 60 ha ploch částečně zarostlých keři a plevelnými bylinami včetně probíhajících linií vrtů bude zemědělsky rekultivováno – celkem tedy asi zmíněných 100 ha.

4. Shrnutí k revitalizaci chemické těžby

Navzdory tomu, že plošná likvidace jednotlivých vyluhovacích polí bude zahájena až po roce 2010, je možné a žádoucí zahájit rekultivační práce na části území chemické těžby již nyní. Cílem revitalizace na lesní půdě je různověký, druhově diferencovaný les jako ekologicky nejstabilnější formace s příznivým dopadem na širší okolí, a to svými mimoprodukčními funkcemi (např. půdoochrannou, vodoochrannou, krajínotvornou) i funkcí produkční, nástrojem k tomuto cíli jsou opatření prováděná na menších plochách a rozložená do delšího časového horizontu.

5. Rekultivace povrchových areálů po hornické těžbě

Rekultivace povrchových areálů po hornické těžbě je řešena dílčími samostatnými projekty. Projekty musí být zpracovány především v souladu s platnou územně plánovací dokumentací a s požadavky dotčených orgánů státní správy a místní samosprávy. Návrhy projektů jsou konzultovány také s budoucími obyvateli rekultivovaných pozemků.

V současné době jsou zpracovávány likvidační a rekultivační projekty na pět lokalit v Hamru na Jezeře a okolí a na jednu lokalitu v oblasti Křižan, a to:

- areál jámy č. 13,
- zakládkové centrum VV-1,
- důl Hamr II – Lužice,
- zakládkové centrum Z-4,
- důl Hamr I – Sever a
- důl Křižany.

Pro rekreační využití je navržen areál zakládkového centra Z-4, který je situován v blízkosti Hamerského jezera, ostatní areály jsou navrženy k lesnické rekultivaci. Likvidace a rekultivace uvedených areálů bude realizována v případě úspěšně vyřízené žádosti o dotaci z fondu Evropské unie.

K rekreačním účelům by dále měla být využita plocha bývalého autobusového nádraží v areálu Dolu Hamr I – jáma č. 3, a to jako záchranné parkoviště.

Ostatní areály zasažené těžbou by měly být zrekultivovány lesnickou rekultivací v celkovém rozsahu cca 70 ha. Nádrž Pustý by měla být obnovena na rybník.

Obr. č. 5.1 – Pohled na Důl Hamr I, v popředí nádrže Pustý

6. Závěr

Sanace následků těžby uranu v oblasti Stráže pod Ralskem a Hamru na Jezeře je finančně, technicky i organizačně velmi složitá záležitost, která si vyžádá výstavbu ještě celé řady technologických zařízení. Podle modelových propočtů bude tento proces trvat do roku 2040 a vyžádá si náklady okolo 40,9 mld. Kč.

Vzhledem k tomu, že úspěšně provedená sanace, likvidace a revitalizace zasaženého území je hlavním cílem státního podniku DIAMO, odštěpného závodu Těžba a úprava uranu ve Stráži pod Ralskem, lze konstatovat a věřit, že se postupně obnoví rekreační charakter zdejší krajiny, která se stane opět lákavou pro její návštěvníky.

Autor:

*Ing. Valapková Helena, DIAMO státní podnik,
Těžba a úprava uranu Stráž pod Ralskem.*

ZÁVĚRY Z KONFERENCÍ

„Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu“ a „Ploučnice a její přínos pro region z hlediska cestovního ruchu“, které se konaly 26. a 27. dubna 2006 v Mimoni

1. Účastníci konferencí uvítali první společné setkání a prezentaci postojů a názorů zástupců složek, jejichž činnost a zájmy se dotýkají bývalého vojenského prostoru Ralsko a řeky Ploučnice.
2. Účastníci konferencí věří, že poznatky získané z přednesených referátů a z diskuze nastartují koordinovaný postup řešení problémů a rozvoje infrastruktury a služeb pro cestovní ruch v obou zájmových územích tak, aby v období 2007-2013 byly co nejlépe a v souladu s potřebami ochrany přírody využity finanční zdroje z dostupných a zejména evropských dotačních programů.
3. Účastníci konferencí doporučují v oblasti bývalého vojenského prostoru Ralsko, která je spravována Vojenskými lesy a statky Praha a není určena pro bytovou zástavbu, rozvíjet infrastrukturu pro cestovní ruch bez spotřebitelsky zaměřených služeb vzhledem k potřebě vysoké ochrany přírody. Účastníci konferencí doporučují rozvoj služeb cestovního ruchu organizovat v okolí území spravovaného Vojenskými lesy a statky Praha v oblastech určených pro bytovou zástavbu.
4. Účastníci konferencí doporučují zkvalitňovat partnerství mezi Mikroregionem Podralsko, Libereckým krajem a nejvýznamnějšími podnikatelskými subjekty, které se orientují na cestovní ruch. Zejména doporučují zkvalitnit partnerství s Vojenskými lesy a statky Praha, neboť stávající cyklostezky jsou obslužnými komunikacemi pro hospodaření v lese, Vojenské lesy a statky zajišťují jejich údržbu a rozvoj a současně mají i zájem významným způsobem se angažovat v oblasti rozvoje cestovního ruchu a ekologické výchovy.
5. Účastníci konferencí vyzývají obce podél toku Ploučnice, aby se dohodly na vyhlášení Dne pro řeku Ploučnici, ke kterému zajistí vyčištění toku a jeho nejbližšího okolí od odpadů. Současně doporučují v Den pro řeku Ploučnici organizovat akce zaměřené na podporu ekologického chování.
6. Účastníci konferencí považují za nezbytnou likvidaci černých skládek v oblasti bývalého vojenského prostoru Ralsko a realizaci způsobu, který zamezí jejich rozšiřování a zakládání. Účastníci konferencí doporučují v této věci pokračovat v jednání mezi Vojenskými lesy a statky Praha, dotčenými obcemi, orgány ochrany přírody a Policií České republiky.
7. Účastníci konferencí, na základě neúnosného atakování cenného území bývalého vojenského prostoru Ralsko motocyklisty a automobilisty, vy-

zývají poslance k přijetí účinných legislativních opatření, která umožní efektivní ochranu přírody uvnitř chráněných a turisticky významných oblastí.

8. Účastníci konferencí doporučují zpracovat studii, která bude řešit vazby mezi turistickými trasami pro pěší, cyklotrasami a hipostezkami a bude projednána s majiteli pozemků, orgány ochrany přírody a státní správou.
9. Účastníci konferencí doporučují jako vhodnou podnikatelskou aktivitu v oblasti Podralska agroturistiku.
10. Účastníci konferencí doporučují zpracovat studii vodáckých tábořišť na řece Ploučnici a projednat ji s orgány ochrany přírody a státní správou.
11. Účastníci konferencí doporučují Libereckému kraji podpořit v oblasti bývalého vojenského prostoru Ralsko zvýšení ubytovacích kapacit a služeb pro cykloturisty zejména v návaznosti na infrastrukturu turistických tras v části spravované Vojenskými lesy a statky Praha.
12. Účastníci konferencí považují z hlediska rozvoje turistického ruchu v oblasti Českolipska za velmi přínosnou realizaci Cyklomagistrály Ploučnice. Účastníci konferencí doporučují Libereckému kraji a obcím podél toku Ploučnice soustředit pozornost a finanční prostředky na zpracování dokumentace pro její projednání, zejména s orgány ochrany přírody, s cílem v programovém období 2007-2013 její významnou část zrealizovat. Za efektivní postup považují zřízení funkce manažera projektu.
13. Účastníci konferencí doporučují dotčeným obcím v Mikroregionu Podralsko aktivně se zajímat o navrhovanou koncepci protipovodňových opatření pro Horní povodí Ploučnice.
14. Účastníci konferencí doporučují pokračovat v pyrotechnické asanaci území bývalého vojenského prostoru Ralsko

Zapsal: Ing. Stanislav Baloun

**Bývalý vojenský prostor Ralsko
a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu**
kolektiv autorů

*Omlouváme se čtenářům za to, že na stranách 120, 123 a 125 chybí obrázky,
které v době tisku nebyly k dispozici. Děkujeme za pochopení.*

Vydalo Město Mimoň

ISBN 80-239-7313-4

Neprodejné

Publikace neprošla jazykovou úpravou

1. vydání

Vyšlo v roce 2006 v nákladu 80 ks

Sazba a tisk: Tiskárna Ralsko, s. r. o., Mimoň,

e-mail: tiskarna.ralsko@seznam.cz

obálka

obálka